

Ruotsalaisena Suomessa

- Kuuluminen, sosiaaliset siteet ja kulttuuriset rajat

Nelli Eveliina Tiainen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2014

 <div> HELSINGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET UNIVERSITY OF HELSINKI </div>		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä □ – Författare – Author Tiainen, <u>Nelli</u> Eveliina		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Ruotsalaisena Suomessa – Kuuluminen, sosiaaliset siteet ja kulttuuriset rajat		
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Joulukuu 2014	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 113 + liitteet
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, kuinka Suomessa asuvat ruotsalaiset eri elämänalueille nivoutuvien suhteiden ja – kulttuuriset ja maantieteelliset rajat ylittävien – siteiden avulla kytkeytyvät osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Siinä kartoitetaan yksilöiden liittymistä symbolisiin, sosiaalisiin ja transnationaalisiin sitein heille arjessa tärkeisiin ihmisiin, yhteisöihin ja paikkoihin. Tutkimuksessa selvitetään, kuinka ruotsalaiset, konkreettisten käytänteiden ja vuorovaikutuksen kautta, pyrkivät kuulumaan ja jäsentävät oman paikan löytämistä Suomessa. Tutkimus osallistuu näin ollen sosiologiseen keskusteluun sosiaalisten siteiden, kuulumisen ja identiteetin rajapinnassa.</p> <p>Suomessa asuu vuonna 2014 noin 8400 Ruotsin kansalaista ja he muodostavat Suomen kolmanneksi suurimman maahanmuuttajaryhmän. Ruotsalaisten muutto Suomeen liittyy uusien migraation mallien muotoutumiseen osana maiden välille kehittyneitä transnationaalisia sosiaalisia tiloja. Tutkimusaihe onkin mielenkiintoinen juuri siksi, että Suomessa asuvien ruotsalaisten suhteellisen suuresta määrästä huolimatta ilmiötä ei ole paljoakaan vielä tutkittu ja he uhkaavat vajota kokeumukseen näkymättömiin. Tutkimuksen tulokulmana on relationaalisuus, joten maahanmuuttoa käsitellään ainutlaatuisena elämänmuutoksena, joka saa aikaan uudelleenmuotoutumisia yksilön suhteiden verkossa. Aihetta lähestytään monia elämäntarinoita kantavien yksilöiden toimijuuden kautta sen sijaan, että "ruotsalaisia Suomessa" tarkasteltaisiin itsestään selvänä, yhdenmuotoisena kollektiivina.</p> <p>Aineistonkeruumenetelmänä käytetään aktiivista haastattelua. Tutkimusaineisto koostuu kymmenestä ruotsalaisen haastattelusta sekä heidän sosiaalista verkostoaan kartoittavista suhdelomakkeista. Analyysimenetelmänä sovelletaan figurationaalista lähestymistapaa. Yksilön suhdeverkko muodostaa relationaaliset puitteet haastattelunarratiiville, jotka tarjoavat pääsyn elettyihin kokemuksiin eli omasta elämästä kerrottavalle tarinalle. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka ruotsalaisten kuulumistyö päivittäisten suhteiden ja arjen areenojen kautta realisoituu ja minkä merkityksen kuulumisen eri muodot yksilön elämässä saa. Relationaalisia puitteita hahmottamalla analysoidaan, mihin tai keihin ja kuinka yksilö uudessa asuinmaassaan ja kahden (tai useamman) kulttuurin rajapinnassa erinäisten siteidensä kautta kuuluu.</p> <p>Aineiston mukaan suomalainen puoliso ja työ ovat pääsyitä ruotsalaisten muuttopäätösten taustalla. Ruotsalaisten keskeimmiksi kuulumisen väyliksi osoittautuvat perhe, työyhteisö, naapurusto sekä harrastukset. Näistä rakentuu jokapäiväiset sosiaaliset puitteet, joiden kautta muodostuneiden sidosten rooli on kuulumiselle merkittävää ja jossa aktiivinen kuulumistyö toteutuu. Haastateltavien kokema tyytyväisyys Suomessa elämisen suhteen selittyikin vahvasti sosiaalisten siteiden runsaudella. Aineiston perusteella voi todeta, että kansallisuus korostuu, on tärkeää ja toimii yhdistävänä tekijänä, kun asuu ulkomailla. Ruotsalaisten henkilökohtaisissa suhteissa etnistä/kulttuurista taustaa merkittävämmäksi kuulumista lisääväksi tekijäksi paikantuu kuitenkin sosiaalisten siteiden ainutlaatuinen luonne eli siteen erityinen perusta. Vaikka ruotsalaisten elämänpiiriä hallitsee ruotsinkielisyys ja Suomen kaksikielisyys helpottaa ruotsalaisten arkea, olisi suomen kielen osaaminen suoriin väyliä kuulua yhteiskuntaan ja liikkua vaivattomasti sosiaalisten areenojen välillä.</p> <p>Aineiston avulla päädytään tulokseen, että puutteellinen suomen kielen taito sekä suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden väliset hienovaraiset kulttuuriset jännitteet muodostuvat paikoittain osallisuutta epäaviksi symbolisiksi ja sosiaalisiksi rajoiksi. Migraatio yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti samankaltaistenkin maiden välillä, osana pohjoismaista yhteyttä, sisältää myös ristiriitaisuutta. Yllättävää on esiin nouseva jännitteisyys: läheinen voi asettua etäälle ja korkeinkin statuksen maahanmuuttaja voi olla muukalainen. Se, kokevatko ruotsalaiset kuuluvansa siteidensä kautta eri yhteisöihin Suomessa ja lopulta tuntevansa olevansa kotonaan, riippuu siten myös koetusta, paikallisilta saadusta, "luvasta kuulua". Haastateltavien elämää luonnehtii transnationaalisten siteiden vaaliminen sekä sen mukanaan tuoma kosmopoliittisuus ja identiteettien hybridisyys. Yleisesti ottaen Suomeen muuton koetaan rikastaneen elämää; kaksi maata on enemmän kuin yksi ja identiteetti voi olla suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden suhteen sekä-että. Tunne kodista paikantuu merkityksellisiin paikkoihin osana elämänhistoriaa niin Ruotsissa kuin Suomessakin, mutta on kietoutunut ennen kaikkia lähimpiin sosiaalisiin suhteisiin.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords etnisyys, identiteetti, kuuluminen, maahanmuutto, rajat, relationaalisuus, sosiaaliset siteet, transnationalismi		

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Ruotsalaiset Suomessa ja maahanmuutto.....	3
2.1 Suomen ja Ruotsin väliset muuttovirrat.....	4
2.2 Ruotsalainen maahanmuuttaja.....	7
2.3 Kansainvälinen maahanmuutto	9
3 Teoreettinen tausta.....	12
3.1 Transnationaalinen maahanmuuttotutkimus	12
3.1.1 Siteet ylirajaisissa tiloissa.....	13
3.1.2 Monikulttuurinen yhteiskunta ja kansalaisuus.....	14
3.2 Etnisyys näkökulmana	16
3.2.1 Etnisyys rajoina ja prosessina.....	16
3.2.2 Kategorian käsite etnisyydessä	18
3.3 Kuulumisen moniulotteisuus	19
3.3.1 Mahdollisuus kuulua.....	20
3.3.2 Kuuluminen siteinä ja rajoina	21
4 Tutkimusasetelma	23
4.1 Aineiston kuvaus ja haastateltavat	23
4.2 Aineistonkeruumenetelmä.....	25
4.2.1 Aktiivinen haastattelu	25
4.2.2 Haastattelun vuorovaikutus ja kulttuuritausta.....	27
4.3 Analyysimenetelmä.....	28
4.3.1 Figurationaalinen lähestymistapa.....	28
4.3.2 Figurationaalisuus menetelmänä	29
4.4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	31
5 Sosiaaliset siteet.....	33
5.1 <i>Suomi ei ollut kartalla</i>	33
5.2 Arjen sosiaaliset areenat.....	39

5.3 Ylirajainen yhteydenpito ja kaipuu.....	45
5.4 Sosiaalinen verkosto osallistajana	51
6 Kuulumisen monet ulottuvuudet.....	56
6.1 Ruotsalaisuus kansallisena kuulumisena	56
6.2 Identiteetin moninaisuus: <i>Olenko ruotsalainen vai suomalainen?</i>	62
6.3 Kansallinen vertaistuki.....	69
7 Kulttuurinen jännite	74
7.1 Kieli ja tunne osallisuudesta.....	74
7.2 Ruotsalaisena kaksikielisessä Suomessa.....	79
7.3 Kulttuuriset erot.....	83
7.4 Ruotsalaisuus muukalaisuutena	88
7.5 Paikan merkitys ja tunne kodista	96
8 Johtopäätökset	103
Lähteet.....	108

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Liite 2. Suhdelomake

Liite 3. Henkilöprofiilit

1 Johdanto

– Joidenkin on helpompaa olla alati perillä. Sen voi ymmärtää, kun ajattelee miten paljon kaipausta matkalla olijat joutuvat kestäämään. [...] – Mutta varsinainen kysymys kuuluu: kummat ovat onnellisempia, ne, jotka eivät osaa kaivata koska eivät tiedä muusta, vai ne, jotka kaipaavat koska kantavat mukanaan niin monta maailmaa? (Riikka Pulkkinen, Vieras)

Yksi ruotsalaisista haastateltavistani kuvaili kokemustaan Suomessa siten, että alussa tuntui, kuin olisi *ryöminyt sisälle mustaan säkkiin, jonka nyörit sidotaan kiinni*. Ruotsissa vieraillessa taas tuntuu siltä, kuin *korvat olisivat olleet lukossa ja sitten ne aukeavat ja kuulen yhtäkkiä ihmisten puhuvan suojatiellä ja metrossa*. Silloin taas *sopii joukkoon noin vain, ihan luonnollisesti*. On kyse navigoinnista uudessa asuinmaassa, jossa aistit ajoittain hämärtyvät ja estävät näkemästä selkeästi. Kysynkin, asettuuko ruotsalainen Suomessa vieraaksi, toiseksi tai perinteiseksi maahanmuuttajuuden edustajaksi vai kuuluuko hän kivuttomasti osaksi yhteiskuntaa moninaisten siteiden ja suhteiden kautta.

Tarkastelen tutkielmassani sitä, kuinka Suomessa asuvat ruotsalaiset eri elämänalueille nivoutuvien suhteiden ja – kulttuuriset ja maantieteelliset rajat ylittävien – siteiden kautta kytkeytyvät osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Suomessa asuu noin 8 400 Ruotsin kansalaista ja virolaisten (44 774) ja venäläisten (30 757) jälkeen he muodostavat Suomen kolmanneksi suurimman maahanmuuttajaryhmän, ennen neljäntenä olevia somalialaisia (7 465) (Tilastokeskus 2014a). 1990-luvulta alkaen lisääntynyt ruotsalaisten muutto Suomeen liittyy uusien migraation mallien muotoutumiseen, osana ajassa kehittyneitä maiden välisiä transnationaalisia sosiaalisia tiloja (Wahlbeck 2013b). Suomalaisten Ruotsiin suuntautuvaa maahanmuuttohistoriaa vasten onkin harvinaisempaa ajatella ruotsalaisten muuttavan Suomeen, eivätkä monet suomalaiset vaikuta olevan tietoisia tällaisen maahanmuuton olemassaolosta. Ilmiö onkin mielenkiintoinen juuri siksi, että Suomessa asuvien ruotsalaisten suhteellisen suuresta määrästä huolimatta he uhkaavat vajota kokemuksiinsa näkymättömiin, eikä heistä tiedetä paljoakaan.

Tutkielmani lähestymiskulmana on relationaalisuus (mm. Elias 1978; Emirbayer 1997; Castrén & Ketokivi 2013), koska minua kiinnostaa ne tekijät ja asemat, joiden kautta yksilöt jokapäiväisessä vuorovaikutuksessaan muodostavat siteitä toisiinsa ja liittyvät osaksi suhteidensa verkkoa. Mitkä ryhmäosallisuudet muodostuvat merkityksellisim-

miksi, kun yksilö pyrkii sopeutumaan uuteen maahan, omaksumaan paikalliset toimintatavat ja lopulta jopa tuntemaan olevansa kotonaan? Olennaiseksi nousee siten kysymys kuulumisesta (*belonging*, mm. Calhoun 1999; Yuval-Davis 2006; Ketokivi & Vieno 2014). Kysyn, mihin Suomessa asuvat ruotsalaiset kokevat kuuluvansa – symbolisesti tai sosiaalisesti – konkreettisten käytäntöjen kautta ja millaisia suhteita heille on maahanmuuton myötä rakentunut. Mikä on se sitova kide, joka muodostuu tärkeimmäksi oman identiteetin kannalta ja edesauttaa kontaktien muodostumisessa sekä uuteen asuinmaahan ankkuroitumisessa? Tutkimukseni osallistuu näin ollen sosiologiseen keskusteluun sosiaalisten siteiden, kuulumisen ja identiteetin rajapinnassa.

Ruotsalaisten keskeisimmiksi kuulumisen väyliksi osoittautuivat sosiaaliset siteet erityisesti suomalaisen puolison ja työyhteisön kautta. Vaikka muutto Suomeen nähdään yleisesti ottaen draamattomana, puutteellinen suomen kielen taito sekä suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden väliset hienovaraiset kulttuuriset jännitteet muodostuivat paikoittain osallisuutta epäaviksi symbolisiksi ja sosiaalisiksi rajoiksi (Lamont & Molnár 2002). Suomen ja Ruotsin välisissä maahanmuuttovirroissa mielenkiintoinen tarkastelukulma kohdistuu juuri tähän: Mikä on suomalaisen ja ruotsalaisen etnisyyden välinen suhde, kun mailla on pitkä yhteinen historia, ne jakavat yhden kansalliskielen ja niiden kulttuuriset käytänteet perustuvat yhteispohjoismaiseen arvopohjaan ja länsimaisen oikeusvaltion mukaisiin periaatteisiin? (mm. McRae 1999; Junila *et al.* 2006; Helander 2007).

Puhun tutkielmassani tietoisesti *ruotsalaisista maahanmuuttajista*, koska haluan tuoda esiin sen ristiriitaisuuden, joka tähän käsitepariin liittyy. Maahanmuuttaja-käsite saa mielestäni usein kielteisen sävyn varsinkin julkisessa keskustelussa. Kuitenkaan ruotsalaisiin, pohjoismaisen hyvinvointivaltion kasvatteina, ei ole yleisesti totuttu liittämään negatiivista leimaa – saati vierauteen viittaavaa käsitettä. Tämä johtuu siitä, että mielikuva maahanmuuttajasta (*the immigrant*) liittyy varsinkin skandinaavisessa yhteydessä enemmän etnisesti määriteltyyn toiseuteen, kuin varsinaisiin maahanmuuttokokemuksiin (Bay, Strömblad & Bengtsson 2010, 7–8; Myrberg 2010). Haluankin käsitteen käytöllä omalta osaltani ravistella siihen liitettyä stigmaa. Tartun muuttokokemuksen yksilöllisyyteen ja sosiaalisten siteiden merkityksellisyyteen aikana, jolloin yhä useamman elämäntapa on liikkuvaa ja kansalliset rajat yhä häilyvämpiä. Tutkimukseni nivoutuu siten osaksi kansainvälisen maahanmuuton ja transnationalismin tutkimusta (mm. Castles 2000; Faist 2000). Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka ruotsalaisten kuu-

lumistyö päivittäisten suhteiden ja arjen areenojen kautta realisoituu. Ensin käsittelen tutkimuksen taustaa ja teoreettisia lähtökohtia, minkä jälkeen esittelen aineiston ja tutkimuksessa käytetyt menetelmät. Analyysissä erittelen ruotsalaisten kuulumisten sosiaalista että symbolista ulottuvuutta ja tarkastelen etnisyyden merkitystä siteiden – ja mahdollisten rajojen – muodostumisessa.

2 Ruotsalaiset Suomessa ja maahanmuutto

Ruotsalaisten maahanmuuttoa Suomeen ei ole paljoakaan vielä tutkittu (Wahlbeck 2013a, 2). Tutkimus on keskittynyt suomalaisten Ruotsiin kohdistuvaan laajaan emigraatioon, ruotsinsuomalaisiin ja toisaalta ruotsinkieliseen vähemmistöön Suomessa (mm. Korkiasaari 2001; Lukkarinen Kvist 2007; Sundback 2010), muttei niinkään Suomeen muuttaneisiin ruotsalaisiin osana suomalaista yhteiskuntaa. Tutkielmassani tartun siten ajankohtaiseen, mutta vielä suhteellisen näkymättömään ilmiöön. Tärkein kiinnekohta omaan tutkimukseeni nähden on SLS:n (Svenska litteratursällskapet i Finland) tutkimusprojekti (2011–2012) ruotsalaisista maahanmuuttajista Suomessa: *Svenska invandrare i Finland – etniska relationer i mötet mellan svenskt och finskt*. Projektin tarkoituksena oli tutkia *riikinruotsalaisten* kokemuksia Suomeen muutosta, heidän sosiaalista integroitumistaan Helsinkiin sekä valottaa etnisiä rajanvedon prosesseja ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden (mukaan lukien suomenruotsalaisuus) välillä. Erityinen mielenkiinto analyysissä kohdistui perhemuodostelmien merkitykseen koetussa integraatio-prosessissa, etenkin puolison ”etnisyyteen”. (Wahlbeck, 2013a.) Tämä aspekti on olennainen myös omassa tutkimuksessani. Lisäksi artikkelissa *The Finnish and Swedish Migration Dynamics and Transnational Social Spaces* Östen Wahlbeck (2013b) tarkastelee Suomen ja Ruotsin välistä maahanmuuton dynamiikkaa ajassa.

Oma tarkastelukulmani keskittyy muuttovirtojen sijaan valaisemaan ruotsalaisten asemoitumista osaksi suhdemuodostelmiaan. Wahlbeckin (2013b) tutkimusprojektin ohessa ilmestyi antologia *Enkel biljett? Från Sverige till Finland med kärlek, längtan och vemod* (2011), jossa 11 ruotsalaista kirjoittaa kokemuksistaan Suomessa asumisesta. Se oli aineistona kandidaatintutkielmassani ja on toiminut innoittajana myös pro gradulle. Antologiassa eräs Suomessa asuva ruotsalainen toteaa: *Minusta tulee osa vähemmis-*

töä vähemmistön sisälle [...].¹ Haluan tutkimuksessani selvittääkin, johtuuko tämän ryhmän saama vähäinen huomio juuri siitä, että ruotsalaiset ikään kuin ”katoavat” osaksi suomenruotsalaisia tai suomalaista valtaväestöä, muodostamatta erityistä maahanmuuttajien ”vähemmistökeskittymää”. Ruotsalaisten osallistumisen Suomen ja Ruotsin välisiin maahanmuuttovirtoihin voi mielestäni nähdä osana kehitystä, jossa Suomi on muuttunut emigraatiomaasta maaksi, joka myös vastaanottaa ulkomaalaisia.

Ruotsalaisia Suomessa on tutkinut lisäksi Katarina Iskala (2012), joka tarkastelee (kaksois)kansalaisuuden merkitystä ruotsalaisten identifikaatiolle ja kuulumisen tunteelle. Prosesseja ja resursseja, joiden avulla Suomessa asuvat ruotsalaiset pääsevät osaksi suomalaisia työmarkkinoita, käsittelee puolestaan Sabina Fortelius (2014). Jatkoa tutkimukselle ruotsinruotsalaisista on tulossa, esimerkiksi Wahlbeck valmistelee artikkelia *Rikssvensk i Finland – etniska relationer i mötet mellan svenskt och finskt*. (Wahlbeck, 2013a.) Maiden välisiä muuttoliikkeitä on Wahlbeckin lisäksi tutkinut mm. professori Jan Saarela (CEREN) ja sosiologi Mika Helander, joka on kirjoittanut maiden välisistä sosiaalisista (ja etnisistä) suhteista ja ”transnationaalisista sosiaalisista tiloista”. Helander on tutkinut esimerkiksi Ruotsiin muuttaneiden korkeasti koulutettujen suomalaisten, mm. yritysjohtajien, kokemuksia suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välisistä rajanveidoista Ruotsissa. Lisäksi mm. toisen polven paluumuuttajia, joilla on sukulaisuussiteitä Suomeen, tutkii tohtoriopiskelija Katrina Jurva. Rajaakaan kuitenkin oman tutkimukseni koskemaan ruotsalaisia, joilta puuttuu nämä aiemmat siteet Suomeen eli joiden muutos ei ole kyse Suomeen ”palaamisesta”.

2.1 Suomen ja Ruotsin väliset muuttovirrat

*Kun on ruotsalaisena Suomessa, on kyse historiasta, politiikasta, kielestä ja identiteetistä.*²

Tässä luvussa käsittelen sitä, kuinka Suomeen muuttavat ruotsalaiset asettuvat maasta toiseen ulottuvien migraatioketjujen jatkumoon ylijärjestyksen sosiaalisen tilan sisällä (Faist 2000; Wahlbeck 2013b). Vuonna 2013 Suomessa asui 8 382 Ruotsin kansalaista, jotka muodostavat siten 4 % kaikista Suomessa asuvista ulkomaiden kansalaisista. Pääkau-

---

¹ (oma käännös) Josefin Almer (2011, 64) teoksessa *Enkel biljett? Från Sverige till Finland med kärlek, längtan och vemod*. Kaikki vieraskielisistä lähteistä olevat suorat käännökset ovat itse kääntämiäni.

² Almer & Larsdotter 2011, 8.

punkiseudulla heistä asuu lähes neljäsosa, 1 940 (23 %), joista Helsingissä 1 297. (Tilastokeskus 2014a; 2014c.) Huomionarvoista on, ettei näihin lukuihin ole laskettu mukaan henkilöitä, joilla on sekä Ruotsin että Suomen kansalaisuus, koska Suomen tilastoissa heidät luetaan suomalaisiksi. Tämän ryhmän lukumäärän on arvioitu olevan noin 5000 henkilöä. Ruotsalaisten lukumäärä on kasvanut tasaisesti esimerkiksi vuodesta 1980, jolloin ainoastaan 3 105 ruotsalaista asui Suomessa. Vuonna 2012 Suomen kansalaisuus myönnettiin 190 ruotsalaiselle. (Wahlbeck 2011, 14; Tilastokeskus 2014b.)

Wahlbeckin (2013b) mukaan Suomen ja Ruotsin väliset muuttovirrat kiinnittyvät osaksi transnationaalisia sosiaalisia tiloja (*transnational social spaces*, Faist 2000), joiden muodostuminen alkoi suomalaisten Ruotsiin kohdistuvan sodanjälkeisen massaemigraation myötä, etenkin 1960–1970-luvun taitteessa. Wahlbeck näkee siten Suomen ja Ruotsin välisen liikkuvuuden dynamiikan osana ylijäsen sosiaalisen tilan ja maahanmuuton kehitystä, joka on vähitellen tuottanut uudenlaisia migraation muotoja. Historiallinen yhteys ja maantieteellinen läheisyys selittävät olennaisesti maiden välisten muuttovirtojen ja sosiaalisten suhteiden sisältämiä transnationaalisia piirteitä. Sosiaalisten kontaktien muodostumista ovat lisäksi edesauttaneet Suomen ruotsinkielinen väestö sekä suomea puhuva vähemmistö Ruotsissa. Näin ollen rajan ylittävät aktiviteetit, maahanmuutto ja transnationaaliset sosiaaliset tilat ovat aina vallinneet tällä alueella. (emt., 7.)

Pohjoismaiden sisällä tapahtuva rajojen ylitys on myös hallinnollisesti suhteellisen vaivatonta pohjoismaalaiselle. Sopimus vapaista työmarkkinoista ja passivapaudesta syntyi 1954 ja sopimusta laajennettiin vuotta myöhemmin tunnustamalla Pohjoismaiden kansalaisille samat sosiaaliset oikeudet, joista maiden omat kansalaiset nauttivat. Liikkumisen vaivattomuus vaikuttaa siten myös maahanmuuton keston: migraatio saattaa olla vain väliaikaista, mikä tekee siitä luonteeltaan transnationaalista. (Wahlbeck 2011, 12–13.) Maiden välinen täydellinen liikkumisvapaus mahdollistaa maahanmuuton dynamiikoiden tutkimisen ilman, että rajojen ylittämiseen liittyy vahvaa kontrollia. Lisäksi maiden väliset muuttovirrat ovat poikkeuksellisen hyvin dokumentoitu, mikä mahdollistaa kattavan analyysin: Suomen ja Ruotsin viralliset väestörekisterit ovat jo pitkään pitäneet tarkkaa kirjaa väestönsä liikkeistä ja pysyvistä asuinpaikoista. Wahlbeck (2013b) korostaa tämän liittyvän molempien maiden hyvin kehittyneeseen hyvinvointivaltiojärjestelmään, jossa viranomaiset ovat tarvinneet kansalaisistaan tarkkoja tietoja hyvinvointipalveluiden ja -etuuksien järjestämiseksi. (emt., 6.)

Suomalaiset ovat hallinneet maahanmuuton aaltoja molempiin suuntiin. Ruotsin väestötilastojen mukaan jopa 530 000 suomalaista muutti Ruotsiin vuosina 1945–1999. Toisaalta samana ajanjaksona myös 300 000 palasi virallisesti takaisin. Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisia houkutteli Ruotsiin korkeampi elintaso, paremmat palkat sekä työpaikat. Suurimmat maastamuuton aallot kohdistuivat vuosiin 1969 ja 1970, jolloin yli 40 000 suomalaista suuntasi vuosittain kohti länttä. Suomenruotsalaiset olivat vahvasti edustettuina tässä laajassa maastamuuton aallossa. (Kepsu 2006, 124–125; Wahlbeck 2011, 18; 2013b, 7–8.) Maastamuuton ja sitä seuraavan paluumuuton seurauksena maiden välille alkoi kehittyä paikallisia ketjumigraation malleja (*chain migration patterns*), jotka yhdistivät transnationaalisesti tiettyjä paikkakuntia niin Ruotsissa kuin Suomessakin. Tässä laaja-alaisesti kiertyvässä liikkuvuuden mallissa on siis kyse Faistin (2000) *transnationaalisista piireistä*, jotka yhdistävät maahanmuuttajien verkostoja yli sukulaisuusryhmien. (emt., 144; Wahlbeck 2013b, 8-9.)

Perinteinen taloudelliseen pakkoon nojaava työperäinen maasta- /maahanmuutto on vuoden 1970 jälkeen korvautunut muilla migraation muodoilla (mm. Wahlbeck, 2013b). Vuosien 1980 ja 1988 välillä maahanmuutto oli lukuisampaa Ruotsista Suomeen, mutta tämä selittyy suurimmaksi osaksi ruotsinsuomalaisten paluumuutolla (Helander 2007, 64). Muuttoliikkeisiin osallistuivat lisäksi, jopa edestakaisin muuttavat, professionaalit (*transmigrants*, Faist 2000, 12) ja perhesyistä muuttavat (Wahlbeck 2013b, 9). Kun 1980-luvulla Ruotsista alkoi palata suomalaisia, paluumuuttajien joukossa saattoikin olla ruotsalaisia kumppaneita sekä Ruotsin kansalaisuuden omaavia lapsia. Ruotsalaiset, jotka 1990- ja 2000-luvuilla ovat muuttaneet Suomeen, ovatkin yhä harvemmin “palanneet” Ruotsista. Tänä päivänä Suomeen muuttavilta ruotsalaisilta puuttuu siis usein aiempi sukulaisuusside tai yhteyksiä massaemigraatioon. (Wahlbeck 2011.)

Wahlbeck (2013b) osoittaa, että ruotsalaisten määrä Suomessa on 1990-luvulta lähtien osoittanut pientä, mutta selvää kasvua. Vuosittain maiden välillä muuttavista henkilöistä suomalaisten osuus on vakaasti vähentynyt ja tämän osuuden ovat pääasiassa korvanneet Ruotsin kansalaiset. Esimerkiksi vuonna 2010 suomalaisten määrä kumpaankin suuntaan muuttajissa oli 1990-luvun alkuun verrattuna laskenut 3000:sta noin 2000 muuttajaan vuodessa, vaikka muuttajien kokonaismäärä oli pysynyt samana. Vuosina 1991–2010 Ruotsista Suomeen muutti kaikkiaan 3500 henkilöä, kun Suomesta Ruotsiin muuttajia oli 3200. Erotuksen voi siis nähdä korvanneen ruotsalaiset, koska muiden

maiden kansalaiset muuttavat harvoin virallisesti maiden välillä ja heidän lukumääränsä on vuosittain alle 100. (emt., 9.) Osa Suomeen tulevista ruotsalaisista voi toki selittyä paluumuutolla, koska osa Suomen kansalaisista on saanut Ruotsin kansalaisuuden asuttuaan pitkään Ruotsissa. Tilastollisista syistä kaksoiskansalaisuuden omaavat henkilöt lasketaan Ruotsissa ruotsalaisiksi, mutta luetaan Suomen tilastoissa suomalaisiksi. Wahlbeck (2013b) kuitenkin osoittaa, että suurimmalla osalla 2000-luvulla muuttaneilla ruotsalaisilla ei ole Suomen kaksoiskansalaisuutta: vain noin 14 %:lla ruotsalaisista muuttajista on kaksoiskansalaisuus eli heidän voi ajatella olevan paluumuuttajia. Vaikka ruotsalaisten muutto on määrällisesti vielä suhteellisen vähäistä, ilmiössä on havaittavissa merkityksellinen käänne aiempiin maahanmuuton malleihin verrattuna. Muutokset ovat olleet hitaita, mutta selkeästi nähtävissä tuoden esille uuden ja ainutlaatuisen migraation mallin. Wahlbeck (2013b, 11) kirjoittaakin: *Kysymys kuuluu, onko syntynyt täysin uusi migraation malli, joka koostuu Suomeen muuttavista ruotsalaisista?* (Wahlbeck 2011, 18–19; 2013b, 9–11.)

Tutkimukseni valossa vastaukseni on kyllä. Kiinnostukseni kohdistuu kuitenkin makrotason migraatiomallin arvioimisen sijaan ruotsalaisten kokemuksiin Suomessa päivittäisillä areenoillaan, osana suhdeverkkoaan. Wahlbeck (2013b) huomioi, että maiden välistä liikkumista luonnehtiva mutkattomuus ja luonnollisuus osana jokapäiväistä elämää, esimerkiksi monille professionaaleille, voi tehdä useiden henkilöiden todellisen muuton Suomen ja Ruotsin välillä näkymättömäksi. Suomen ja Ruotsin välinen ulkomaankauppa ja 1990-luvulta lähtien yhteen sulautuneet yritykset hyödyntävätkin tätä transnationaalista tilaa korkeasti koulutettuine työntekijöineen. Se vahvistaa ylirajaisen tilan ja sen yhteyksien olemassaoloa entisestään ja myötävaikuttaa migraation jatkuvuuteen maiden välillä. (emt., 15.)

2.2 Ruotsalainen maahanmuuttaja

Ruotsalaisten muutto Suomeen vaikuttaa kytkeytyvän vahvasti osaksi ”sekaperheiden” muodostumista, ilmiötä, josta Wahlbeck (2013b) käyttää termiä *mixed return migration*. Tällä hän viittaa ruotsalaisten muuton usein liittyvän suomalaisten paluumuuttoon Ruotsista, josta palataan yhdessä ruotsalaisen puolison kanssa. Maiden välille aikojen saatossa syntynyt migraation linkki ja transnationaalinen tila edesauttavat tämänpäiväisiä migraation malleja. Näin ollen uudet ihmiset, jotka eivät alun perin ole olleet osana migraatiota Suomesta Ruotsiin, tulevat nyt osaksi paluumuuttoa ja transnationaalisen sosiaali-

sen tilan jatkumoa: *Suomalaisesta kumppanista johtuen myös ihmisistä, joilla ei ole minkäänlaista maahanmuuttotusta, tulee maahanmuuttajia.* (emt., 14.) Haastattelumistani ruotsalaisista viisi muutti siten, että suomalainen puoliso ”palasi” samoihin aikoihin Suomeen asuttuaan väliaikaisesti – esimerkiksi opiskelun vuoksi – ulkomailla. Ylirajaisen sosiaalisen tilan vaikuttaessa ja kehittyessä yli sukupolvien, paluumuuttajina saattaa olla myös toisen ja kolmannen polven suomalaisia puolisoineen, koska olemassa olevat ylirajaiset kontaktit ja sosiaaliset suhteet helpottavat muuttoa (emt., 2013b).

Tosin mielestäni voi kysyä, mihin asti yksilö on maahanmuuttaja. Voiko Ruotsissa syntyneitä toisen ja kolmannen polven suomalaisia pitää *paluumuuttajina*, kun he eivät varsinaisesti ole Suomesta koskaan lähteneetkään? Lisäksi Ruotsissa asuvat suomalaiset ovat ajan kuluessa integroituneet hyvin ja jopa assimiloituneet ruotsalaiseen yhteiskuntaan, Thomas Faistin (2000, 259) termein ”sulaneet ytimeen” (*melting into the core*). Tämä pätee etenkin 60–70-luvuilla muuttaneisiin tiettyyn ikäkohorttiin kuuluviin, jotka edustavat sodanjälkeistä, työperäistä massaemigraation aaltoa. Heidän jälkeläisillään on ”ruotsinsuomalaisina” usein hybridinen ja kompleksinen identiteetti, koska kosketuspinta suomalaisuuteen vaihtelee. Myrbergin (2010) mukaan suomalaisia ei Ruotsin julkisessa keskustelussa määritellä enää maahanmuuttajiksi (*invandrare*) termin viitatessa lähinnä Pohjoismaiden ulkopuolelta muuttaviin. (emt.; Wahlbeck 2013b, 15.)

Tutkiessani Suomeen muuttaneita ruotsalaisia Myrbergin (2010) teoretisoima *maahanmuuttaja*-termin monitulkintaisuus nousee keskeiseksi. Hän toteaa, että käsitteellä ”immigrant” (*invandrare*) on niin leksikaalinen eli sanakirjanmukainen määritelmä, kuin populaarikin merkitys. Maahanmuuttaja-sanana populaari merkitys viittaa Pohjoismaissa usein muihin attributteihin, kuin itse maasta toiseen muuttamisen kokemukseen. Myrberg viittaa Borevi & Strömbladiin (2004), joiden mukaan se, nähdäänkö joku yksilö maahanmuuttajana vai ei, määrittyy skaalalle, joka on irrallinen muuttokokemuksesta. ”Maahanmuuttajuuden aste” määrittyy tällöin sen mukaan, missä määrin maahan muuttaneen ryhmän jäsenet muistuttavat valtaväestöä eli kuinka ”maahanmuuttajamaisia” (*immigrant-like*) he ovat. Myrberg painottaa, että julkisessa keskustelussa maahanmuuttaja-termi on latautunut sisällöllisesti enemmänkin toiseuteen ja vieraantumiseen (*alienation*) liittyvillä käsitteillä varsinaisen muuttokokemuksen sijaan. Tästä johtuen henkilöitä, jotka ovat maahanmuuttajia sanan leksikaalisessa merkityksessä – kuten Suomeen muuttaneet ruotsalaiset – ei aina nähdä sellaisina julkisessa keskustelussa.

Myrberg toteaa, että huomionarvoisinta nimenomaan *invandrare*-termissä on sen populaarin merkityksen laajalle levinnyt ja strukturoitunut yksimielisyys, joka ulottuu koko ruotsalaiseen väestöön, mukaan lukien itse ulkomailla syntyneisiin henkilöihin. Koska populaarit käsitykset todellisuuden peilaamisen lisäksi, myös uudelleen muokkaavat sitä (emt., 69), on minunkin tutkijana tärkeää tiedostaa, millaisia vaikutuksia käsitettä käyttämällä luon. Tarkoitukseni onkin *ruotsalaisista maahanmuuttajista* puhuessani painottaa käsitteen sanallista merkitystä maasta toiseen muuttaneista henkilöistä. Haluan samalla hälventää käsitteen populaariin merkitykseen Suomessakin liitettyä stigmaa liittämällä sen yhteyteen attribuutin *ruotsalainen*, johon taas harvemmin liitetään ”maahanmuuttajamaisen” kielteistä mielikuvaa. (Myrberg 2010, 47–51, 68–69.)

Perheet, joissa molemmat aikuiset ovat ruotsalaisia, vaikuttavat olevan Suomessa harvassa. Tilastojen mukaan on jopa kymmenen kertaa tavallisempaa, että perheissä on sekä suomalainen että ruotsalainen aikuinen, kuin että perheessä olisi vain ”täysruotsalaisia” aikuisia. Lapset saavat syntymässään automaattisesti kaksoiskansalaisuuden, jos toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen ruotsalainen. Laki kaksoiskansalaisuudesta hyväksyttiin Ruotsissa 2001 ja Suomessa 2003. Tästä ja ”sekapereiden” suuresta määrästä johtuen, 2000-luvulla Suomessa on enentyvässä määrin perheitä, joissa on Suomen ja Ruotsin kaksoiskansalaisuuden omaavia lapsia. Lisäksi ruotsalaiset asuvat usein alueilla, jotka sijaitsevat lähellä Ruotsia tai joilla on huomattava määrä suomen-ruotsalaisia asukkaita. (emt., 2011; 2013b.) Wahlbeckin (2013b) mukaan maiden välinen migraatio tulee jatkumaan tulevaisuudessa, mutta se moninaistuu entisestään. Palkkatason ja elinkustannusten pysyessä samantasoisina maiden välinen verkottunut maahanmuutto (*net migration*) tulee säilymään jotakuinkin tasapainossa. (emt., 15–16.)

2.3 Kansainvälinen maahanmuutto

Castles (2000) osoittaa, kuinka maahanmuutolla on keskeinen rooli nykyaikaisissa sosiaalisissa muutoksissa. Se on seurausta globaalista muutoksesta ja pakottavasta voimasta yhä jatkuvaan muutokseen niin lähettävissä kuin vastaanottavissa yhteiskunnissa. Sen välittömien vaikutusten tuntuessa taloudellisella tasolla, migraatio vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin, kulttuuriin, kansalliseen politiikkaan sekä kansainvälisiin suhteisiin. Näin ollen se väistämättä johtaa suurempaan etnokulttuuriseen monimuotoisuuteen kansallisvaltioiden sisällä muuttaen (niin yksilöllisiä kuin kollektiivisiakin) identiteettejä ja hämärtäen perinteisiä rajoja. Migraatio on monimuotoista; *Ihmiset saattavat muuttaa*

naapurimaahan tai toiselle puolelle maailmaa (emt., 125). Lisäksi se tapahtuu erilaisten asioiden motivoimana, jolloin maahanmuuttajia yritetään niputtaa erinäisiin kategorioihin pakolaisista professionaaleihin, mikä ei maahanmuuton ja sen eri syiden monimutkaisuudesta johtuen aina ole mahdollista. (emt., 124–125.) Bay *et al.* (2010) toteavat, että maahanmuuttoaalto ovat muiden Länsi-Euroopan maiden tavoin viime vuosikymmeninä koskettaneet Skandinaviaakin, jonka sisällä trendi on ollut samansuuntainen: 1960–70-lukuja hallitsi työperäinen maahanmuutto, turvapaikanhakijat seurasivat 80-luvulla ja 90-luvulla on koettu uusi työperäisen maahanmuuton aalto. Tämä asettaa haasteen pienille pohjoismaille, joissa on perinteisesti ollut verrattain homogeeninen väestö, inklusiivinen hyvinvointivaltio ja vähäisesti poliittisia ja sosiaalisia konflikteja. (emt., 1.) Näen, että kiihtyvien migraatioprosessien ja hämärtyvien rajojen myötä myös suomalaisuus on murroksessa ja uuden identiteettityön edessä. Ruotsalaisuus onkin ollut perinteisesti oiva peilauspinta, jota vasten suomalaisuutta on määritelty, mikä tulee esille myös haastatteltavieni kokemuksissa (ks. luku 7).

Maahanmuutto koetaan monimuotoisesti elämäntilanteesta ja -vaiheesta, muuton syistä ja siihen liittyvistä odotuksista riippuen. Kokemuksiin vaikuttaa myös se, kuinka yksilö kykenee kohtaamaan uuden ja vanhan maansa. Toiseen maahan muuttaminen katkaisee jatkuvuuden elämäntilanteessa ja muodostaa *käännekohdan elämässä*. Maahanmuuttotutkimuksessa puhutaan ”työntö- ja vetovaikutuksista” (*push and pull effects*) poistytöntyvinä sekä houkuttelevina tekijöinä, jotka vaikuttavat siihen, miten tyytyväisiä muuttajat ovat maahanmuuttopäätökseensä. Teorian mukaan ne henkilöt, jotka on ”houkuteltu” uuteen maahan, ovat kaiken kaikkiaan tyytyväisempiä elämäänsä kuin ne, jotka sen sijaan on ”työnnetty pois” kotimaastaan. (Sarvimäki *et al.* 2006, 442, 462.) *Veto*-tekijät selittivät pääasiassa toisen maailmansodan jälkeistä työvoimaperäistä migraatiota, etenkin ”etelän” maista Länsi-Eurooppaan vuosien 1945 ja 1973 välillä (mm. Castles 2000, 82). Osana tätä ilmiötä myös suomalaiset muuttivat Ruotsiin. Wahlbeck (2013b) näkee, että suomalaisten emigraatio kytkeytyi osaksi kansainvälisiä migraatiovirtoja sodanjälkeisessä Euroopassa. Se sisälsi useita samankaltaisia piirteitä kuin muualla Länsi-Euroopassa ruotsalaisten tehtaiden houkutellessa (eli *vetäessä*) töihin varsinkin nuoria ja kouluttamattomia, usein maaseudun nuoria suomalaisia. (emt., 7–8.) Muuttoa voi katsoa tehostaneen lisäksi sodanjälkeisen Suomen Ruotsia alhaisempi elintaso *poistytöntyvänä* tekijänä. Tutkimukseni ruotsalaiset onkin *vedetty* Suomeen ennen kaikkea kumppanista ja/tai työstä johtuen.

Faistin (2000, 144) mukaan makrotason vaikutukset, esimerkiksi palkkojen tasoittuminen maiden välillä, eivät yksinomaan selitä muuttopäätöksiä. Muuttoliikkeestä tulee itseään kasvattavaa ja ”sisäsyntyistä”, kun migranttien olemassa olevat verkostot ja jokainen uusi muutto vahvistaa välttämättömiä siteitä ja luo resursseja, jotka edesauttavat migraation kehkeytymistä kumulatiiviseksi liikkuvuudeksi. (emt.) Maahanmuuton syiden ymmärtämiseksi ja muuton mallien hahmottamiseksi onkin olennaista huomioida sosiaaliset siteet, joilla ihmiset kiinnittyvät transnationaalsiin sosiaalisiin tiloihin. Haluankin kartoittaa, millaisin syin ja sitein ruotsalaiset osallistuvat maiden välillä vaikuttavaan migraatioketjujen dynamiikkaan. (Wahlbeck 2013b, 16.) Nykyään muuttamisen kaava länsimaailmassa seuraa usein henkilökohtaisia uramahdollisuuksia ja pitää sisällään moninaisia syitä ja aspekteja taloudellisista suhdanteista johtuvien suurten maastamuuttoaaltojen sijaan (Kepsu 2006, 124–126; Sarvimäki *et al.* 2006, 463).

Wahlbeck (2011) esittää, että nykyajan maasta-/maahanmuutto selittyy työtilaisuuksia paremmin rakkaudella ja parinmuodostuksella. Omankin aineistoni perusteella ruotsalaisista yli puolet houkutteli Suomeen täältä kotoisin oleva puoliso. Vaikka taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset syyt vaikuttavat maahanmuuttovirtojen muodostumiseen (myös Castles 2000), vaikuttaa yksittäisten ihmisten muuttoon eniten perhesiteet, sosiaalinen verkosto sekä puhtaat sattumanvaraisuudet. (emt., 12.) Tämä ilmeni myös haastateltavillani ja onkin tutkimukseni ensisijainen lähtökohta. Lisäksi tärkeää on mielestäni huomioida, että siihen, kuinka yksilö maahanmuuton kokee ja uuteen maahan sopeutuu, vaikuttavat useat demografiset tekijät, kuten muuttajan ikä, sukupuoli, kieli, etnisyys, uskonto, koulutus, muuttopaikkakunta sekä aiemmat kokemukset. Tutkimuksessani mielenkiintoista onkin, että Suomeen muuttaneella ruotsalaisella yllämainitut tekijät ovat puoltavia usean aspektin suhteen Suomen ollessa kaksikielinen maa, maantieteellisesti lähellä sekä yhteiskunnallisilta oloiltaan laajalti Ruotsin kaltainen (mm. McRae 1999). Muuttaminen tapahtuu siis Pohjoismaiden sisällä, alueellisesti ja kulttuurisessa ”samanhenkisessä” kontekstissa. Näistäkin tekijöistä huolimatta kiinnostukseni kohdistuu kuitenkin muuttajan yksilölliseen kokemukseen ja ainutlaatuiseen elämäntilanteeseen uuteen asuinmaahan ankkuroituvana henkilönä. Kysyn, tapahtuuko Ruotsista Suomeen muutto todella niin mutkattomasti, kuin edellä mainittujen tekijöiden valossa voisi olettaa.

3 Teoreettinen tausta

3.1 Transnationaalinen maahanmuuttotutkimus

Koska viimeaikaiset Ruotsista Suomeen ulottuvat migraation muodot, joissa ruotsalaiset ovat yhä enemmän osallisina, eivät ole aivan uusi ilmiö – vaan seurausta ylijärjestyksen sosiaalisen tilan kehityksestä maiden välillä (Wahlbeck 2013b) – tutkielmassani on olennaista huomioida transnationaalinen näkökulma. Se tarkastelee maahanmuuttoa lähtö- ja tulomaita yhdistävistä toiminnoista, suhteista, identiteeteistä sekä instituutioista muodostuvana ylikansallisena sosiaalisena tilana. Useiden tutkijoiden mukaan siinä on myös tärkeää huomioida maahanmuuttajien toimijuus, ns. ”transnationalismi alhaalta ylöspäin”. Tämänhetkinen globaali todellisuus, jossa yhä useampien ihmisten elämä ulottuu yli kansallisvaltion rajojen ja tuo mukanaan moniin paikkoihin kiinnittynyttä elämää ja kuulumisia, haastaakin näkemyksen kansallisesti ankkuroituneesta yksilöstä. (Eastmond & Åkesson 2007, 10–11; Gustafson 2007, 16, 34–37.)

Perinteisessä migraatiotutkimuksessa maahanmuuttoa tarkastellaan kansallisen ymmärryksen kautta, jossa paikallaan pysyminen ja kansalliseen kiinnittyminen nähdään normaalina verrattuna poikkeuksellisenä, väliaikaisena ja ongelmallisena pidettyyn maahanmuuttoon. Tässä ajattelussa myös kansallisvaltio nähdään suhteellisen homogeenisenä kokonaisuutena, joka muodostaa yhteiskuntaelämän, kulttuurin ja politiikan itsensä selvän viitekehyksen. (Gustafson 2007, 17.) Calhoun (1999) tuo esiin, kuinka nationalistinen retoriikka näkee yhteiskunnat siteisinä kokonaisuuksina, joilla on erilliset kulttuurit, instituutiot ja identiteetit. Se esittää kansakunnat (*nations*) itsenäisinä, kontekstia vailla olevina selkeinä yksikköinä. Tämän retorisen ymmärryksen mukaan kansakunnat ovat yksilöistä muodostuvia kategorioita, jäsenyyden yksikköjä, jonka jäsenillä on keskenään vastaavanlainen suhde tähän kokonaisuuteen. (emt., 217–218.) Myös Emirbayer (1997, 285) huomioi, kuinka substantiaalisessa näkemyksessä ryhmät, kansakunnat ja kulttuurit ovat koherentteja kokonaisuuksia, jotka kestävinä yksikköinä muodostavat toiminnan perustan sosiaalisessa elämässä. Relationaalisessa ajattelussa, josta tutkielmani ammentaa, yhteiskunnat nähdään sen sijaan keskinäisissä yhteyksissä olevien yksilöiden moninaisuuksina (*pluralities*) (emt., 288).

Thomas Faistin (2000) käsite transnationaaliset sosiaaliset tilat viittaa kansainvälisten maahanmuuttajien muodostamiin poliittiset rajat ylittäviin siteisiin, jotka vallitsevat

yhden tai useamman kansallisvaltion välillä. Ne sisältävät symbolien, tiedon, ajatusten, hyödykkeiden ja ihmisten transnationaalista vaihtoa, *circular flows*. Muodostuvien siteiden ja jatkuvan muuttoliikkeen myötä mm. sosiaalisia, perheeseen linkittyviä ja kulttuurisia suhteita on mahdollista ylläpitää. Näen, että haastateltavani osallistuvat aktiivisesti näihin vaihdon virtoihin ja sosiaalisten verkostojen ylläpitoon kiinnittyen olennaisesti osaksi transnationaalista tilaa. Mielenkiintoista onkin, miten tämä ylijärjestyminen vaikuttaa heidän elämässään yhtäältä sosiaalisesti, esimerkiksi yhteydenpidon tai matkustuksen kautta, ja toisaalta symbolisesti sen suhteen, kumpaan maahan (vai molempiin) yksilö kokee kuuluvansa (ks. luku 5.3 ja 6.2). Tämä lähestymistapa täydentää – ei niinkään korvaa – aiempia monikulttuurisuuden ja maahanmuuttajien assimilaation teorioita. (Faist 2000, 12–13; Wahlbeck 2013b, 3.)

3.1.1 Siteet ylijärjestyksessä

Transnationaalinen lähtökohta näkee maahanmuuttajien muodostavan merkityksellisiä siteitä niin uuteen kuin vanhaankin kotimaahansa. Diasporiset yhteydet (sosiaaliset, symboliset ja materiaaliset siteet) kiinnittyvät sosiaalisiin verkostoihin ja paikkojen välisiin suhteisiin (Anthias 2006, 24–25). Gustafson (2007) painottaa, että identiteetin ja lojaalisuuden ”siirtäminen” vanhasta uuteen asuinmaahan ei ole lainkaan itsestään selvää. Usein syntyy molempiin maihin viittaavia kuulumisen ja yhteisyyden kokemuksia sekä identiteettejä – tai tunne siitä, ettei oikein tunne olevansa kotonaan kummassakaan. Pyrinkin tutkimuksessani selvittämään, kuinka Suomeen muuttaneet ruotsalaiset käsitteivät kuulumisensa kahden – tai useamman – kulttuurin rajapinnassa ja kuinka heille tärkeät siteet ovat järjestyneet yli maantieteellisten ja/tai etnisten rajojen tämän elämänmuutoksen seurauksena. Olennaista transnationaalisessa näkemyksessä onkin, että maasta toiseen muuttaminen ei ole lopullinen tapahtuma, vaan prosessi, johon sisältyy eripituista oleskelua ja matkustamista paikkojen ja alueiden välillä. Tämä lähestymistapa antaa dynaamisen kuvan ihmisten liittymisestä paikkaan ja mahdollisuudesta ylläpitää suhteita aiempaan kotimaahan. Se tarjoaa vaihtoehdon perinteiselle maahanmuuttotutkimukselle, jossa integraation termi osoittaa, että osallisuus vastaanottavassa yhteiskunnassa on yksisuuntaisen prosessin itsestään selvä lopputulema. (Eastmond & Åkesson 2007, 10–11, 35.) Näen näkökulman ennen kaikkea yksilöä vapauttavana, kun moninaiset lojaalisuudet voivat olla toisiaan täydentäviä. Tarvitseeko siten ruotsalais-kansallisen alkuperän sulkea pois suomalaisiin tapoihin identifioitumista?

Transnationaalisen perspektiivin mukaan maantieteelliseen alkuperään liittyvät yhteyksien kokemukset ovat tärkeitä maahanmuuttajien ylikansallisille aktiviteeteille ja kiinnittymiselle. Vertovec (2001) on huomionnut, että maahanmuuton myötä identiteetit kuitenkin usein problematisoidaan ja niistä neuvotellaan transnationaalisten tilojen sisällä. Maahanmuuttajien identiteetti, kuuluminen ja osallisuus tulisikin ymmärtää osana tätä ylikansallista yhteyttä. (emt; Gustafson 2007, 32.) Kyse on keskeneräisistä neuvotteluista ja prosesseista, joissa ihmiset jatkuvasti luovat sosiaalisia siteitä ja identiteettejä globaalissa maailmassa. Huomio on siinä, kuinka kansainvälinen maahanmuutto ja globalisaatio haastavat kuvitellut rajat, joiden sisällä kulttuuri, sosiaalinen järjestäytyminen ja identiteetin muodostus tapahtuu. Avartuneet yhteydet valtioiden rajat ylittävien toimintojen kautta saa aikaan moninkertaisia kuulumisia ja lojaliteetteja sekä uusia kulttuurisia muotoja, jotka sisältävät aineksia useista yhteyksistä. Onkin mielestäni tavattoman kiinnostavaa, kuinka paikkaan sidottujen identiteettien ja suhteiden rinnalle syntyy uusia muotoja globaalissa tilassa. (Brubaker 2005; Eastmond & Åkesson 2007, 12–13.) Wahlbeck (2013b, 4) näkee, että muuttoliikkeen mallit kehittyvät transnationaalisen sosiaalisen tilan sisällä edelleen niin, että ryhmien ulkopuolelle kehittyy perhesiteitä sekä-avioliittojen kautta, kuten ruotsalaisten avioituessa suomalaisten kanssa. Kysynkin, onko suomalainen puoliso yksi yhteiskuntaan sitova tekijä ja millä elämän osa-alueilla kytkeytymiset, esimerkiksi yli kulttuuripintojen, ilmenevät ja kuinka niitä ylläpidetään?

3.1.2 Monikulttuurinen yhteiskunta ja kansalaisuus

Lamont ja Molnár (2002, 185) esittävät, kuinka globalisaation ja transnationaalisten prosessien myötä alueelliset rajat ovat muuttuneet keskenään läpileikkaaviksi vyöhykkeiksi, mikä on johtanut kansallisten identiteettien hybridisoitumiseen. Ihmisten, teknologioiden, pääoman ja tavaroiden muodossa liikkuvat – ja kansalliset rajat ylittävät – virtaukset haastavat siteiset, selkeästi määritellyt kansalliset identiteetit. Globaalin näkökulman mukaan rajat eivät toimi enää ihmisten ja ryhmien jakajina ja vastakkaisten identiteettien muodostajina, vaan paikkoina eri taustoista tulevien ihmisten vuorovaikutukselle ja keskinäisille kohtaamisille. Rajojen ylittäminen, hämärtäminen ja siirtäminen ovat keskeisiä uusien tulokkaiden ja paikallisten välisissä neuvotteluissa. (emt., 184–186.) Näen tässä oivan kiinnostuksen kohdan Simmelin (2005[1908]) *Muukalaiseen*. Kyseisessä esseessä hän kuvaa muukalaisen henkilöksi, joka tulee ulkopuolelta ryhmään tai paikkaan, johon ei ole aiemmin kuulunut ja tuo mukanaan uusia ominaisuuksia. Tutkimuk-

sessani haluankin selvittää, mitä ruotsalaisen ”muukalaisen” ja suomalaisen paikallisen välisissä kohtaamisissa tapahtuu ja kuinka ruotsalaiset neuvottelevat sisäänpääsystä eri yhteisöihin (ks. luku 7.4). Bauböckin (1998) mukaan kansainväliset maahanmuuttajat hämärtävät niin valtioiden alueellisia, kansalaisuuden poliittisia kuin kansallisten yhteisöjen kulttuurisia eli symbolisiaakin rajoja. Koskela (2014, 35) esittää, että länsimaiset professionaalit muuttajat, kuten haastattelemani ruotsalaiset, nähdään suomalaista yhteiskuntaa rikastavana elementtinä, jotka tuovat mukanaan haluttua kulttuurista moninaisuutta. Monikulttuurisuuden ydin on Castlesin (2000) mukaan vaatimuksessa kaikkien yhteiskunnan jäsenten täyteen taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen etnisestä taustastaan riippumatta. Lisääntyneen maahanmuuton ja etnisten vähemmistöjen myötä länsimaiden onkin täytynyt alkaa pohtia kansalaisuuden (*citizenship*), kansallisen identiteetin (*nationality*) ja etnisen monimuotoisuuden välistä suhdetta. (emt., 89, 93.)

Bay *et al.* (2010, 1) toteavat, että monimuotoisuus on Skandinaviassa historiallisesti katsottuna liittynyt sosiaaliseen luokkaan, kun työmarkkina-asema on määrännyt niin sosioekonomiset resurssit kuin ideologiankin. Calhoun (1999, 219) esittää, että kansalaisuuden moniulotteisuuden³ huomioiminen on entistä tärkeämpää kulttuurisen monimuotoisuuden aikakaudella, jolloin valtion haasteena on sosiaalisesti tehokkaiden ja tarkkojen rajojen (*borders*) säilyttäminen. Myös Castles (2000) painottaa, että tarvitsemme uutta globaalin kansalaisuuden muotoa, joka rikkoo kuulumisen ja alueellisuuden välisen siteen: *Periaate, jonka mukaan jokaisen henkilön tulisi kuulua poliittisesti ja kulttuurisesti vain yhteen kansallisvaltioon, on muodostumassa toimimattomaksi.* Ihmisten liikkuesssa maiden välillä ja muodostaessa sosiaalisia ja taloudellisia yhteyksiä yli maantieteellisten rajojen, heille kehittyy ”moninaisia identiteettejä” ja transkulttuurista kompetenssia. Monikulttuurisen mallin mukaisesti nämä monikerroksiset identiteetit ja etninen monimuotoisuus tulee tunnustaa. (emt., 131.) Jos kansalainen määritellään henkilöksi, joka kuuluu kulttuurisesti ja poliittisesti ainoastaan yhteen kansallisvaltioon, mitä ovat maahanmuuttajat, jotka muutettuaankin tuntevat kuuluvansa kulttuurisesti toiseen maahan? Castles (2000) osoittaa, että kansallinen identiteetti määritellään eksklusion prosessin kautta suhteessa siihen, kuka ei kuulu: maahanmuuttaja on aina ollut

---

³ Yhteiskunnan jäsenyyteen liittyy laillisesti rakennetun valtion kansalaisuuden lisäksi sosiaalinen solidaarisuus ja kulttuurinen identiteetti (Calhoun 1999, 219).

tämä ”toinen”. Kysymys kuulumisesta tulee ongelmallisemmaksi, kun se ”toinen” on yhtäkkiä osa yhteiskuntaa, esimerkiksi työntekijänä tai vanhempana. Onkin välttämättöntä saada aikaan uusia kuulumisen muotoja *kansalaiselle, joka ei kuulu*. (emt, 187–188.) Tämä nivoutuu keskeisesti osaksi tulokulmaani. Kysyn, tunteeo Suomessa asuva ruotsalainen itsensä *toiseksi* vai kuuluuko hän kansallisuudestaan ja etnisyydestään riippumatta luonnollisesti osaksi suhteidensa verkkoa jokapäiväisen kanssakäymisen kautta. Seuraavaksi pureudun etnisyyden moniulotteisuuteen.

3.2 Etnisyys näkökulmana

Minua kiinnostaa, onko ruotsalaisuus yksilön etnisyytenä merkityksellistä siteitä muodostettaessa ja kuulumista rakennettaessa vai ovatko yksilön kytkökset kulttuuriset rajat ylittäviä, johonkin muuhun ”yhteisyyden linkkiin” perustuen? Max Weberin (1968) näkemyksen mukaan etnisyydessä keskeistä on uskomus yhteiseen syntyperään eli etnisen jäsenyyden perustuu väittämään oletetusta, jaetusta alkuperästä. Mielenkiintoista Weberin tarkastelutavassa on kuitenkin se, että hänelle etninen jäsenyys ei vielä tarkoita ryhmän muodostumista. Keskeistä onkin subjektiivinen uskomus, että ihmiset *kokevat* yhteisen historian vakuuttavana ja todellisena. Verkuyten (2005, 75) muistuttaa, että mennyttä tulkitaan jatkuvasti uudelleen nykyhetken olosuhteiden valossa, mikä muokkaa myös uskomuksia, jotka eivät koskaan ole valmiita. Hänen mukaansa etnisen identiteetin kriteerit vaihtelevat, mutta esimerkiksi fyysinen samanlaisuus ja kulttuuriset piirteet; kieli, uskonto ja historia tapahtumiseen ja myytteineen voivat olla merkittäviä yhteisen alkuperän määrittelemisessä ja oikeuttamisessa. Etnisyys täytyykin siis ’todistaa oikeaksi’ niin, että sekä sisä- että ulkoryhmän jäsenet voivat tunnustaa identiteetit merkityksellisinä. Tämä oikeuttamisen prosessi aiheuttaa ajoittain jännitteitä suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välisiin kohtaamisiin (ks. luku 7.4). Mennyt vaikuttaa myös nykyhetkeen, kun yksilön on emotionaalisesti hyväksyttävä oman etnisen identiteettinsä tarina osana nykyisyyttä ja jonain, jolla on vaikutuksia tulevaan. (emt.) Kysynkin, onko ruotsalaisuus Suomessa etnisesti merkittävää.

3.2.1 Etnisyys rajoina ja prosessina

Richard Barthin (1969) *Ethnic Groups and Boundaries* oli uraa uurtava teos lähestymistavassaan, koska se ei niputtanut tiettyjä kulttuurisia piirteitä etnisiin ryhmiin ominaisesti kuuluviksi, kuten aiempi tutkimus usein oli tehnyt. Jos kulttuuria tarkastellaan etni-

syyden perustana, etnisyys nähdään helposti selvärajaisena kokonaisuutena, jossa ryhmän sisäinen samanlaisuus korostuu ja eroavaisuudet hälvenevät. Samalla etnisten ryhmien väliset erot painottuvat eikä yhtäläisyyksiä nähdä. Barth (1969) keskittyi tutkimaan etnisten ryhmien välisiä rajanvedon prosesseja; kuinka sisäryhmässä tehdään erottelua ”meihin” ja ”toisiin”. Hänelle etnisessä identiteetissä oli ennen kaikkea kyse etnisten rajojen määrittelystä ja ylläpidosta ryhmien välillä. Kuitenkin kategorianomaisen etnisyyden ja sen sisältämän kulttuurisen substanssin sijaan, hän näki etnisyyden pikemminkin sosiaalisena järjestäytymisenä. (emt.; Verkuyten 2005, 76–77.) Tämä onkin askel oman lähestymistapani suuntaan.

Olennaisena kysymyksenä tutkimuksessani haluan mahdollisten rajantekojen lisäksi selvittää, kuinka näitä etnisyyden välisiä – yleensä kuvitteellisia – rajoja ylitetään. Mikä on se suhteen tai vuorovaikutuksen osapuolia sitova yhteisyys ja mitä kautta tämä yhteinen kide löydetään? Minua kiinnostavat arkipäiväiset ja konkreettiset vuorovaikutustilanteet, joissa kehkeytyy ihmisten välisiä siteitä ja persoonakohtaisia suhteita esimerkiksi eri etnisyyttä edustavien yksilöiden välille. Etnisestä eroavuudesta huolimatta jaetuna tekijänä ja yhteisyyden muotona voi toimia jokin muu ”samanlaisuus”, kuten yhteinen harrastus. Simmeliin (2005) viitaten yhteisyyden erityisyyden perustana voikin olla jokin muu tekijä silloin, kun etninen yhtäläisyys puuttuu. Calhounin (2003) mukaan kulttuuriset erot ja yhteneväisyydet eivät noudata tarkkoja rajoja, koska uusia erontekoja jonkin yhteisen kulttuurin, jolla voidaan käsittää kielen, normien, uskomusten ja oletusten välisiä yhteyksiä, sisällä tuotetaan jatkuvasti. Yhteinen kulttuuri vaikuttaa kuitenkin ryhmäytymisen (*groupness*) todennäköisyyteen ja siihen, kuinka luonnollisena tai välttämättömänä – ja toisaalta vaihtoehtoisena – tietty ryhmä jäsenilleen näyttäytyy. (emt., 559, ks. luku 6.3.)

Rogers Brubaker (2002) tuo artikkelissaan *Ethnicity without Groups* esille vaihtoehtoisen tarkastelutavan ryhmä-käsitteen näkemisenä jonain itsestään selvänä ja ongelmattomana etnisyyden, kansallisuuden ja rodun tutkimuksessa. *Groupismissa* on hänen mukaansa kyse taipumuksesta nähdä etniset, kansalliset tai rodulliset ryhmät sisäisesti homogeenisina ja ulkonaisesti erillisinä, eriytyneinä ja siteisinä substantiaalisina kokonaisuuksina. Groupismin mukaan ryhmät nähdään sosiaalisen elämän perustavanlaatuisina rakenneosina kollektiivisine toimijoinaan, joilla on yhteiset intressit ja tavoitteet. (emt., 164–165.) Brubaker (2002) esittää, että näiden kansanomaisten kategorioiden ja sen

sijaan, että esimerkiksi etniset kamppailut nähdään ryhmien välisinä, voidaan huomioida ryhmittymien osallistujat jonkin etnisyyden tai kansallisuuden *edustajina* (emt., 166–167). Tämä on keskeinen tulokulma omassa tutkimuksessani, koska näen otollisempana, että ruotsalaiset maahanmuuttajat *edustavat* etnisyyttä tai kansallisuutta jossain määrin sen sijaan, että kansallisuus tai etnisyys olisi ainut heitä määrittävä tekijä ja jäsenyys. Olennaista on, että he edustavat ja omaavat monia muitakin ryhmäjäsenyyksiä ja kuulumisia, esimerkiksi sosiaalisen asemansa, sukupuolensa tai harrastustensa kautta.

Brubaker (2002) ehdottaakin relationaalista tarkastelutapaa suhteessa ryhmiin niin, että ne nähtäisiin prosessuaalisina ja dynaamisina erillisten substanssien sijaan. Analyttisena kategoriana ei ole tällöin ryhmä itsenäisenä kokonaisuutena, vaan ryhmän muotoutuminen (*groupness*), joka on kontekstuaalisesti vaihteleva ja ehdollinen muuttuja. Etnisyyden todellisuus tai siihen identifiointi joissain yhteyksissä ei siis edellytä etnisten ryhmien *olemassaoloa* kiinteinä ja valmiina, vaan on kyse siitä, että ryhmittyminen on jotain, mikä *tapahtuu*. (emt., 167–168.) Myös Calhoun (2003, 560) rohkaisee näkemään etnisyyden relationaalisesti kiinteän substanssin sijaan jonain, jota jatkuvasti uudelleen tuotetaan niillä tavoilla, joilla ihmiset kiinnittyvät tiettyihin keskinäisiin suhteisiin. Se on jotain, johon ihmiset vaihtelevassa määrin *osallistuvat* olematta vain jonkin etnisen ryhmän jäseniä. Jos tietty ryhmäjäsenyys nähdään kategorisesti, herää kysymys, mitkä ovat tämän jäsenyyden erityiset kriteerit? Millä keinoin ryhmän jäsenet voidaan tunnistaa eli mikä on dynamiikka siinä, ketkä kelpuutetaan sisään ja ketkä puolestaan suljetaan ulos? (Calhoun 1999, 221.) Simmel (2005, 84) tarttuu tähän määrittellessään muukalaisen orgaaniseksi jäseneksi ryhmässä, jossa on kuitenkin *erityiset ehdot* tälle elementille eli ryhmäjäsenyydelle.

3.2.2 Kategorian käsite etnisyydessä

Kategorian käsite, erona ja vaihtoehtona ryhmälle, valaisee niitä moninaisia tapoja, joiden kautta etnisyyttä, kansallisuutta ja rotua voi aineellisen *olemassa olevan* kokonaisuuden sijaan tarkastella jonain, joka *esiintyy* ja *toimii*. On tärkeää kysyä, miten ihmiset ja organisaatiot *käyttävät* kategorioita, mitä niillä *tehdään*. Tässä on kyse pääsyn rajoittamisesta niukkoihin resursseihin tai tietyille toiminnan alueille sulkemalla ulos kategorisesti erotellut ulkopuoliset. (Weber 1968; Barth 1969; Brubaker 2002.) Haluankin selvittää, kokevatko haastatteleman ruotsalaiset kategorisointia kansallisuutensa perusteella eli voiko etnisyys olla tekijä, joka epää kuulumista? (ks. luku 7.4.) Nämä sisäisesti

moninaiset ilmiöt, kuten kulttuurit tai sosiaaliset ryhmät halutaankin usein, mm. olemassa olevien valtarakennelmien toimesta, nähdä kiinteinä ja erillisinä, kollektiivisen identiteetin omaavina muodollisesti tunnustettuina edustuksina (Calhoun 1999, 222). Myös Lamont ja Molnár (2002) viittaavat tähän osoittaessaan, että ihmisten tuntiessa kuulumista yhteisöön se tarvitsee objektiivisen kollektiivisen identiteetin synty miseksi myös tunnustuksen ulkopuolisilta, osana sisäistä identifikaatioprosessia (emt., 170; ks. myös Jenkins 1996). Calhoun (2003) esittää, että sen sijaan, että ryhmät nähtäisiin itsettään selvinä yhteiskunnan ja sosiaalisen elämän perustuksina ja “me–te”-jakoja tuottavina, tulisi nähdä niiden sisäinen heterogeenisyys ja rajojen häilyvyys sekä kulttuuristen perinteiden ja vaikutusten moninaisuus, jotka vain osittain limittyvät. Kollektiivisten identiteettien ei pitäisi myöskään toimia yhtenäisinä ja määrittävinä attribuutteina selkeästi rajatuille kollektiiville, saati niiden sisällä vaikuttaville yksilöille. (emt., 562–563.)

Brubaker (2002) näkee, että etnisyys, rodullisuus ja kansallisuus ovat *olemassa olevien* asioiden sijaan ennen kaikkea *näkökulmia* maailmaan. Ne ovat olemassa juuri kategorisaatioiden ja identifikaatioiden systeemien sekä tulkintojen, käsitysten ja representaatioiden kautta. Niihin sisältyy etnistyneet tavat esimerkiksi nähdä ja olla näkemättä tai muistaa ja olla muistamatta asioita eli etnisesti orientoituneet kehykset ja narratiivit, jotka aktivoituvat tilanteellisten vihjeiden kautta. Tämän kognitiivisen näkökulman huomioiminen auttaa määrittämään, kuinka etninen ryhmäytyminen (*groupness*) kristallisoituu tietyissä tilanteissa, mutta pysyy ainoastaan piilevänä ja potentiaalisena toisissa. (emt., 174–175.) Tämä osuu tutkimuskysymyksen ytimeen: Milloin juuri etnisyys on ryhmäjäsenyytenä merkittävää ja missä tilanteissa tai yhteyksissä etnisyydestä ei muodostu olennaisinta, ihmisten välistä sosiaalista vuorovaikutusta määrittävää, attribuuttia? Käsittelen seuraavaksi kuulumisen moninaisuuden kysymyksiä.

3.3 Kuulumisen moniulotteisuus

*Ajattele, että kuuluisi johonkin yhteyteen! Että olisi osa jotakin. Että olisi jokin paikka.*⁴

Kuuluminen on aina ollut olemassaolon keskeinen kysymys, mutta sen merkitys korostuu globaalissa maailmassa, jossa sen haastaa esimerkiksi maahanmuutto. Tämä tekee kin kuulumisesta uudella tapaa ongelmallista. Sen merkitys nousee keskeiseksi siellä,

---

⁴Almer 2011, 62.

missä sitä ei ole: *Kuulumisen tärkeys tuntuu usein sen puuttuessa [...]*. (Ketokivi & Vieno 2014, 2.) Tutkielmani keskeinen kysymys on, *mihin* Suomessa asuvat ruotsalaiset kokevat erinäisten siteidensä kautta kuuluvansa. Haluan kartoittaa, *kuinka* ja *missä* he arjessaan, konkreettisilla toimillaan ylläpitävät suhteitaan ja miten se vaikuttaa heidän ankkuroitumiseensa Suomeen. Onko heillä lisäksi lupa kuulua?

Tutkimuskirjallisuudessa kuuluminen (*belonging*) onkin jaoteltu analyyttisesti koskemaan ensinnäkin yksilöiden henkilökohtaista kuulumisen tunnetta ja toisaalta sitä, kuinka kuulumisen politiikka strukturoi ulkoapäin mahdollisuutta kuulua ja määrittää näin ollen inklusion ja eksklusion prosesseja. Kuulumisen voidaan nähdä lisäksi tilaan liittyvänä alueellisena kysymyksenä, joko transnationaalisella, kansallisella tai naapurustoon kiinnittyvällä tasolla (ks. Savage *et al.* 2005). Jotta elettyä kokemuksellisuutta voitaisiin parhaiten ymmärtää sekä yhdistää käsitteen persoonallinen ja poliittinen puoli, keskeistä Ketokiven ja Vienon (2014) mukaan on päästä käsiksi siihen, *kuinka* kuulumisen käytännön prosessina tapahtuu. Voiko yksilö näin ollen yhdistää lojaliteettejaan eri paikkoihin, kulttuureihin ja yhteisöihin vai onko esimerkiksi ruotsalaisuutta ajoittain rajattava, jotta kuulumisen suomalaisuuteen mahdollistuisi? (emt., 2–3, 6.) Mustafa Emirbayerin (1997) relationaalinen sosiologia ja sen prosessorientoitunut näkökulma auttaa hahmottamaan myös kuulumista niin, että se tuo näkyväksi tapahtuvat suhteet ja niiden toiminnan staattisten ryhmien ja identiteettien sijaan (Ketokivi & Vieno 2014, 3). Tutkinkin, mitä ovat ne sosiaaliset suhteet ja areenat, joiden kautta ruotsalaisille avautuu mahdollisuus kytkeytyä osallisiksi Suomessa.

3.3.1 Mahdollisuus kuulua

Kuulumisen emotionaalista sitoutumista korostavat tutkivat painottavat kuulumisen tunnetta (*sense of belonging*), kuten tunnetta kodista sekä identiteetikysymyksiä (Ketokivi & Vieno 2014, 6). Nira Yuval-Davis (2006) ehdottaa kuulumisen rakentuvan kolmen analyyttisen tason varaan, jotka ovat yhteydessä toisiinsa: ensimmäisessä on kyse ihmisten asettumisesta erilaisiin sosiaalisiin ja taloudellisiin asemoitumisiin (*locations*) riippuen kuulumisistaan esimerkiksi etnisiin, sukupuoli- ja ammattikategorioihin. Yksilön ”kokonaissijainti” muodostuu näiden eri kategorioiden toisiaan täydentävästä, intersektionaalisesta voimasta, joka voi tuoda mukanaan erilaisia valta-asemia historiallisesta kontekstistaan riippuen. Toinen taso viittaa yksilöiden emotionaalisiin kiintymisiin (ja *haluun* kiintyä ja kuulua) sekä identifikaatioihin suhteessa ryhmittymiin ja kollektii-

veihin. Yuval-Davis (2006, 202) tuo esiin näkemyksen identiteeteistä narratiiveina, joiden avulla ihmiset kertovat itselleen ja toisilleen, keitä he ovat (ja keitä toisaalta eivät). Kertomukset identiteeteistä voivat muuttua ja olla moninaisia ja ristiriitaisia. Ne voivat viitata menneeseen, kuten myyttiin alkuperästä, niillä selitetään nykyhetkeä tai niillä voidaan luoda mielikuvia tulevasta. (emt.) Kolmantena tasona on näkemys siitä, kuinka ihmiset erilaisten eettisten ja poliittisten arvosysteemien kautta arvioivat omia ja toistensa kuulumisia eli sosiaalisia asemoitumisia sekä henkilökohtaisia että kollektiivisia identiteettejä. Tässä on siis kyse kuulumisen politiikasta asenteineen ja ideologioineen, jotka määrittävät mihin kategoriset rajat tulisi enemmän tai vähemmän eksklusiivisesti vetää. (emt., 199–204.)

Tutkimukseni kannalta olennaista on Ketokiven ja Vienon (2014) esittelemä käsite kuulumistyöstä (*belonging-work*). Kuulumisen prosessissa ihmiset sitoutuvat suhteissaan kuulumistyöhön, jossa he aktiivisesti toimivat ja tekevät työtä kuuluakseen; rakentavat siteitä ja ylittävät rajoja osana tiettyä, olemassa olevaa sosiaalista järjestystä. Sosiaalisissa puitteissa toimiminen tekee näkyväksi sen, kuinka olemme auttajia ja toisaalta estäjiä toistemme kuulumiselle, joka on epätasa-arvoisesti jakautunutta. (emt., 9–10.) Mielestäni onkin tärkeää tunnustaa, että aktiivisesta kuulumistyöstä huolimatta yksilö voi kokea kuulumattomuutta. Kahden – tai useamman – maan rajapinnassa oleminen voi tuoda mukanaan väliinpuotoamisen mahdollisuuden, jolloin kuuluminen kyseenalaistetaan, henkilökohtaisesti ja/tai ulkopuolelta, niin aiempaan kuin nykyiseenkin asuinmaahan. Uskon, että Suomessa asuvat ruotsalaiset asettuvat maahanmuuttajien hierarkiassa (ks. Koskela 2014) asemaan ja kategorioihin sekä omaavat kykyjä, joiden avulla kuulumisen suhteissa tapahtuvan työn kautta ja siten osallisuus yhteiskuntaan, ulkopuolelle jäämisen sijasta, mahdollistuu.

3.3.2 Kuulumisen siteinä ja rajoina

Lamont ja Molnár (2002) puhuvat symbolisista ja sosiaalisista rajoista (*boundaries*) kuulumisen ehtoina. Symbolisten rajojen kautta sosiaaliset toimijat saavuttavat samanimielisyyttä todellisuuden määritelmistä kategorisoidessaan ihmisiä, asioita, käytänteitä sekä tilaa ja aikaa käsitteellisten jakojen mukaan. Symboliset rajat jakavat ihmisiä ryhmiin ja tuottavat ryhmäjäsenyyttä ja tunnetta samankaltaisuudesta. Ne ovat keskeisiä luokittelun ja statuksen hankinnan välineitä. Sosiaaliset rajat viittaavat sen sijaan sosiaalisten erojen jo objektivoituneisiin muotoihin, jotka ovat epätasa-arvoisesti saatavilla

olevia ja -jakautuneita mahdollisuuksia ja resursseja. (emt., 168–169.) Tämä liittyy kuulumiseen poliittisena projektina, jossa huomio kiinnittyy kuulumisen rakentamiseen sisään- ja ulossulkemisen (inkluusion ja eksklusion) mekanismeihin suhteessa kollektiiveihin. (Yuval-Davis 2006, 197; Ketokivi & Vieno 2014, 6.) On myös todennäköistä, että maahanmuuttajat siirtävät ”symbolisen rajatyön” (*symbolic boundary-work*) kautta symbolisia ja/tai sosiaalisia rajoja yhdestä kansallisesta tai kulttuurisesta kontekstista toiseen (Lamont & Molnár 2002, 175,186).

Kuulumistyö voi olla sekä rajojen ylittämistä että rajojen tekemistä (Ketokivi & Vieno 2014, 12). Esimerkiksi etnisiä rajoja ylitettäessä voidaan löytää muuta samanlaisuutta yli rajojen ja etnisestä eroavuudesta huolimatta. Ruotsalaisilla haastateltavillani tämä voi toteutua esimerkiksi naapurustossa, jossa ruotsalaisuus ei ole sitä ensisijaisesti määrittävä attribuutti. Toisaalta ”rajatyön” tekeminen voi olla tietyssä määrin välttämätöntä, edes symbolisesti, jotta kuulumisen esimerkiksi kansakuntaan, etnisyyteen tai ryhmittymään mahdollistuisi ja Lamont ja Molnárin (2002, 168) näkemys ”samankaltaisuuden tunteesta” syntyisi. Tämän voi havaita vaikka suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välille historiallisesti rakentuneista rajanteoista (mm. Helander 2007, ks. luku 7.4). Toisaalta rajoja täytyy ylittää siteiden muodostamiseksi. Ketokiveä ja Vienoa (2014) mukaillen kysymykseksi nousee, rajoittaako jokin ryhmäjäsenyys – esimerkiksi ruotsalaisuus virallisena kuulumisena – yksilöä niin, että voidakseen kuulua haluamaansa kategoriaan, kuten suomenkielisten kavereiden yhteyteen, tätä identiteetin toista puolta on, ainakin tilannekohtaisesti, häivyttävä. Olennaista on, kuinka yksilö luovii tilanteittain mahdollisten rinnakkaisten kuulumistensa ristipaineessa. Rajojen tekeminen ja niiden ylittäminen ovatkin kuulumistyön prosessissa yhtä tärkeitä näkökohtia. (emt., 12–13.)

Ihmisten välinen yhteys ja vuorovaikutuksessa tapahtuva prosessinomainen toiminta kätkee mahdollisuuden kuulumisen olosuhteiden muuttamiseen ja korvaamiseen uusilla käytänteillä ja kuulumisen muodoilla. Ketokiveä ja Vienoa (2014) mukaillen näenkin, että maahanmuuttajissa, yhteiskuntaan alun perin kuulumattomina, voi olla potentiaali muutokseen; jämähtäneiden näkemysten raikastamiseen ja totuttujen toimintatapojen ravisuttamiseen uusilla vaihtoehtoilla (ks. luku 7.3). Monikulttuurisessa yhteiskunnassa myös paikallisille avautuu mahdollisuus tarkistaa kuulumisiaan ja kyseenalaistaa itsensä selvänä pidettyjä kuulumisen ehtoja.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Aineiston kuvaus ja haastateltavat

Empiirinen aineistoni koostuu kymmenestä pääkaupunkiseudulla asuvan⁵ ruotsalaisen haastattelusta, joita täydentää haastateltaville lähetetyt suhdelomakkeet (kahdeksan kappaletta, ks. liite 2.). Niissä haastateltavat kuvaavat tarkemmin heidän arjessaan vaikuttavia henkilöitä eli heille tärkeitä suhteita. Aineistoa kertyi kaikkiaan noin 200 sivua. Rekrytoin haastateltavat Helsingin seudulta ja osin lumipallomenetelmää käyttäen. Haastattelukutsun lähetin haastateltaville sähköpostitse ja sen pituus ja muotoilu vaihteli hieman sen mukaan, mitä tiesin vastaanottajan jo tietävän tutkimuksesta. Olin myös yhteydessä Helsingissä toimivaan ruotsalaisten yhdistykseen, jonka kautta rekrytoin joitakin haastateltavia. Haastateltavista puolet on naisia ja puolet miehiä. He ovat asuneet Suomessa alle viidestä vuodesta yli 20 vuoteen ja haastatteluhetkellä he ovat olleet noin 20–65-vuotiaita. Haastateltavista, yhtä henkilöä lukuun ottamatta, kaikki ovat syntyneet Ruotsissa. Heistä kahdeksan on Ruotsin kansalaisia ja kahdella on kaksoiskansalaisuus, joista toisella Suomen ja Ruotsin kansalaisuus⁶ (ks. liite 3.).

Hedlundin (2011) mukaan ulkomaille muuttavien ruotsalaisten motiiveina on yleisesti työ, rakkaus ja opiskelu, mikä tulee ilmi omassa aineistossanikin. Muuton ensisijaisena motiivina seitsemällä oli suomalainen puoliso ja nämä ruotsalaiset ovat edelleenkin parisuhteessa tai sekaliitossa. Ruotsalaisista kaksi oli muuttanut Suomeen opiskelemaan (yläkouluun ja yliopisto-opintoihin) ja yksi muutti pelkästään työn vuoksi. Suoritin haastattelut pääosin syksyn 2013 ja kevään 2014 aikana. Nauhoitin haastattelut luvan kysyttyäni ja ne olivat kestoltaan 50–135 minuuttia. Suoritin haastattelut ruotsiksi, koska en kokenut sitä kielelliseksi esteeksi ja koska halusin haastateltavien kertovan kokemuksistaan omalla äidinkielellään: mielestäni sillä on myönteinen vaikutus kerrotun syvyyteen ja kuvausten vivahteikkuuteen. Yhtä haastattelua lukuun ottamatta haastattelupaikkana toimi Helsinki, joka onkin ollut ruotsalaisten (sekä muiden maahanmuuttajien) pääasiallinen muuttokohde viime vuosina (Wahlbeck 2013b, 6). Vaikka haastatel-

---

⁵ Yksi haastateltavista ei haastatteluhetkellä asunut enää virallisesti Suomessa.

⁶ Tiedostan kyseisen henkilön asettuvan haastateltavieni keskuudessa erityisasemaan, koska hänellä on ollut Suomi-kontakteja ja vahva kosketus suomalaisuuteen lapsuudestaan lähtien. Hänen haastattelunsa keskittyikin erityisesti identiteettikysymyksiin.

tavani sijoittuvat pääasiallisesti yhdelle paikkakunnalle eivätkä tutkimustulokseni edusta siten kaikkia Suomessa asuvia ruotsalaisia, voin aineistoni perusteella tavoittaa joitakin yleisiä suuntaviivoja ruotsinruotsalaisten kytkeytymisestä osaksi suomalaista yhteiskuntaa merkityksellisten siteiden, konkreettisten käytänteiden ja erilaisten areenojen kautta.

Wahlbeckiin (2013b) viitaten tiedostan, että tutkimustuloksiini – ruotsalaisten sopeutumisesta Suomeen sosiaalisten siteidensä kautta – on olennaisesti vaikuttanut haastateltavien asema sosiaalisesti verkostuneina, (korkeasti) koulutettuina ja työelämässä aktiivisesti vaikuttavina kansalaisina. Tätä korostaa se, että olen tavoittanut haastateltavani ”aktiivisten väylien” kautta eli heillä on jo lähtökohtaisesti moninaisia kontakteja Suomessa ja he sijoittuvat maahanmuuttajien hierarkian yläpäähän (ks. Koskela 2014). Vaikka omassakaan tutkimuksessani ei ole mukana yhtään työelämän ulkopuolella olevaa ruotsalaista, työttömien ruotsalaisten osuus Suomessa on väestötietojen mukaan suunnilleen samalla tasolla väestön keskiarvon kanssa (Wahlbeck 2013b, 6–7).

Litteroin kaikki kymmenen ruotsinkielistä haastattelua pääosin helmi-lokakuun 2014 välisenä aikana ja siihen kulunut tunti- ja työmäärä oli huomattava: haastattelumateriaalia kertyi yli 14 tuntia. Litterointi toimi apuna muistamiseen ja yksityiskohtien havaitsemiseen aineistossa (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 16) ja noudatan siinä sanallista tarkkuutta. Aineiston koodaus ja analyysi tapahtui *Atlas-ti* -ohjelman avulla. Aineistolähtöisesti koodeiksi muodostui käsitteitä, kuten *arki*, *kommunikointi*, *identiteetti* ja *etnisyyden merkitys*. Koodit elivät ja tarkentuivat analyysin edetessä ja tavoittivat myös korkeamman abstraktiuden tason (mm. Ketokivi 2009). Olen pyrkinyt perustellusti valitsemaan sitaatteja, jotka toimivat parhaiten aineistoni havainnollistajina sekä perusteluina ja elävöittäjinä tulkinnoilleni (ks. Eskola & Suoranta 2000). Sitaatit ovat itse suomentamiani.

Eettisenä haasteena tutkimuksessani on haastateltavien anonymiteetti, jonka olen turvannut muuttamalla heidän nimensä pseudonyymeiksi niin litteroidessani kuin analysoidessani aineistoa. Luottamuksellisuuden periaatteisen mukaisesti kerroin haastateltavilleni haastattelun tarkoituksesta ja säilytin sekä käsittelin tietoja luottamuksellisesti. (mm. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17.) Tutkimussuhteen perustuessa luottamukseen olen pitänyt haastateltavien kertomat asiat luottamuksellisina niin, ettei ulkopuolinen voi tunnistettavasti yhdistää kerrottua yksittäiseen vastaajaan. Muutin haastateltavien

joitakin tunnistetietoja heidän anonymiteettinsä turvaamiseksi. (Kuula 2006, 112, 214–219.) Nauhat ja suhdelomakkeet tuhotaan tutkimuksen valmistuttua niiden sisältämien arkaluontoisten tietojen vuoksi. Litteroidun aineiston mahdollisessa jatkokäytössä, jolloin sitä voisi analysoida myöhemmin uusista näkökulmista, olennaista onkin tutkittavien suostumus, aineiston anonymisointi ja tunnistetietojen poistaminen. (emt., 113–116, 227.) Haastateltavien suhdelomakkeisiin kirjaamat läheisten nimet pysyvät vain minun tiedossani ja heistä käytetään sitaateissa pseudonyymejä, mitä korostin myös haastateltaville. Lomakkeiden tarkoituksena on kartoittaa haastateltavien suhdeverkkoa ja valottaa, millaisista ihmissuhteista ja – esimerkiksi kulttuuriset ja kielelliset rajat ylittävistä – kontakteista heidän jokapäiväisen elämänsä todellisuus Suomessa koostuu. Mielenkiinto ei ole niinkään haastateltavien yksittäisissä läheisissä, vaan heihin muodostuneissa sidoksessa ja suhteen laadussa sekä sen merkityksessä osana haastateltavan suhteiden kokonaisuutta ja hänen Suomeen sopeutumisen prosessiaan.

Koen tutkimukseni validiteetin olevan hyvä, koska valitsemani aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät mahdollistivat tiedonsaannin, jonka avulla pystyn vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja se valottaa siten ilmiötä, jota alun perin oli tarkoituskin (Hiltunen 2009). Mitä ulkoiseen validiteettiin tulee, kun kyse on laadullisesta tutkimuksesta, jossa muutamat henkilöt avaavat minulle kokemusmaailmaansa, tutkimustulokseni eivät ole yleistettävissä kaikkiin Suomessa asuviin ruotsalaisiin, jotka muodostavat tutkimukseni ”perusjoukon”. Pyrin myös tutkimusmenetelmäni reliabiliteettiin, jotta tutkimustulokseni olisivat luotettavia ja jopa toistettavissa. Toistettavuutta edesautan raporttoimalla tutkimusasetelmani mahdollisimman tarkasti. (emt.) Tutkimustuloksia tulkitessani ja johdopäätöksiä kirjoittaessani tiedostan myös, että oma positioni tutkijana – ikä, sukupuoli, etnisyys, koulutus, kieli ja kokemukset – vaikuttaa siihen, kuinka aineistoa tulkitsen.

4.2 Aineistonkeruumenetelmä

4.2.1 Aktiivinen haastattelu

Aineistonkeruumenetelmänä sovelsin aktiivista haastattelua (mm. Hirsjärvi & Hurme 2001; Gubrium & Holstein 2003), koska se ottaa huomioon haastattelutilanteen vuorovaikutteisuuden ja kontekstin sekä osapuolten positiot osana haastattelupuheen muodostumista. Siinä kiinnostus kohdistuu sanotun (*what*) lisäksi siihen, kuinka tieto tilanteessa muodostuu (*how*) ja kuinka puhuttu puolestaan vaikuttaa osapuolten vuorovaikutukseen.

Tarkoituksenani oli luoda haastatteluista vuorovaikutteisia kohtaamisia ja ne muodostuivatkin keskustelunomaisiksi. Koen, että haastatteluiden rento tunnelma ja luottamuksellinen keskusteluyhteys vaikuttivat siihen, että haastateltavani kertoivat mielellään elämästään ruotsalaisena Suomessa. Vuorovaikutuksen havainnollistamiseksi olen merkinnyt sitaatteihin kohtia, joissa haastattelun osapuolet esimerkiksi nauravat.

Sovellan haastatteluissa lisäksi narratiivista lähestymistapaa (Somers 1994; Lawler 2002; Gubrium & Holstein 2003), koska se antaa haastateltaville mahdollisuuden vaikuttaa käsiteltäviin aiheisiin sekä elämäkerrallisen näkökulman mukaisesti sallii heidän kertoa vapaasti kokemuksistaan, tehdä niistä selkoa ja antaa niille merkityksiä. Selvitän, millaisena muutoksena tai elämänkulun katkoksenä haastateltavani kokevat Suomeen muuton osana ainutlaatuista elämäntarinaansa, jonka kertojina he toimivat. Lawler (2002) osoittaa, ettei keskeistä ole, vääristyykö menneisyys narratiiveissa, vaan sen uudelleen muokkaus koherentin ja vakaan identiteetin luomiseksi ja yksilön elämäntarinan jäsentämiseksi elämän jatkuvasta muuttumisesta huolimatta. Analyysissa yhdistän haastattelujen kerronnallisen ulottuvuuden haastateltavien suhdeverkon kartoittamiseen, nojaten siten figurationaaliseen menetelmään (Elias 1978; Castrén & Ketokivi 2013).

Kertojan roolin ohella haastateltavani toimivat myös informantteina, jotka antoivat tietoa oman elämänkulkunsa kannalta olennaisista hetkistä ja käännekohtista, mikä asettaa heidän kertomansa ja kokemansa tietynlaiseen kontekstiin (Layder 1993). Huomioin elämäkerrallisen ulottuvuuden myös haastattelurungossa (ks. liite 1.). Se sisältää virikkeellisiä teemoja ja valmiita kysymyksiä, jotka toimivat pohjana keskusteluille: halusin käydä läpi tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia aihealueita, mutta narratiivisuuden mukaisesti myös rohkaista haastateltavaa kertomaan elämästään ja valottamaan näkökulmiaan siihen. Gubrium ja Holsteinin (2003) mukaan haastattelijan tehtävä onkin tarjota haastateltavalleen välineitä käsitteellistää elämäänsä tapahtumineen sekä ohjata tätä löytämään vastauksistaan narratiivisen tulkinnan avulla merkitysten ja eri identiteettien välisiä yhteyksiä (emt., 75–79). Tarkoituksena oli painottaa haastateltavien kuulumisiin ja identifiointeihin sekä sosiaaliin suhteisiin viittaaviin kysymyksiä tai kehotuksia korostaen konkreettisen toiminnan näkökulmaa (ks. Emirbayer 1997). Mielestäni onnistuin liittämään kunkin kysymyksen tai teeman suhteellisen luontevasti osaksi käytyä keskustelua, jonka ehdoilla kysymysten esitysjärjestys ja muotoilu jäsenyi.

4.2.2 Haastattelun vuorovaikutus ja kulttuuritausta

Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa sen osapuolet asemoivat niin itseään, kuin toisiaankin (Rastas 2005, 95). Koen, että molemminpuolisen ymmärryksen ja luottamuksellisen haastattelijaa–haastateltava-suhteen mahdollisti mm. identifioituminen samaan ryhmään (emt., 87), kuten *pohjoismaalaisuuteen* tai *helsinkiläisyyteen*. Lawlerin (2002) mukaan tutkijan rooli on narratiivisessa lähestymistavassa keskeinen, koska pienetkin kommentit voivat olennaisesti ohjata tilanteen kulkua. Esitinkin tilannelähtöisesti jatkokysymyksiä tai pyysin haastateltavia tarkentamaan kertomaansa. Aineistoa litteroidessani havaitsin kuitenkin kohtia, joissa olisin tarkkanäköisemmin voinut tarttua haastateltavan kertomaan.

Koen, että haastattelujen dynamiikka rakentui sellaiseksi, että vastavuoroisuus ja tasa-vertaisuuden ihanne toteutui ja kumpikin osapuoli rakensi tilanteessa aktiivisesti merkityksiä (mm. Gubrium & Holstein 2003). Haastatteluun osallistuneet henkilöt olivat suhteellisen sosiaalisia luonteeltaan, minkä ansiosta he eivät varmaankaan kokeneet elämänsä avaamista kovin vaikeaksi tai kiusalliseksi. Näen tutkimusjoukokseni siten valikoituneen uteliaita persoonia, jotka ovat luonteeltaankin ”rajojen ylittäjiä” (Ketokivi & Vieno 2014). Rastaaseen (2005, 88) viitaten uskon, että haastateltavat kokivat teemat henkilökohtaisiksi ja tärkeiksi, mikä vahvisti haastattelun edellytyksiä. Lisäksi haastateltavat ovat tutkimusaiheen asiantuntijoita, joten voi olla, että he kokivat tutkimukseen osallistumalla edistävänsä edustamansa ilmiön – ruotsalaisena Suomessa -näkyvyyttä. (myös Kuula 2006, 230.)

Pyrin ennen haastattelua kuin analyysinkin aikana, välttämään haastateltavan lokeroimista tietyn ”ryhmänsä”, ruotsalaisuuden, edustajaksi (Rastas 2005, 93) ja lähestymään häntä oman yksilöllisen elämäntarinansa kantajana. Haluan kuitenkin huomioida, että eri kulttuuripiireissä eläminen vaikuttaa yksilön kokemuksiin ja tapaan tulkita maailmaa, mikä osaltaan vaikuttaa haastattelijan ja haastateltavan mahdollisuuksiin ymmärtää toisiaan (emt., 80). Toisaalta voi kysyä, missä määrin suomalaisuus ja ruotsalaisuus edustavat eri kulttuuripiirejä: haastateltavien puheessa toistui pääosin näkemys yhteiskuntien ja kulttuuristen käytänteiden samanlaisuudesta. Toisaalta kasvaminen ja eläminen tiettyssä kulttuurissa ja erityisiin sosiaalisiin asemiin paikantuminen (kuten sukupuoli, ihonväri, ikä) kokemuksiineen paitsi jäsentävät, myös määrittävät tapaamme hahmottaa ympäröivää todellisuutta ja antaa sille merkityksiä (emt., 93–95).

Huttunen (2010, 42) osoittaa lisäksi, että tutkijan (tai haastateltavan) äidinkielen ollessa eri kuin haastattelukieli, vaatii tämä tutkijalta erityistä tarkkuutta, minkä huomioin sekä analysoidessani ruotsinkielistä haastatteluaineistoa että suomentaessani sitaatteja: olen pyrkinyt paikantamaan haastateltavieni kertoman mahdollisimman alkuperäisesti. Toisaalta väärinymmärryksiä tutkittavan tarkoittamista merkityksistä voi syntyä, vaikka haastattelukielenä olisikin haastattelun osapuolille yhteinen äidinkieli (emt). Koen, että haastattelukohtaamisissa läsnä olleet kulttuuriset tai kielelliset erot osoittautuivat vähäisiksi haastattelun tavoitteiden saavuttamiseen ja sen kulkuun nähden (Rastas 2005, 92).

4.3 Analyysimenetelmä

4.3.1 Figurationaalinen lähestymistapa

Käytän tutkimukseni teoreettisimenetelmällisenä välineenä figurationaalista lähestymistapaa (Elias 1978; Castrén & Ketokivi 2013), jossa keskeistä on Norbert Eliaksen (1978) käsite figuraatiosta eli suhteiden verkoista. Minua kiinnostaa haastateltavieni liittyminen symbolisten, sosiaalisten ja transnationaalisten siteidensä kautta heille arjessa tärkeisiin ihmisiin, yhteisöihin ja paikkoihin. Figurationaalisuuden mukaisesti eri elämäntilanteille – ja yli maan rajojenkin – ulottuvat figuraatiot, joihin haastateltavani ovat kytkeytyneet, muodostavat relationaaliset puitteet (*setting*) heidän toimilleen ja kokemuksilleen sekä Suomessa käymälleen kuulumistyyli. Narratiivisen haastattelupuheen kautta minulle kerrotaan tarinaa, jossa yksilö hahmottaa sisältäpäin muodostelmia, joihin on kiinnittynyt. *Minua* ei siis voi käsittää ilman tähän erottamattomasti kuuluvia *sinua* tai *heitä*.⁷ Päähenkilönä on *I* eli saan tietoa haastateltavan kytkeytymisestä figuraatioihinsa hänen subjektiivisesta ”minä”-näkökulmastaan. Eliaksen (1978) näkemys korostaa, että laajalle levinneet keskinäisriippuvuudet voidaan hahmottaa parhaiten ulkoapäin, ”he”-näkökulmasta, koska ihmiset ovat harvoin tietoisia kaikista keskinäisriippuvuuden ketjuista (*chains of interdependency*), joihin he kuuluvat. Narratiivit paljastavat ruotsalaisille arjessa merkityksellisiä suhteita, kun taas laadullinen verkostanalyysi (*network analysis*, mm. Emirbayer & Goodwin 1994) auttaa hahmottamaan suhteiden kontekstia; niitä relationaalisia puitteita, joissa kyseiset suhteet saavat merkityksensä. (Elias 1978; Castrén & Ketokivi 2013.)

---

⁷ ”I”-käsitteen merkityksen ymmärtäminen on sidoksissa muiden persoonapronominien käsitteelliseen ymmärtämiseen, koska viitattaessaan itseensä *I*, yksilö samalla tiedostaa toisten olevan (s)he, we, they tai you, mikä paljastaa yksilön riippuvuuden (ei erillisyyden) muista henkilöistä (Elias 1978, 122–128).

Castrén ja Ketokivi (2013, 4) toteavat, että empiirisesti figurationaalinen lähestymistapa näkee kaikki muutoksessa olevat suhteet merkittävänä analyysikohteina. Näenkin maahanmuuton elämänteknoksena, joka muuttaa yksilön elämää ja saa aikaan uudelleenmuotoutumista (*reconfiguration*) yksilön merkityksellisissä suhteissa ja niiden laajemmissa suhteiden verkoissa. Haluan ruotsalaisten figuraatioita kartoittamalla päästä käsiksi tähän monimuotoiseen elämisen dynamiikkaan, koska suhteiden järjestymisen tapaan antaa viitteitä siitä, mitkä ovat heidän konkreettisia ja tärkeitä elämän osa-alueita (emt.). Emirbayeria (1997) seuraten kohdistan huomion haastateltavieni suhteiden prosessinomaiseen dynamiikkaan ja kokemuksiin osana heidän elämänsä historiaansa. Tarkastelen yksilöiden sijaintia suhteidensa verkossa sen sijaan, että käsitteisin Suomessa asuvia ruotsalaisia samaa ominaisuutta kantavana yhtenäisesti toimivana ryhmänä.

4.3.2 Figurationaalisuus menetelmänä

Ruotsalaisten suhdemuodostelmat (niiden sisältäminen sosiaalisine ja symbolisine siteineen) muodostavat eräänlaisen suhteiden mikrokontekstin haastateltavieni narratiiveille (Elias 1978; Ketokivi 2009). Narratiivisten haastatteluiden lisäksi hahmotin haastateltavien suhdeverkkoa kyselylomakkeella, jonka lähetin heille haastattelujen jälkeen. Ideana on, että tietoa haastateltavan sosiaalisesta verkostosta kerätään kysymällä haastattelussa nimigeneraattori -kysymyksiä (*name generator -questions*, mm. Marsden 2011). Pyysin haastateltavaa mainitsemaan nimeltä, keitä henkilöitä hänen missäkin jokapäiväisen elämän käytänteissä on mukana ja listasin samalla kaikki narratiiveissa esiin tulevat henkilöt. Suhdelomakkeeseen haastateltava kirjasi yksityiskohtaisempia tietoja mainitsemistaan suhteista, mm. kuka tämä henkilö on, missä/mitä kautta kyseiseen henkilöön on tutustunut ja millä kielellä hänen kanssaan kommunikoi. Selvitin tällä tavalla, mikä on kunkin henkilön rooli haastateltavan elämässä ja kuinka merkityksellinen mikäkin suhde on. Tämä mahdollistaa sosiaalisen verkoston rakenteellisen analyysin, kun sen kehittymistä yksittäisten suhteiden kautta analysoidaan suhteessa yksilön elämänsä historiaan. (Castrén & Ketokivi 2013, 15–17.)

Lomakkeiden kautta pyrin hahmottamaan, kuinka haastateltavan figuraatiot ulottuvat yli kielellisten, etnisten ja/tai maantieteellisten rajojen, ja kuinka eri henkilöihin muodostuneet sidokset ja suhteet ovat mahdollisesti auttaneet tätä löytämään paikkansa Suomessa. Minua kiinnostaa, onko Suomeen muutto aiheuttanut relationaalisia jännitteitä esi-

merkiksi ruotsalaisten yllirajaisissa suhteissa (ks. luku 5.3), mitkä aiheutuvat usein kollektiivisten odotusten ja henkilökohtaisten pyrkimysten ristiriidasta (emt., 6–7).

Figurationaalisuus onkin hedelmällinen menetelmällisen kuilun ylittäjänä, koska se karttoittaa suhteet systemaattisesti että huomioi yksilöiden näkemykset. Haastattelunarratiiveissa korostuu henkilökohtainen merkityksenanto ja toimijuus, kun taas suhdelomakkeisiin haastateltavat täydentävät suhteidensa ”ennalta määrättyt aspektit”. Mielenkiintoista onkin nähdä aineistosta, eroavatko haastateltavien suhdekuvaukset narratiiveissa ja kyselylomakkeissa toisistaan eli syntykö niiden kautta erilaista tietoa yksilön jokapäiväisistä suhdemuodostelmista. On kiinnostavaa, näkykö lomakkeissa esimerkiksi syvempää emotionaalista läheisyyttä ja todellisia transaktioita eli konkreettista yhteydenpitoa henkilöihin, jotka eivät kertomuksissa tule merkityksellisinä esiin, kuten Castrénin ja Ketokiven (2013) joissakin esimerkkitapauksissa ilmeni. (emt., 25–27.)

Figurationaalinen näkökulma on mielestäni oivallinen maahanmuuton tutkimukseen, jossa yhdistyy niin laajat rakenteelliset suhdanteet kuin yksittäisten muuttajienkin todellisuus kokemuksineen. Figurationaalisuus osoittaa, kuinka suhdeverkkoihin liittyminen rajoittaa toimintaamme sosiaalisten odotusten kautta samalla, kun omat pyrkimyksemme mahdollistavat sitä. Olennaista on, että yhteiskunta realisoituu suhteissa. (Castrén & Ketokivi 2013.) Koetuissa suhteissa avautuu siten mahdollisuus kuulua ja sopeutua uuteen yhteiskuntaan sekä tuntea olonsa tervetulleeksi – tai vaihtoehtoisesti vieraaksi.

Konkreettiseen tekemiseen eli transaktionaalisiin prosesseihin viitatessani pyrin tiedostamaan myös tapani käyttää kieltä ja puhua tutkimuskohteistani (*action language*, ks. Emirbayer 1997). Haastattelurungon rakentamisessa korostin tekemistä, tapahtumista ja tuntemista ennalta määriteltujen paikkojen ja asioiden sijaan. Transaktionaalisen näkemyksen mukaan haluan siis ”sulattaa” itsestään selviä ja totalisoivia abstraktioita ja osoittaa identiteettien ristiriitaisen ja moniulotteisen luonteen, – vaikka kategorioilla onkin suuri merkitys sosiaalisessa elämässä. (emt., 307–309.) Haastatteluissa substantiaalisten kategorioiden käyttöä olikin vaikea välttää. Näen, että esimerkiksi ”perhe” ja ”ystävät” ovat merkitykseltään suhteellisen jaettuja ja yhteisesti ymmärrettyjä, tiettyihin olemisen muotoihin ja toimintatapoihin viittaavia, yksikköjä ja muodostavat siten keskeisen kartan arkielämässämme selviytymisen kannalta. Nämä suhdekategoriat (*relati-*

onship categories) ovat leimoja tai etikettejä (*labels*), joiden kautta tiettyjen puitteiden sisällä olevat suhteet voidaan luokitella (Ketokivi 2010, 77).

Tutkimuksessani paikannan näitä haastateltavan elämän puitteita mm. perheen, ystävien, harrastusten ja työn alueelta. Tehtävänäni on selvittää, mitä näiden kategorioiden sisältämä ”aines” eli esimerkiksi työkaveruus tai ystävyysuhde kullekin haastateltavaleni yksilöllisesti merkitsee ja kuinka se käytännöllisesti ilmenee. Pyrkimyksenäni on siis päästä käsiksi toimintaan ja valottaa, mitä haastateltavan relaatioissa tapahtuu eli mitä konkreettisia transaktioita siellä on. Yksittäisten suhteiden tapahtumisen kautta tarkoitukseni on hahmottaa minkälaisista suhteista ja niiden sisältämistä toiminnoista haastateltavan suhteiden verkko koostuu eli tavoittaa ne jatkuvasti muotoutuvat relationaaliset puitteet, joihin yksilö on asettunut.

4.4 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tarkastelen maahanmuuttoa elämänmuutoksena, joka muuttaa yksilön suhteiden verkkoa ratkaisevalla tavalla. Minua kiinnostaa, ilmeneekö Suomeen muuttaneiden ruotsalaisten ylijärjaisissa tai Suomessa olevissa suhteissa jännitteitä, vai toimivatko ne eneminkin yksilöä tukevina. Haluan lisäksi selvittää, keistä, ja mitä kautta, muodostuu yksilön tärkeimpiä ihmisiä eli mitkä suhteet ovat ruotsalaisille merkityksellisimpiä Suomessa. Pyrin siten pääsemään käsiksi kuulumisen problematiikkaan: Mitkä ovat haastateltavien tärkeimmät elämän osa-alueet eli minkä konkreettisten areenojen kautta syntyy tai ylläpidetään suhteita, jotka tuottavat kuulumisen tunnetta jotakin yhteisöä (esimerkiksi työ-) tai paikkaa (oma kaupunginosa) kohtaan ja helpottavat näin ollen paikan löytämistä Suomessa? Kysyn, mikä merkitys yksilön siteillä on hänen Suomeen sopeutumisen prosessissaan. Haluan hahmottaa, miten tämän ”suhdetyön” ja suhteissa tapahtuvan dynamiikan kautta haastateltavat kokevat merkityksellisyyttä, tuntevat kuulumista ja rakentavat identiteettiään. Käytän figurationaalista lähestymistapaa (Elias 1978; Castrén & Ketokivi 2013), koska pyrin tavoittamaan niitä alati kehkeytyviä vuorovaikutuksen prosesseja ja moninaisia tapoja, joiden kautta yksilöt pyrkivät saamaan jalansijaa uudessa asuinmaassaan. Lähestyn aihetta siis monia elämäntarinoita kantavien yksilöiden toimijuuden kautta sen sijaan, että tarkastelisin ”ruotsalaisia Suomessa” itsestään selvänä, yhdenmuotoisena kollektiivina. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia merkityksellisiä suhteita ja persoonakohtaisia siteitä eri muodoissaan (sosiaaliset, symboliset, paikkaan kiinnittyvät) ruotsalaisille maahanmuuttajille on muodostunut Suomessa jokapäiväisessä elämässään konkreettisten käytänteiden ja vuorovaikutuksen kautta? Keitä henkilöitä maahanmuuttajien suhteiden verkoissa on ja minkä elämän osa-alueiden (mm. ydinperhe, työ) kautta suhteet ovat syntyneet ja niitä ylläpidetään?
2. Mihin maahanmuuttajat identifioituvat ja kokevat kuuluvansa (mm. yhteisö, maa) ja mitkä ryhmäosallisuudet ovat heille tärkeimpiä? Onko yksilön etnisyys merkityksellistä kuulumista rakennettaessa vai ovatko kytkökset kulttuuriset rajat ylittäviä?
3. Missä määrin Suomeen muuttaneet ruotsalaiset pitävät yllä transnationaalisia siteitä Ruotsissa asuviin lähimmäisiin ja miten tämä ylijärjestyminen vaikuttaa heidän elämässään yhtäältä sosiaalisesti (mm. yhteydenpito) ja toisaalta symbolisesti sen suhteen, minne yksilö tuntee kuuluvansa?

Oletukseni on, että ruotsi Suomen toisena kansalliskielenä, Suomen ja Ruotsin pitkä yhteinen historia, samantyyppinen yhteiskuntarakente sekä maiden maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys ovat ruotsalaisten Suomeen sopeutumista helpottavia, mutta eivät kuitenkaan maahanmuuttoa ongelmattomaksi taikovia tekijöitä. Haluan selvittää, missä määrin esimerkiksi kulttuuriset rajat ylittävät erityiset sosiaaliset siteet ja ryhmäjäsenyydet vahvistavat identiteettiä ja edesauttavat kulttuurista ja kielellistä sopeutumista. Esimerkiksi suomalainen puoliso ja hänen sidoksensa Suomessa voivat auttaa maahanmuuttaneen osapuolen kytkeytymistä käytännössä osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Oletan, että sen sijaan, että ruotsalaisista muodostuisi Suomeen selkeärajainen vähemmistökeskittymä, he ikään kuin ”katoavat” ja sulautuvat huomaamattomasti yksilöinä osaksi valtaväestöä – tai ruotsinkielistä vähemmistöä. Empiirisesti minua kiinnostaakin, missä laajuudessa ruotsinruotsalaiset todellisuudessa elävät osana suomenruotsalaista kulttuuripiiriä ja/tai käyttävät ruotsinkielisiä palveluja Suomessa. Oletan, että vaikka ruotsalaisten on teoriassa mahdollista asioida Suomessa omalla äidinkielellään, tämä ei julkisissa asioimistilanteissa käytännössä aina toteudu.

Analyysiluvuissa paikannan kuulumisen ehtoja eli symbolisia ja sosiaalisia rajoja (Lamont & Molnár 2002), jotka voivat muodostua esteeksi yksilön osallisuudelle uudessa

asuinmaassa. Löytämällä rajantekojen paikkoja arjessa eli tilanteita ja/tai asemia, joissa kuuluminen suomalaiseen yhteyteen ei käykään yksiselitteisen ongelmattomasti edes Pohjoismaasta toiseen muuttaneelle, voi kiinnostavalla tavalla paljastaa erinäisten rajojen olemassaolon suomalaisessa kulttuurisessa kontekstissa. Koska tulokulmani on relationaalinen, syvennyn Ketokiveä ja Vienoa (2014) mukaillen siihen, kuinka ruotsalaisten kuulumistyö päivittäisten suhteiden ja arjen areenojen kautta realisoituu ja millaista kuulumista se tuottaa esimerkiksi suhteessa suomalaisuuteen ja/tai Ruotsiin ja siellä asuviin lähimmäisiin, transnationaalisia siteitä pitkin. Mm. Calhouniin (1999) viitaten tarkoitukseni on selvittää, millä tavoin yksilön tuntema kuuluminen – tai kuulumattomuus – eri muodoissaan, esimerkiksi lähisuhteisiin tai kokonaiseen kansakuntaan nähdessä, ilmenee ja minkä merkityksen kuulumisen eri muodot yksilön elämässä saa.

5 Sosiaaliset siteet

Tässä luvussa käsittelen sitä, keitä (merkityksellisiä) henkilöitä ruotsalaisten suhde muodostelmissa on ja mille konkreettisille elämän osa-alueille heidän suhteensa nivoutuvat. Tarkastelen sitä, minkä tekijöiden kautta yksilön figuraatiot saavat merkityksensä eli mikä on se sitova kide (esimerkiksi naapuruus, parisuhde), joka liittyy yksilön tiettyyn kanssaihmiseen suhdeverkossaan. Selvitän lisäksi, muodostavatko ruotsalaiset siteitä henkilöihin, joiden kanssa jaetaan jokin muu kuin etninen yhteisyys eli ovatko keskeiset siteet kieli- ja kulttuurirajat ylittäviä. Tuon esiin, mitä ovat ne sosiaaliset puitteet ja jokatapäiväiset areenat, joilla haastatteleman ruotsalaiset toimivat ja ovat osana figuraatioitaan eli kuinka tietty suhde transaktioineen toteutuu. Oletan, että haastateltavieni sosiaalisilla – niin yllirajaisilla kuin Suomessakin olevilla – suhteilla on suuri merkitys osana heidän Suomeen sopeutumisen prosessiaan.

5.1 *Suomi ei ollut kartalla*

Suomi ei ole ruotsalaisena houkutteleva, että 'miksi muuttaisin Suomeen?'

Haastattelemieni ruotsalaisten muuton motiiveja kartoittaakseni on mielestäni ensisijaisen tärkeää kysyä, ovatko he ”houkuteltu” eli *vedetty* Suomeen maahanmuuton *push-pull* -teoriaan viitaten (ks. luku 2.3). Suomalainen puoliso osoittautui haastateltavieni yhdeksi muuton taustalla vaikuttavaksi pääsyyksi, kuten myös Wahlbeck (2013b) totesi. Aivan uuden migraation mallin sijaan muutto näytti hänen tutkimuksessaan kytkeytyvän

osaksi suomalaisten yleistä paluumuuton mallia, jossa Ruotsiin kerran muuttanut suomalainen palaa Suomeen ruotsalaisen puolison (ja mahdollisesti lasten) kanssa. Tutkimuksessani oli myös havaittavissa tällaista ”palaamista”. Noin puolet haastateltavistani osallistui ”paluumuuton dynamiikkaan” muuttaessaan Suomeen Ruotsissa tai ulkomailla tapaamansa suomalaisen puolison kera. Wahlbeckin tutkimuksessa oli myös havaittavissa transnationaalisen sosiaalisen tilan mahdollistama ja stimuloiva edestakaisen tai asteittaisen muuton malli, jolloin pysyvän muuton tarkkaa ajankohtaa oli vaikeaa määrittää. (emt., 11–12.) Myös joillakin haastateltavillani muutto oli tapahtunut asteittain niin, että toinen kumppani muutti ensin ja Suomeen siirtymisen alkuvaiheelle oli ominaista etäsuhte ja matkustus Suomen ja Ruotsin välillä.

Nelli: Ja miksi tulit Suomeen?

Stefan: Ja-a, miksihän? [huvittuneesti, molemmat naurahtavat] Syynä oli luonnollisesti nainen

Wahlbeck (2013b, 12) osoittaa, että tyypillisintä Suomessa asuvien ruotsalaisten keskuudessa on ”sekoitettujen kansalaisuuksien” perheet, jollaisiin osa haastateltavistanikin kuuluu. Useimmille löytyi myös nopeasti töitä Suomessa, joten se oli muuttopäätöstä tai maahan jäämistä edesauttava syy. Ainoastaan yksi haastateltava kertoi jo muuttaessaan ajatelleensa, että muutto Suomeen tulee todennäköisesti olemaan pysyvää. Sen sijaan haastateltavien puheessa toistui näkemys Suomeen muutosta väliaikaisena vaiheena. Suomessa yhteensä yli 20 vuotta asunut Kerstin asuu maassa jo toiseen otteeseen. Ensimmäisen muuton yhteydessä alun perin kaavailtu pari vuotta venyi lähes 10 vuodeksi:

K: Joo, olen asunut Suomessa elämäni eri vaiheissa niin sanotusti. Tässä iässä huomaa, että on *elänyt* niin monta *erilaista* elämää. (joo joo) Opiskelija ja pienten lasten vanhempi ja työssäkäyvä..

N: Joten ei ollut itsestäänselvää *jäää* Suomeen, kun ensimmäisen kerran-?

K: Ehdottomasti ei! Ei ei ei..

Grillo (2007) käyttää transnationalistisesta maahanmuutosta puhuessaan termiä *transmigration*⁸ ja viittaa *monenlaisiin tapoihin olla transnationaali*. Hän painottaa ilmiön näkemistä staattisuuden sijaan pitkäaikaisena prosessina, liikeratana (*trajectory*). Vaikka toimijat ylittävät perinteisiä rajoja, hän peräänkuuluttaa huomioimaan, missä määrin he ovat edelleen sitoutuneita luokkaan, kansakuntaan, etnisyyteen tai kulttuuriin. Kautta rajojen elävät kansainväliset maahanmuuttajat eli transmigrantit (myös Faist 2000, ks.

---

⁸ Grillo (2007, 200) painottaa, että transmigraatio on yhden liikeradan sijasta monimuotoisuus, joka koostuu mahdollisista, usein epävakaisista, liikeradoista ja joita toimijan näkökulmasta voi kuvailla myös orientaatioiksi, skenaarioiksi, narratiiveiksi, projekteiksi ja vaihtoehtoiksi.

luku 2.1) elävät siten rajoja ylittäessään erilaisten ja potentiaalisten liikeratojen ja niiden yhteyksien välillä, eräänlaisessa ”välitilassa” (*states of ‘in-between-ness’*). Kuten Kers-
tin ilmaisee: *Olen matkustanut hieman edestakaisin maiden välillä*. Grillo kuvaakin, että
muuttajat ovat tällöin ”siltä väliltä”, *betwixt and between*. Muuttajat voivat tilanteestaan
riippuen olla ”täällä tai siellä” (*here or there*).⁹ (emt., 199–201.)

Ajatuksessa väliaikaisuudesta on myös selkeä yhtymäkohta Simmelin Muukalainen-
esseeseen (2005), jossa hän luonnehtii muukalaisen sellaiseksi, *joka tulee tänään ja
asettuu huomenna pysyvästi aloilleen* (emt., 76). Ajatus siitä, ettei aikeena ole jäädä
Suomeen, muttei myöskään muuttaa, tulee ilmi esimerkiksi Joannan tapauksessa. Hän
muutti Suomeen työn vuoksi ja alkuaikaa leimasi työsopimusten määräaikaaisuus ja ul-
komailla asuva poikaystävä, jonka luokse hän viikonloppuisin matkusti. Aluksi hänellä
olikin *yksi jalka molemmissa maissa*, mutta erottuaan ja työsuhteen vakiinnuttua hänellä
on *molemmat jalat Suomessa*. Haastateltava jättää sijaa elämän yllätyksellisyydelle:
useat seikat, kuten suomalaisen miehen tapaaminen tai työn saaminen toisesta maasta,
vaikuttavat Suomeen jäämiseen:

Ensin sain siis kuuden kuukauden sopimuksen, ’mutta kuusi kuukautta okei’. Sit-
ten sain kahden kuukauden sopimuksen, ’kaksi kuukautta okei’. Ja nyt olen saanut
vakituisen paikan. Joten nyt asun Suomessa ja sitten saa nähdä. Suunnitelmissa ei
ole, että tulen asumaan täällä koko elämän ja suunnitelma ei myöskään ole, että
aion muuttaa, vaan elämä saa muodostaa käännteensä. Nyt olen Suomessa ja nyt
olen täällä sataprosenttisesti ja sitten saa nähdä, mitä tulee. Jos tapaa jonkun suo-
malaisen, ehkä sitä jää.. Jos ei ja saa työtä jostain muualta, ehkä sitä muuttaa.. Jo-
ten monet muut olosuhteet ratkaisevat, jääkö vai ei..niin sanotusti.

Kiinnostavaa onkin, että useimmat haastatteleman ruotsalaiset eivät koe, että asuisivat
Suomessa lopun elämänsä. Ruotsiin – tai johonkin muuhun maahan – muuttoa pide-
tään mahdollisena. Halussa pitää ”takaovi raollaan” voi olla kyse eräänlaisesta turvan
kaipuusta, varasuunnitelmasta, jos asiat Suomessa eivät jostain syystä enää sujuisikaan.
Päätös jäämisestä loppuelämäksi tuntuu, esimerkiksi alle 15 vuotta Suomessa asuneen
Evan mielestä, todella lopulliselta. Etenkin kun varsinaista päätöstä Suomeen asettumi-
sesta ei ole koskaan tehty, *asiat ovat vain menneet niin*:

N: No miltä tuntuu asua täällä?

---

⁹ Hän erottelee neljä välitilassa toimivaa ”maahanmuuttaja-tyyppiä”, jotka ovat ”täällä, mutta todellisu-
udessa siellä” (‘Target workers’), ”eivät täällä, eivätkä siellä” (Permanent transmigrants), ”täällä ja siellä”
(‘Denizens’ or dual citizens) sekä ”kaikkialla (ja ei missään)” (‘Cosmopolitans’, *‘hommes des confins’*
etc) (Grillo 2007, 201).

E: Minulla on vähän silleen- oikeastaan minulle ei ole ongelma asua täällä, viihdyn hyvin..*Mutta*..ongelma on, että olen ollut täällä nyt niin *kauan* (joo), että tuntuu 'mutta herranjestas, aionko asua täällä koko elämäni?' Enhän minä ole..sitä päättänyt.. Koska jos ajattelee näitä asioita 'tulenko *haudatuksi* Suomeen?' (joo) Ainko..aionko.. Enkö aio koskaan muuttaa takaisin Ruotsiin? On niinku kysymys siitä, milloin.. En ole koskaan päättänyt asua täällä, vaan siinä on käynyt niin..

Evalle päätöksessä jäädä Suomeen on kyse elämänskulkua ajatellen hyvin äärimmäisestä valinnasta. Tietoinen päätös jäädä Suomeen tarkoittaisi sitä, että hän samalla valitsisi vanheta ja lopulta kuolla Suomessa, että hän *tulisi haudatuksi Suomeen*. Koska haastateltavani yleisesti ottaen kokevat viihtyvänsä Suomessa, epätietoisuus jäämisen suhteen kertoo mielestäni heidän eräänlaisesta maailmanmatkaajan luonteesta (ks. Calhoun 2008), haluttomuudesta tai levottomuudesta asettua ihan lopullisesti aloilleen. Tämä seikkailunhalu on tosin ehkä se merkityksellinen seikka, liikkeelle paneva voima, joka on saanut heidät alun alkaenkin muuttamaan Suomeen. Monilla oli lisäksi kokemusta ulkomailla asumisesta jo ennen Suomeen muuttoa.

Näenkin haastatteleman ruotsalaiset monilta osin *kulkijoina*, kuten Simmel (2005, 76) muukalaisesta kirjoittaa: *Hän on ikään kuin potentiaalinen kulkija: vaikka hän ei jatkaakaan matkaansa, hän ei ole koskaan kokonaan jättänyt tulemisen ja lähtemisen irrallisuutta*. Luulen, että toiseen maahan muuton selittäminen itselle väliaikaisena vaiheena eli tämän – oman elämänskulun kannalta suhteellisen merkittävän – päätöksen painavuuden lieventäminen voi helpottaa muuttoratkaisun tekemistä ja auttaa elämänmuutoksen hyväksymisessä. Vaikutuksensa voi olla myös tämän ajan liberaalilla hengellä ja globaalilla maailmankuvalla (ks. Castles 2000), jolloin jatkuvaa eteenpäin menoa ja kehittymistä arvostetaan. Paikalleen lopullisesti asettuminen saatetaan kokea jämähtämisenä ja luovuttamisena eli eräänlaisena liikkeen loppumisena. Suomeen muutto ja täällä asuminen nähdään siten tässä liikkeen jatkumossa eräänlaisena välietappina. Malin kuvaa heidän Suomeen muuttoaan yhteisen elämän aloituspisteenä:

N: Okei, joten oliko alussa itsestäänselvää, että sinä muutat Suomeen, että te ette jää Tukholmaan?

M: Juuri silloin oli. Mutta ei ole niin, että tulemme jäämään tännekään koko elämäksi, mutta *me aloitamme täältä*. (N: okei, just niin!)

Wahlbeck (2013b, 14) havaitsikin, etteivät ruotsalaiset olleet pitäneet Suomeen muuttoa todennäköisenä ennen suomalaisen puolison tapaamista ja sittenkin muuttopäätös tuntui vaikealta. Hänen mukaansa ruotsalaiset muuttavat Suomeen harvoin ilman, että heillä olisi tänne erityinen yhteys (esimerkiksi puolison tai jotain toista kautta), koska Suomea

pidetään maantieteellisestä läheisyydestä huolimatta kaukaisena. Tämä tuli esiin myös omassa aineistossani. Havaitsin haastateltavieni keskuudessa, ettei heillä ennen Suomeen muuttoaan ollut selkeää käsitystä tai erityistä kuvaa Suomesta, kuten Johan sanoo: *Luulen, että riikinruotsalaisilla on hyvin vinoutunut kuva siitä, mitä Suomi oikeastaan on.* Heidän puheessaan toistui lisäksi näkemys siitä, ettei ruotsalaisilla ylipäänsä vaikuta olevan suurta tietämystä (tai vahvoja mielipiteitä) Suomesta – tai he eivät esimerkiksi tunne Helsinkiä. ”Tieto” perustuu lähinnä stereotypioihin, kuten suomalaisten suora- ja vähäpuheisuuteen ja alakuloisuuteen. Malin kertookin näkemyksensä suomalaisista muuttuneen vasta hänen tavattuaan suomalaisen miehensä, joka ei hänen mukaansa edusta tätä tyypillisintä suomalaisena pidettyä, *puolisoni ei ole ollenkaan sellainen.*

Siitäkin huolimatta, että Johan asui lapsena paikkakunnalla, jossa oli paljon teollisuuden vanavedessä emigroituneita suomalaisia ja hän oli tottunut suomalaisiin sukunimiin sekä suomen kielen kuulemiseen, hän tiesi hyvin vähän Suomesta. Vaikka *muumit oli numero yksi* ja haastateltava oli käynyt Suomessa, hänellä oli väärä käsitys: *Minulla oli sellainen kuva, luulin aina, että kaikki Suomessa puhuvat ruotsia.* Haastateltava koki Suomen kuitenkin lapsena läheisenä, osana Pohjolaa; *se ei ollut Norjaa tai Tanskaa kauempana.* Myöhemmin haastattelun kuluessa esiin nousee kuitenkin näkemys Helsingistä etäisimpänä ja viimeisenä vaihtoehtona pohjoismaisista pääkaupungeista kysyttyäni, oliko Johan ennen tyttöystävän tapaamistaan ajatellut muuttavansa Suomeen: *Helsinki, ei mitään mahista. Se ei ollut kartalla, se ei ollut olemassa.* Haastateltavat vahvistavat tämän pitävän paikkaansa myös omien tuttavien keskuudessa, jotka ihmettelivät Suomeen muutttoa. Eva kertoo, ettei se kuulunut hänenkään suunnitelmiinsa: *[...] kun olin opiskelija ei minulla ollut ajatuksena, että tapaisin niinku ’suomalaisen’ miehen.* Myöskään Kerstin ei osannut muuttaessaan ajatella jäävänsä Suomeen pidemmäksi aikaa, vaikka Suomi ei ollut hänelle vieras. Kosketus suomalaisuuteen oli syntynyt jo nuoruudessa, kun perhe oli käynyt ostoksilla Suomen puolella ja joillakin luokkakavereilla oli suomalaiset vanhemmat: *Ja silti, tai ehkä juuri siksi [nauraa] ajattelin, että siellä ei voi asua.* Näin ollen Suomeen muuton ja Suomessa asumisen kyseenalaistaminen kytkeytyy nimenomaan tietämättömyyteen, kuten Johan tiivistää: *Ei ollut kyse siitä, että minulla olisi ollut huono kuva Suomesta..vaan siitä, että minulla ei ollut mitään kuvaa!*

Sen lisäksi, etteivät ruotsalaiset itse nähneet Suomea houkuttelevana vaihtoehtona pohjoismaisesta yhteydestäkään huolimatta, mielenkiintoista on, että myös suomalaisten on vaikea uskoa ruotsalaisen *asuvan – täällä*. Johan saakin usein kuulla ihmettelyä Suomessa asumisensa suhteen, kun käy ilmi, ettei hän olekaan kuka tahansa päiväänsä viettävä laivaturisti:

N: Kuinka ihmiset sitten reagoi, kun he kuulevat, että asut *täällä*?

J: jaa-a. hööh [huokaisee] 'Miksi?' on aina kysymys, 'miksi?'

N: jo-o ja mitä vastaat? [naurahtaa]

J: Vastaan- Annan tyypillisen vastauksen, jonka luulen kaikkien riikinruotsalaisten antaneen suomalaiselle: että on tavannut jonkun. (aa) Ja tullut tänne vain niinku rakkauden takia.

Aineistossa ilmenikin suomalaisten uteliaisuus ruotsalaisia kohtaan. Tässä on mielestäni kyse, erään haastateltavankin viittaamasta, maiden välisistä *moniulotteisista* suhteista – ja omakuvasta (ks. luku 7.4). Näen tämän kertovan tietynlaisesta suomalaisten ylöspäin suuntautuvasta suhtautumisesta ruotsalaisia, kuin vähättelevästä asenteesta itseäkin, kohtaan ajatuksella: ”Eihän täällä voi olla ruotsalaisia kuin turisteina, kuka ruotsalainen nyt *tänne* muuttaisi?” Perinnettä vasten, jossa suomalaiset ovat muuttaneet korkeamman elintason Ruotsiin (ks. luku 2.1), kummankin maan kansalaisten voi olla vaikea nähdä, että ilmiö voisi olla olemassa vastakkaiseen suuntaan. Molemmipuolinen epäilevä suhtautuminen ja tietämättömyys ruotsalaisten täällä asumisesta, kertoo myös ilmiön näkymättömyydestä ja näin ollen tarpeesta kertoa siitä. Eva kertookin yllättyneensä Helsingin kauneudesta tullessaan ensivierailulle suomalaisen puolisonsa kanssa. Hän tajusi, kuinka valtavat ennakkواسenteet hänellä olikaan ollut siitä harmaana ja kurjana, ”neuvostoaikaisena” kaupunkina. Sitten hän on pyrkinyt valistamaan Ruotsissa asuvia läheisiäänkin, että Suomi on ihan hyvä paikka asua.

[...] Miksi kukaan ei ole kertonut, että Helsinki on niin kaunis! (just!) Että se oli niinku- (N: oi miten mukavaa) se oli aivan fantastinen. Tajusin silloin, että minulla oli niin paljon ennakkoluuloja Suomesta, että se olisi kuin tulla sellaiseen vanhaan neuvostovaltioon...[...] Edelleen- nyt olen tehnyt sitä- mutta niinku ystäviä ja perhettä..Ruotsissa, että hei- Opetan heille, että 'Suomi on itse asiassa ihan okei'.

Aineistossa toistuiikin tämä ”Suomi-mainostus”. Haastateltavat kokivat tarpeelliseksi – lähes velvollisuudekseen – kertoa Suomesta ruotsalaisille tuttavilleen. Halutaan näyttää *Suomi, jonka tunnen, Suomi, jonka tiedän* ja antaa Helsingistä *sekä hyvä että oikea kuva*. Tämän päättelen johtuvan juuri ruotsalaisten yleisestä Suomi-kuvan ohuudesta: on ikään kuin jotain (mielikuvia, stereotypioita, ks. Turner & Tajfel 1985), jota tarvitsee oikoa. Johanin ensivaikutelma Helsingistä tänne muutettuaan oli, että kaupunki on *us-*

komattoman ruotsalainen, mutta tuntui kuitenkin *toisenlaiselta*. Vaikka yhteiskunnassa ja arkkitehtuurissa pystyi aistimaan venäläisvaikutteita, hän korostaa, kuinka kaupunki *näytti* kaikkialla ruotsalaiselta puutaloja ja ihmisten ulkonäköä myöten. Pohjoismaalaisuus sai olon tuntumaan turvalliselta ja lopullinen muuttopäätös oli helppo tehdä. Evasta poiketen hän ei kuitenkaan usko, että Helsingistä saa heti *wow*-elämystä: *Se on kaupunki, jonka oppii tuntemaan*. Luulen, että ruotsalaisten vähäiset odotukset ovat vaikuttaneet myönteisesti heidän viihtymiseensä Suomessa. Käsittelenkin seuraavassa elämänalueita, joille ruotsalaisten arkipäiväiset kontaktit ovat nivoutuneet.

5.2 Arjen sosiaaliset areenat

Minulla on se elämä, jonka haluan ja elän sitä elämää tavalla, jonka tunnen olevan samanlainen, kuin suomalaisilla ystävillänikin

Muutto Ruotsista Suomeen nähdään yleisesti ottaen draamattomana. Haastateltavani eivät ole kokeneet arjessaan huomattavia sopeutumiseen liittyviä ongelmia. Sen sijaan korostetaan yhteiskunnallisen järjestyksen toimivuutta (kuten joukkoliikenteen vaivattomuutta raitiovaunuineen *elämänlaadun parantajana*) tai identiteettien ja kulttuuristen käytänteiden samanlaisuutta. Suomalaisen tyttöystävän vuoksi muuttaneelle Johanille muutto tuntui täysosumalta:

Sitten olen myös ihmisenä sellainen että olen asunut useissa paikoissa eikä minulla ole tarvetta olla lähellä perhettä- tykkään matkustamisesta, minä rakastan matkustaa! Niin että uuteen kaupunkiin muuttaminen oli niinku parasta mitä saattoi tapahtua! [N: just, hymyilee] 'Wau, nyt voin aloittaa alusta: uusia ystäviä, uusi työ ja nähdä uusia asioita ja-'

Suurin osa ihmisistä, joita haastatteleman ruotsalaiset päivittäin tapaavat kytkeytyvät mahdollisen perheen lisäksi työ- tai opiskeluyhteyteen. Yhdistävänä tekijänä yli kansallisten attribuuttien toimii tällöin muut yleiset ominaisuudet (Simmel 2005; Ketokivi 2010), kuten akateemisuus, eli ennen kaikkea sama sosiaalinen asema. Eva on työskennellyt pitkään samassa paikassa ja kansainvälisen työyhteisön jäsenyydessä ulkomaalaisuus on määrittävyyden sijaan pikemminkin normi:

[...] se on minulle kyllä niinku turvallinen piste, minulla on paljon hyviä ystäviä siellä ja silleen- Ja se on myös, ympäristö joka on hyvin pohjoismaalainen ja hyvin kansainvälinen, joten sen ansiosta tuntuu niinku, tunnen itseni tosi..en tunne itseäni ulkomaalaiseksi siellä vaan tuntuu ihan normaalilta olla siellä ruotsalainen tai norjalainen tai tanskalainen tai silleen..

Työ toimii ruotsalaisilla konkreettisena kontekstina ja sosiaalisena tilana, jossa kuulumista rakennetaan ja siteitä muodostetaan päivittäisessä elämässä (ks. luku 3.3). Osittain ehkä tästä samantyyppisestä sosiaalisen kanssakäymisen viitekehyksestä johtuen monille haastateltavilleni oli vaikeaa nimetä huomattavia suomalaisten ja ruotsalaisten välillä olevia eroja. Näin ollen työ- (tai opiskelu)kavereilla on olennainen merkitys ruotsalaisten sosiaalisena ulottuvuutena ja Suomessa viihtymiseen vaikuttajina. Tullessaan aluksi vaihto-oppilaaksi Suomeen, Emmalle oli tärkeää tutustua Helsingin kulttuuritarjontaan muiden *samassa tilanteessa olevien* kansainvälisten opiskelijoiden kanssa. Kansallisuuden sijaan elämäntilanne toimi tällöin yhteisyyden perustana (emt.).

Tulimme siis yhdessä- olimmehan samassa tilanteessa, kun tulimme tänne, me kaikki tulimme *ulkopuolelta*. Joten meillä oli niinku- yhteinen intressi oppia tuntemaan kaupunki..

Sen lisäksi, että työ luonnehtii arkea, on se haastateltavalla yksi omaa identiteettiä syvimmin luotaavista tekijöistä:

Niin siis minunlaisessa ammatissa, sitä on hyvin..paljon myös..niinku ammattinsa, en lopeta olemasta näyttelijä kun lähden koulusta, vaan se on jotain josta- tulee myös osa omaa tapaa olla ja suhtautua ympäristöön. Niinku, että jos esimerkiksi lähden reissuun tai niin, niin valitsen usein- teen matkoja myös tarkoituksessa..kiinnostuksesta näyttelemiseen. Joten sillä tavalla ei myöskään oikein eroa..työ ja ihminen, sanoisin.

Työ ja tuleva ammatti on perustavanlaatuinen osa haastateltavan identiteettiä ja sen ympärille hän on *rakentanut arkipäivänsä* Suomessa. Siihen liittyvät sosiaaliset suhteet opiskelijoineen ja opettajineen (ja erityisesti heiltä saatu palaute) ovat hänelle sosiaalisesti merkityksellisiä Suomessa. Hän korostaa tämän johtuvan siitä, että opiskelu korkealla tasolla – ja siten itsensä kehittäminen omalla alalla – on nimenomainen syy, minkä vuoksi hän muutti Suomeen. Näin ollen tulevaan ammattiin liittyvät kontaktit ja niiden toimiminen ovat hänen Suomessa viihtymisensä suhteen sosiaalisestikin ”kahvitteluka-veria” tai syvempien ystävyysuhteiden luomista tärkeämpiä.

Se on niinku hyvinvointia. Että se on yhtä tärkeää, kuin että minulla olisi ystävä, jota tapaisin usein..ja ehkä kävisin kahvilla.. Joten..minulle se on tärkeämpää! [naurahtaa vähän] Siis ne kontaktit ovat tärkeämpiä kuin..niinku enemmän.. Joo kuin niinku sen tyyppinen ystävyys.

Ammatillisista suhteista Emma saa *sosiaalista mielihyvää*, koska tällä hetkellä hänelle on tärkeintä tulla *vahvistetuksi näyttelijänä*. Se on siten ensisijainen kide, joka sitoo Emman Suomeen (ks. luku 6.2). Koulutuksensa tärkeyden Emma analysoi osasyyskille, että hänen emotionaalisesti läheisimmät suhteensa ovat edelleen Ruotsissa. Haas-

tateltava korostaa, että työmaailman kontaktiverkoston ollessa kiinnittynyt Suomeen hänelle on luonnollisinta jäädä tänne opintojen loputtua; että olisi *jonkinlainen perusta, jolla seisoa*. Ruotsissa tämän verkoston rakentaminen täytyisi *aloittaa alusta uudelleen*. Pelkkä työ ei kuitenkaan riitä perustaksi työperäisestikään saapuneiden maahanmuuttajien sosiaalisessa elämässä. Koskela (2014) osoittaa, kuinka henkilökohtaiset narratiivit subjektien jokapäiväisistä kokemuksista myös työelämän ulkopuolella valottavat syvällisimmin maahanmuuttajien paikan löytämistä uudessa ympäristössä. (emt., 25.)

Malin kokee, että Helsinki on kuin *pienenpieni kylä* verrattuna Tukholmaan: *Aika yksinkertaista elämää jollain tapaa, että on samanlainen ajattelu, että lapset viedään päiväkotiin*. Yhteiskunnallinen rakenne, joka perustuu samoille periaatteille ja arvoille, oikeuksille ja käytännöille nähdäänkin maita vahvasti yhteenliittävänä tekijänä. Sitä erityisesti ilmentävä hyvinvointiyhteiskunta, on *uskomattoman ruotsalainen ja suomalainen samanaikaisesti*. Karl kuvaa toisaalta työssä viihtymisen, lähellä luontoa asumisen ja sosiaalisen luonteensa selittävän sitä, miksi olo tuntuu Suomessa hyvältä:

K: Selviydyn oikein hyvin, ei ole mitään- Viihdyn täällä todella hyvin.

N: ..mikä siihen vaikuttaa, että viihdyt täällä? Siis millaisia asioita ne on?

K: Viihdyn tosi hyvin työssä ja sitten olen sitä mieltä että..pidän merestä. Tykkään purjehtia ja merestä todella paljon. Olen tykännyt koko elämäni. Joten se vaikuttaa paljon. Ja sitten olen niin sosiaalinen joten tapaan ihmisiä jatkuvasti. Etsin ihmisiä käsiini, tulen hulluksi jos istun kotona kaksi päivää, minun täytyy tavata ihmisiä. (okei) Joten pidän kyllä huolen että minulla on niinku sosiaalista, se menee niin.. Kaksi päivää yksin ja minusta tulee- ei, se ei käy päinsä. (okei) Minun täytyy tavata ihmisiä.

Ympäristö (luonto ja ilmasto), johon on tottunut, mainittiinkin viihtymiseen vaikuttavana tekijänä: *Siksi viihdyn erittäin hyvin täällä, koska ympäristö täällä on niin uskomattoman samanlainen, kuin oma ympäristöni lapsena*. Samantapaisista kasvun lähtökohdista ja ajattelutavasta johtuen koetaan, että keskinäinen ymmärrys ja yhteinen tapa olla on helpompi löytää. Johanista tuntuu turvalliselta, kun hän voi *tunnistaa* suomalaiset ystävänsä heidän puhuessaan kasvamisestaan ja nuoruudestaan: *Sillä tavalla minulla on myös vahva yhteys suomalaisiin- ylipäänsä että on sellainen yhteisyys*. Juurtumisesta Suomeen kertoo myös kiinnostus ajankohtaisia asioita kohtaan. Havaitsin, että haastateltaville on tärkeää *ottaa osaa* suomalaiseen yhteiskuntaan ja käsittää sitä mediaa seuraamalla: kun alkaa tuntea esimerkiksi politiikan kenttää henkilöineen, *alkaa ymmärtää*, kuinka yhteiskunta toimii. On kuitenkin legitiimiä kysyä, mistä haastateltavien (ainakin näennäinen) sopeutumisen vaivattomuus Suomeen muuttoon ja täällä asumiseen liittyen

johtuu ja mistä se toisaalta kertoo: Onko kyseessä vain haastattelijalle annettu, kaunisteltu ilmitarina, vai onko Ruotsista Suomeen muutto todella näin mutkatonta?

Lawler (2002) nostaa esiin sen kiinnostavan seikan, kuinka sosiaalisella maailmalla ja sen julkisilla narratiiveilla on valta määrittää, mitä tietyssä kulttuurisessa viitekehyksessä on mahdollista kertoa. Tämän kautta julkista kertomusta, esimerkiksi tiettyä traditiota, voidaan käyttää kehyksenä omalle kertomukselle ja sen kautta ilmenevälle ja rakennettavalle itseymmärrykselle. Näin ollen traditio voi ”pakottaa” yksilön tuottamaan kertomuksen, joka on sosiaalisesti hyväksyttävä. (emt.) Tämä herättääkin kysymään, millaiselle elämäntyyliille tai ajattelutavalle nyky-yhteiskunta antaa arvoa, ja esimerkiksi millaisesta elämän kerronnasta haastateltavani olettavat saavan sosiaalista tunnustusta. Onko kyse siitä, että tänne muuttaneet ruotsalaiset, joilla ei ennen muutttoa ollut paljoakaan tietoa Suomesta (tai jos oli, se oli negatiivissävyytteistä ja perinteisiin Suomiennakkoluuloihin pohjautuvaa) ovatkin yllättyneet täällä elämisen sujuvuudesta ja suomalaisen yhteiskunnan toimivuudesta? Mahdollisia ongelmia ehkä odotettiin, mutta kun huomattiin, että Suomi on *hyvin toimiva yhteiskunta*, elämä täällä tuntuukin yllättävän helpolta. Tämä siis viittaa siihen, että suomalainen elämäntapa on mutkatonta ja järjestelmä toimivuudessaan ruotsalaiselle tutun pohjoismaista ja näin ollen varsinaiselle kulttuurishokille ei ole syytä. Ruotsalaisten tyytyväisyyteen elämässä voi lisäksi vaikuttaa se, että heidät on *houkuteltu* Suomeen sen sijaan, että heidät olisi *työnnetty pois* Ruotsista (Sarvimäki *et al.* 2006). Toisaalta aineistossani tiedostetaan myös muuttamisen ja uuteen asettumisen vaikeus, jos muuttaa yksin, ilman puolisoa sosiaalisine siteineen tai ei löydä muita sosiaalisen yhteyden luonnollisesti mahdollistavia areenoita. Joannan puheessa ilmenee yksilön oman aktiivisuuden ja ponnistelujen merkitys ystävien löytämiseksi ja sosiaalisen piirin muodostamiseksi, *missä maassa tahansa*.

On vaikeaa muuttaa, johonkin maahan itse työn vuoksi, jos ei opiskele. Jos on lapsia ja mies, voi tavata ihmisiä lapsen koulun kautta. Jos opiskelee, on usein opiskelukavereita ja on kaikki opiskelujuhlat ja niin. (joo). Mutta kun tulee tänne ja on vain työ- onneksi minulla on hyviä ystäviä työn kautta, koska se on suuri organisaatio ja silleen. Mutta jos tulee tänne pieneen organisaatioon, on vaikeaa- silloin on erittäin vaikeaa löytää yhteisöllinen piiri. Täytyy ponnistella, täytyy olla aika- Minä olen sosiaalinen, joten minulle se ei ole yhtä suuri ongelma, mutta ajattelen niitä, jotka eivät ehkä ole niin avoimia, heidän voi olla erittäin vaikeaa löytää uusia ystäviä. (joo) Luulen, että se on vaikeaa. Mutta se on vaikeaa missä maassa tahansa. Luulen, että se on vaikeaa Tukholmassakin, koska tukholmalaiset on niin hemmetin ’Minulla on omat asiani, enkä ehdi mitään muuta’. Luulen, että se on yhtä vaikeaa Tukholmassakin.

(Ydin)perheen puitteiden ulkopuolella elävien haastateltavieni kertomassa korostuukin vahva kokemus itsestä ja omasta toimijuudesta. Perheen puuttuminen sekä mahdollistaa, että edellyttää toimijuutta muiden läheisten suhteiden aktiivisessa rakentamisessa. (Ketokivi 2012, 484–486.) Emirbayerin (1997) relationaalisen näkökulman mukaisesti olennaista on paljastaa vuorovaikutuksen ja toiminnan osapuolet ja suhteet, jotka jatkuvasti transaktioillaan vaikuttavat tutkittavan kohteen uudelleen muotoutumisen prosessiin. Relationaalisuus on kiinnostunut tapahtuvasta dynamiikasta ja toimijoiden *transaktioista* analyysiyksikköinä. (emt.; Castrén & Ketokivi 2013, 10.) Osana ruotsalaisten kytkeytymistä päivittäisille elämänareenoilleen, olinkin kiinnostunut siitä, mitä heidän suhteissaan *tapahtuu*. Yläkouluajaksi Suomeen muuttanut Lasse mainitsi jalkapallon väylänä, jonka avulla hänen oli helppoa päästä sisään samanikäisten kavereiden keskuuteen – ja Suomeen. Yhteisen harrastuksen, työn tai saman elämäntilanteen ohella siteet voivat syntyä myös tuttavien kautta, kuten Joannalla ystävän juhliissa:

J: Hän 'iski minut' yksissä juhlissa ja sanoi: 'Mutta sinä vaikutat mukavalta, voimmeko tavata joskus?' Ja niin aloimme hengailla- Hän on tosi hyvä ystävä nyt niinku (just!) Hän on myös sinkku joten käymme ulkona ja vietämme aikaa...[...]

N: Joten mitä te teette yhdessä, esimerkiksi Tinan kanssa sitten-?

Tina ja minä, me treenaamme joskus, käymme kävelyillä..juomme vähän viiniä, laitamme yhdessä ruokaa ja menemme ulos ja..joskus, menemme klubeille tai baariin..

N: Sellaista tavallista..?

J: Joo tavallisia asioita niinku, shoppailemme yhdessä tai.. No mutta se voi olla, mennä elokuvaan- sitä tavallista, me vain vietämme aikaa [naurahtaa] (joo!) Kävelemme ja istumme kotona katsomassa leffaa tai mitä tahansa..

Haastateltavieni aktiivinen toiminta siteiden rakentamisessa ja sosiaaliseen yhteyteen pääsemiseksi, kertoo mielestäni aktiivisesta kuulumistyöstä (Ketokivi & Vieno 2014), joka saa muotonsa aktiivisen kansalaisuuden (*citizenship*) kautta. Calhounia (1999) seuraten kuulumisen muoto ja jäsenyyden yksikkö on tällöin nimenomaan tiettyyn tilaan tai alueeseen kiinnittynyttä, yhteisön tai kansakunnan sijaan. Julkiseen diskurssiin osallistumista tarvitaan paitsi päätösten tekemiseksi, myös kulttuurin luomiseksi ja oman identiteetin (uudelleen)tuottamiseksi. Julkinen toiminta, esimerkiksi yhteisesti tärkeän päämäärän puolesta, on tapa osoittaa kuulumista ja voi siten toimia välittäjänä (*mediator*) epäsuorien siteiden muodostumiselle. Kuuluminen tapahtuu, kun erilaiset ihmiset ”puhuvat” toisilleen, esimerkiksi tekojen kautta jakaessaan saman julkisen tilan. Calhoun (1999, 228) näkee, että tämän aikakauden sisältämät keskenään ristiriitaiset kulttuuriset virtaukset ilmenevät eriytyneinä kulttuurisina kenttinä ja laillisina alueina (*polity*), jotka

eivät taivu itsestään selviksi yhteisöiksi (*community*). Tarvitaan julkista tilaa, jossa kansalaiset voivat sitoutua keskinäisesti julkiseen diskurssiin. (emt.)

Bo:n figuraatiot arjessa ovatkin muodostuneet pitkälti järjestäytyneen sosiaalisuuden, Ruotsiin tai ruotsinkielisyyteen kytkeytyvän yhdistystoiminnan kautta. Tultuaan jäseneksi yhteen yhteisöön, hän sai vinkin liittyä seuraavaan: *Koko se sosiaalinen puoli tuli kuin tilauksesta*. Bo toimii eri yhteisöissä aktiivisesti ja sen seurauksena hänellä on monia tiheitä, emotionaalisesti enemmän että vähemmän intensiivisiä, siteitä lähinnä ikäisiinsä ihmisiin niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Suomenruotsalaisen vaimonsakin hän tapasi alun perin jo 40 vuotta sitten Ruotsissa, opiskelijajärjestöjen ystävyystoiminnan kautta. Arjen laaja sosiaalinen verkosto yhteyksineen selittää siten suurelta osin Bo:n Suomessa viihtymistä.

Ketokivi ja Vieno (2014) korostavat kuulumistyön koostuvan pienistä ja varsinaisista jokapäiväisessä elämässä vaikuttavista toiminnoista (*actions*) ja käytänteistä, joilla ihmiset sitoutuvat suhteisiin ja niiden laajempiin figuraatioihin (emt., 7). Yksi tärkeimmistä sosiaalista ympäristöistä, joka mahdollistaa Emmalle siteiden muodostamisen, on hänen kaupunginosassaan sijaitseva kahvila, joka *on todella lisännyt elämänlaatua*. Sinne hänellä on tapana tulla noin kerran viikossa nauttimaan pienimuotoisista kulttuuritilaisuuksista ja tapaamaan erilaisia ihmisiä:

Se on niinku tärkeää mielestäni, sosiaaliselle tilanteelleni. (okei!) Joten minulla on tapana tulla sinne ja silloin päätty aina keskusteluun jonkun kanssa. (N: ai miten mukavaa!) Tai tapaa paljon ihmisiä, jotka tulevat eri..paikoista, niin suomalaisia kuin muista, maistakin. Joten se on niinku pieni kulttuurinen keskus. [hymyilee]

Ketokiven ja Vienon (2014) mukaan toimijat ovat dynaamisessa vuorovaikutuksessa ympäröiviin sosiaalisiin ja materiaalisiin olosuhteisiin, joissa yksilöiden erilaiset asemat ja kyvyt mahdollistavat ja rajoittavat kuulumista. Tietty sosiaalinen asema on siten paikkaan ja kontekstiin sidottua ja sosiaalisen järjestyksen ehdollistamaa. Suhteissa tapahtuva ja realisoituva kuulumistyö määrittää siten sen, kuka saa kuulua ja kenelle rajan ylitys (kussakin tilanteessa ja paikassa) sallitaan. (emt., 4–5.) Suomessa käytävän kuulumistyön ohella ruotsalaisten transmigranttien elämää luonnehtii myös useisiin maihin ulottuvat figuraatiot, joiden sisältämiä suhteita on aktiivisesti hoidettava maastamuuton siteille aiheuttavan uudenlaisen jännitteen seurauksena.

5.3 Ylirajainen yhteydenpito ja kaipuu

*Olen joskus kaivannut että olisi syvempiä suhteita täällä, lähempiä ystävyyssuhteita..
Helsingissä*

Tässä luvussa käsittelen sitä, onko Suomeen muutto erityisenä elämänmuutoksena saanut aikaan figurationaalisia muutoksia (Elias 1978; Castrén & Ketokivi 2013) haastateltavien suhteissa Ruotsissa asuviin lähimmäisiin ja kuinka näiden ylirajaisen suhteiden mahdollinen uudelleen muotoutuminen, järkkäytyminen tai jännitteisyys vaikuttaa ruotsalaisten elämään Suomessa. Minua kiinnostaa, missä määrin Suomessa asuvat ruotsalaiset vaalivat transnationaalisia siteitään eli kuinka ylirajaisuus vaikuttaa heidän elämäänsä yhtäältä sosiaalisesti, toisaalta symbolisesti. Onkin kyse erityisten yhteyksien verkoista, jotka mm. ystävyys, sukulaisuuden ja kansallisvaltioiden kautta asemoi haastateltavani maailmaan (Calhoun 2008, 110).

Gustafson (2007) huomioi, että ylikansallisuus vaikuttaa liikkuvien maahanmuuttajien lisäksi myös yhteiskuntiin instituutioineen sekä entiseen asuinmaahan jääviin sukulaisiin ja tuttaviiin: päätös maahanmuutosta voi synnyttää jännitteitä muuttavien ja entiseen kotimaahan jäävien välille. (emt. 21, 23.) Migraation on myös havaittu lisäävän refleksiivisyyttä lähisuhteisiin nähden. Aiemmin vallinnut itsestään selvä suhtautumistapa perheeseen voi maahanmuuttajilla muuttua tietoisemmaksi. (Eastmond & Åkesson 2007, 31.) Aineistoni perusteella ja oletukseni mukaan voi todeta, että kaikilla haastateltavillani toimivien transnationaalisten siteiden olemassaolo, eli aktiivinen yhteys Ruotsissa asuviin sukulaisiin ja ystäviin (esimerkiksi lapsuudenystäviin ja opiskelukavereihin), on omalta osaltaan auttanut Suomeen sopeutumisessa ja helpottaa täällä elämistä. Malin ei näe, että hänen perheensä asumisella Helsingissä olisi olennainen vaikutus siihen, millainen suhde heillä on hänen Tukholmassa asuvaan perheeseensä, erityisesti hänen vanhempiansa eli lasten isovanhempiin, nähden.

N: Joo eli koet, että sinulla on se- sinun puoli tai sinun suku, perhe myös mukana tässä?

M: Joo joo, en näe niinkun mitään eroa siinä suhteessa, asuisinko Tukholmassa tai täällä (okei!) Se on niinku yhtä- Helsinki on aika lähellä ja helposti saavutettavissa ja helppoa kommunikoida (joo) tiedäthän, periaatteessa ei juttuja aikavyöhykkeiden ja sellaisten kanssa, ei ainakaan suurempia, se on niin kuin asuisi Göteborgissa. (N: mutta sehän on hienoa-) Tosi silleen epädramaattista mielestäni.

Kun ei ole *juttuja aikavyöhykkeiden kanssa*, haastateltava kokee, että suhde ja yhteydenpito perheeseen on yhtä läheistä, asuipa hän Helsingissä, Göteborgissa tai Tukholmassa. Asiaa helpottaa Helsingin läheinen sijainti, minkä ansiosta hän pystyy näkemään perhettään parikin kertaa kuussa ja ottaa joskus lapset mukaan työmatkoilleen Tukholmaan isovanhempiaan tapaamaan. Malinilla on siis vahva transnationaalinen side perheeseensä Suomen ja Ruotsin välisen ylirajaisen sosiaalisen tilan sisällä (ks. Faist 2000; Wahlbeck 2013b). Johanin eri kaupunkeihin ja maihin *hajaantunut koti*, lapsuuden perhe, edustaa myös mitä tyypillisimmin transnationaalisessa sosiaalisessa tilassa (emt.) tapahtuvaa yhteyttä. Maantieteellisestä etäisyydestä ja harvoin näkemisestä huolimatta hän kokee perhesuhteensa tiheiksi ja mutkattomiksi. Suhdelomakkeessa hän on Malinin tavoin kirjannut vanhemmilleen että sisaruksilleen suurinta läheisyyttä ilmentävät arvot. Sen mukaan hän pitää tiiviimmin yhteyttä, kerran viikossa puhelimen ja sosiaalisen median välityksellä, veljeensä ja vanhempiinsa.

[...] Meillä on rakkautta, meillä on kaikki se tarve, mutta meillä ei ole tarvetta *nähdä* toisiamme koko ajan. Koemme olomme turvalliseksi. Joten olemme aika erityisiä sillä tavalla. Ei ole niin, että tulemme ja halaamme, kun emme ole nähneet vuoteen- Saattaa olla, että meillä on sellainen suhde että näimme eilen, vaikka oikeasti siitä *on* vuosi, kun näimme.. Me [naurahtaa] emme ole kylmiä, mutta olemme..me näemme tämän tilanteen toisella tavalla.. Niin että perhe on minulle hyvin tärkeä tiettyssä määrin, mutta koen oloni turvalliseksi, vaikkei minulla ole perhettä ympärilläni- Ja se on hyvin erityistä minulle täällä Suomessa, että minulle *ei ole* perhettä täällä, olen aivan itsenäinen. (aivan) Sillä on ollut erityinen vaikutus elämääni täällä, mutta se on jotain, minkä kanssa myös viihdyn. Näen, että se voi olla kielteistä muille samassa tilanteessa oleville riikinruotsalaisille, jotka ovat ehkä muuttaneet tänne *ilman* perhettä.. Että voi olla vaikeaa olla niin kaukana- vaikka se nyt ei olekaan *kaukana*, mutta silti ettei *ole* perhettä vierellä. Minulle se on päinvastoin. Toisessa maassa asuminen voi olla aika mukavaa.

Eastmondin (2007, 45) mukaan transnationaalisiksi perheiksi tai sukuryhmittymiksi kutsutaan yksikköjä, joiden jäsenet suurimmaksi osaksi tai ajoittain elävät maantieteellisesti erillään, mutta samanaikaisesti ylläpitävät keskinäistä yhteisyyttä. Myös Castles (2000, 125) toteaa maahanmuuton tapahtuvan usein transnationaalisten sosiaalisten verkostojen sisällä yhdistäen yhteisöjä ja perheitä yli pitkienkin välimatkojen. Tämä ylirajaisen tilan mahdollistama keskinäinen yhteys ja sisäinen turva ilmenee Johanilla, jolla on *hajanainen, mutta tiivis perhe*. Relationaalisuuteen nojaten Somers (1994, 622) huomioikin, että suhteet voi nähdä enemmän tai vähemmän siteisinä ja kokemuksen vaihtelevissa määrin niiden rajoittamana.

Transnationaalista sidettä Ruotsiin vahvistetaan myös ruotsalaista mediaa seuraamalla. Ulkomailla asuessa se koetaan väylänä *pitää yhteyttä kotimaahan*. Eastmond ja Åkesson (2007, 13) tuovat esiin, kuinka nykyaikaiset viestintävälineet kutistavat paikan ja ajan eroa entisestään osana transnationaalista tilaa. Tällä on vaikutuksensa myös jokapäiväisten ylijärjestysten suhteiden laatuun, kun tunne välittömästä läsnäolosta välittyy. (emt.) Haastattelemani ruotsalaiset käyttävätkin monipuolisesti hyväkseen myös modernia viestintäteknologiaa, kuten sosiaalista mediaa, transnationaaliseen yhteydenpitoon. Ylijärjestysten ystävyys- ja perhesuhteiden vaalimisessa käytetään myös kekseliäisyyttä. Esimerkiksi Joanna ”käy kävelyillä” yhdessä Ruotsissa asuvan ystävän kanssa. Tämä on entinen opiskelukaveri ja ainut henkilö, jolle Joanna antaa vanhempiensa lisäksi läheisimmän suhdearvon.

Åsa ja minä, me..meillä oli tapana kävellä [kaupunki Etelä-Ruotsissa] tosi tosi paljon, yhdessä. Varmasti kerran viikossa teimme pitkän kävelyn. (okei) Ja nyt kävelemme myös, vaikka hän on [sama kaupunki] ja minä olen Helsingissä. Ja sitten meillä on puhelimemme (oi!) ja sitten Skype- Minä kävelen tunnin, hän tekee tunnin kierroksen ja sitten me puhumme (ai miten hauskaa), vaikka olemme niinku eri kaupungeissa! (aivan!)

Tämä kertookin siitä, että ulkomailla asuessa on tärkeää jakaa elämisen kokemus ja uusi arki lähtömaassa asuvien lähimmäisten kanssa. Aineistossa tulee myös esiin transnationaalisten suhteiden vaalimisen rasittavuus sukulaiskontaktin vaatiessa aktiivista järjestelyä. Evalle on erityisesti tärkeää, että lapsille muodostuu side ruotsalaiseen sukuun:

[...] on vähän surullista kun tuntuu, että etäisyyden ollessa niin suuri täytyy tehdä vähän töitä että heillä olisi niinku luonnollinen yhteys serkkuihinsa ja silleen. Ja usein on niin, että kesäisin niin.. meidän täytyy olla niinku viikko Ruotsissa, vaikka meillä olisi oikeastaan muutakin tekemistä. Heidän täytyy niinku tavata serkkuja ja sukua niin että siihen kaikkeen tulisi jonkinlainen rutiini.

Näin ollen erillään eläminen pakottaa tekemään valintoja. Johan kertoo hänelle olevan tärkeää nähdä perhettään esimerkiksi kesäisin, mutta hän ei aina tai koko lomaansa halua viettää reissussa tapaamassa muissa maissa asuvia sukulaisiaan ja ystäviään.

[...] jos on niin, että aina vain matkustan- se vie paljon energiaa. Nukkua aina eri sängyissä, tavata aina uusia ihmisiä- vaikka ne ei olekaan uusia ihmisiä [naurah-
taa] mutta tämä että koko ajan niinku ’Kuinka voit?’ ja täytyy kertoa koko elämäntarinansa uudelleen ja uudelleen ja uudelleen..

Eastmond ja Åkesson (2007) huomioivat, että läheskään kaikki maahanmuuttajat eivät ole transnationaaleja eli suuntaudu säännönmukaisesti aiempaan asuinmaahansa. Tämä vaihtelee elämänvaiheen, iän, sukupolven, sukupuolen ja yhteiskunnallisen aseman mu-

kaan. (emt., 14.) Vaikka haastateltavat myöntävät yhteydenpidon laskeneen joihinkin tuttaviin nähden, Suomeen muutto ei ole olennaisesti heikentänyt haastateltavieni ruotsalaiseen perheeseen suuntautuvaa yhteyttä tai aiheuttanut jännitteitä suhteissa (Castrén & Ketokivi 2013). Ruotsissa asuvaan perheeseen ja läheisimpiin (jopa lapsuuden) ystäviin suuntautuva yhteydenpito on viikottaista. Se lujittaa näkemykseni mukaan edelleen transnationaalisen siteen pitävyyttä. Toisaalta kyse voi olla siitä, että korostamalla Suomessa asumisen vaivattomuutta ja ylijärjestyksen suhteiden toimivuutta, haastateltavat pyrkivät vakuuttamaan (itselleen ja toisille) Suomeen muuttamisen oikeana ratkaisuna. Näin he ikään kuin oikeuttavat tämän elämänsä kulkunsa kannalta merkityksellisen päätöksen. Lawleriin (2002) viitaten yksilö pyrkiikin narratiivissaan jäsentämään elämäntarinansa koherentiksi ja mielekkääksi siten, että vakaan identiteetin säilyttäminen on mahdollista.

Mielenkiintoista on, että esimerkiksi Emma mainitsi miten hyvältä tuntuu, kun ihmiset tunnistavat kadulla ja tervehtivät. Tulkintani mukaan se saa olon tuntumaan enemmän suomalaisen kontekstiin kuuluvaksi; että on olennainen ja itsestään selvä osa arkisia toimintoja yhteiskunnan tasaveroisena jäsenenä – siinä missä kantasuomalaisetkin. Ketokiven ja Vienon (2014) mukaan kuulumisen jatkuvuuden turvaamiseksi sitä onkin tärkeää uudelleen tuottaa rutiininomaisen kuulumistyön kautta. Näin ollen pienet, päivittäiset asiat, kuten eleet ja tervehdykset ovat näkymättömän tärkeitä tekoja jokapäiväistä kuulumista rakennettaessa. Sen avulla ylläpidetään merkityksellisiä siteitä ja on mahdollista säilyttää tunne yhteisyydestä toisten kanssa, joten se on perustavanlaatuaista inhimilliselle olemassaololle. (emt., 14.) Monilla haastateltavillani toistuikin arkipäiväisten, spontaanien kohtaamisten kaipuu ruotsalaisten lähimmäisten suhteen. Kun oma historia pidemmälle elämässä ulottuvine sosiaalisine siteineen puuttuu asuinpaikasta (ja -maasta), ilmaisivat monet siihen liittyvän haikkeuden. Pilke silmäkulmassa todettiin esimerkiksi, ettei ex-poikaystävänsä tai vanhoihin luokkakavereihin voi törmätä kadulla. Spontaanien tapaamisten mahdottomuus leimaa myös reissuja Ruotsiin, kun siellä käydessä ystävien tai perheen tapaamiseen käytettävä aika on rajallista ja on *valittava* kenet haluaa tavata. Historiattomuudesta johtuen olo Suomessa voi tuntua ajoittain *tyhjältä* ja *vähän yksinäiseltä*. Vaikka täällä olisi osa sosiaalista yhteyttä, kytkeytyy historian puute kokemukseen siitä, ettei täällä ole Ruotsi-perhettä: niitä ihmisiä, jotka ovat *tunteneet* yksilön aiemmin. Eva kertoo, kuinka hänen sisarensa pääsi Ruotsista ainoana paikalle hänen syntymäpäiväjuhliinsa Suomeen ja piti hänelle puheen:

Niin hän sanoi: 'Olen ehkä ainoa täällä vanhoilta ajoilta-' niinku joka tuntee minut ennen Suomea- Ja kun hän sanoi sen, niin ajattelin että sehän totta.. Ne jotka asuvat- niille, jotka tuntevat minut, olen niinku kertonut elämästäni, mutta kukaan ei ole *tuntunut* minua aiemmin silleen, niin että sitä kyllä kaipa..joitakin palapelin osia niinku

Hall (2002) on puhunut "diasporisen identiteetin" käsitteestä, mikä koostuu siitä, *mistä tulet ja missä olet nyt*. Identiteetistä tulee ikään kuin jatkuvasti käynnissä oleva kertomus paikoista, joissa yksilö on ollut ja joissa on nyt. Identiteetin luominen on Hallin mukaan jatkuva prosessi, joka muodostuu yksilön elämänsä eri vaiheista. Kuvitteellisten kotimaiden ja -paikkojen avulla diasporista identiteettiä (uudelleen)luodaan. Identiteetin jatkuvasti muuttuva luonne syntyy yksilön biografian kiinnittymisestä historian ehdollistamaan aikaan: identiteetti on jonkin itsestään selvän sijaan aina sidoksissa historiaansa sekä kulttuuriin, tilaan ja aikaan. (Hall 2002; Lukkarinen Kvist 2007, 42–44.) Eva sanookin: *Synnyin täällä 27-vuotiaana*. Näin ollen se ihminen ja elämä, joista Eva ystävilleen Suomessa kertoo, on juurtunut aikaan ja tilaan – "kauas" Ruotsiin tai tulee häilyvänä kuvana esiin, kun oma historia saapuu Suomeen esimerkiksi perheenjäsenen muodossa. Nyt tätä *palapeliä*, Evan diasporista identiteettiä, täydentää elämä, ihmiset ja kokemukset, jotka ovat muovanneet häntä edelleen Suomessa.

Kysyessäni onko yhteydenpito Ruotsissa asuviin lähimmäisiin muuttanut Suomeen muuton seurauksena, korostui aineistossa kaipuu arkiseen: siihen, että perheen kanssa voisi kokoontua sunnuntaiaterialle, osallistua siskon ylioppilasjuhliin tai hoitaa lapsenlapsia heidän sairastuttuaan. Kaipuu ei niinkään kohdistu itse Ruotsiin (koska Suomessa on kaikki kaupat ja tavaramerkit mitä sielläkin, ikävän iskiessä voi mennä Ikeaan), vaan siellä oleviin siteisiin (ja siten mahdollisesti kotipaikkakuntaan, ks. luku 7.5), kuten Johan tiivistää: *Kaipaan perhettäni, mutten kaipaakaan mitään Ruotsista*. Calhoun (2008) osoittaa, että on tunnustettava ihmisten elämän rakentuvan ja rajoittuvan siteiden kautta, jotka liittyvät tiettyihin puitteisiin (emt., 112–113). Malin kuvaa, kuinka erilaiselta perheyhteys tuntuu silloin, kun on mahdollisuus elää hetki yhdessä, samassa taloudessa:

[...] Esimerkiksi vanhempani, he olivat täällä ennen joulua yhden viikon, ja sitten he asuvat kotona meidän luona..että se on niinku kanssakäymistä toisella tavalla. (joo) Että he tulevat ja ovat yötä ja eletään yhdessä muutama päivä..

Haastateltavan puheesta huokuu ajatus, että tällainen tilanne on jotain erityistä nykyisessä elämäntilanteessa hänen perheensä asuessa Suomessa, koska normaalitila – vaikka tapaakin perhettään suhteellisen usein – tarkoittaa erossa olemista ihmisistä, joihin hä-

nellä on vahva emotionaalinen side. Kerstin lentää Ruotsiin noin kerran kuussa tapamaan sisaruksiaan, tyttäriään, ystäviään sekä äitiään ja pyrkii tällä tavoin osallistumaan:

Meillä on tapana yrittää juosta *Tjejmilen* yhdessä esimerkiksi. Minun sisarukseni ja heidän tytöt ja meidän tytöt ja silleen että me- Silloin olen *mukana*, mutta aina ei ole käytännössä mahdollista matkustaa (joo) niin että se on kauempana minusta.

Tieto Ruotsin faktisesta läheisyydestä ei auta arjessa, kun tiedostaa jäävänsä paitsi päivittäisestä kanssakäymisestä. Kerstin kertoo olevansa *erittäin mustasukkainen* sisaruksilleen, jotka voivat mennä vaikka yhdessä konserttiin. Toisaalta Emma kokee surullisena, ettei voi esimerkiksi olla läsnä isoäitinsä vanhetessa – eikä hänen perheensä voi olla paikalla, kun hänelle tapahtuu merkityksellisiä asioita Suomessa, mikä on myös perheestä kurjaa. Hän toteaa kuitenkin hyväksyen, että se on *hintaa, joka hänen täytyy maksaa* voidakseen opiskella täällä haluamaansa alaa. Keskustelumme toistamiseen tapahtuneesta Suomeen muutosta saa myös Kerstinin pohtimaan elämänkulkuaan:

N: Niin kadutko sinä?

K: Joo itse asiassa kadun (okei) joo, se täytyy kyllä sanoa. (joo..) mm.

N: niin että..okei!

K: mm. Mutta sitä on vaikeaa tietää. Sitä tietää mitä on, mutta ei mitä saa. (okei..) Siis, kadun siksi, koska tytöt ovat muuttaneet takaisin..ja tuntuu, että *Miksi meidän täytyy aina asua niin kaukana toisistamme?* Se on vähän niin kuin historia toistaisi itseään- Minä muutin kotoa ollessani 15, koska aloitin lukion. Ja sitten jätin *lisäksi*- vain *minä* olen naimisissa ulkomaalaisen kanssa niin sanotusti. Niin että kaikki muut [sisarukset] ovat avioituneet ruotsalaisten kanssa ja..heillä on appivanhemmat, joiden kanssa he voivat puhua äidinkieltään, tiedäthän. Lapset asuvat lähistöllä ja..sisarukseni hoitavat lapsenlapsiaan, kun he ovat vilustuneet. Ja minulla on kaikki niin kaukana. Puhuin juuri eilen Elinin [nuorin tytär] kanssa ja hän sanoi 'Onpa harmi ettet asu täällä niin että voisimme tulla kotiin iltapäivällä'. mm.

Kerstinin kertoma historian toistumisesta kietoutuu Somersin (1994) käsitykseen narratiiveista juonellisina ja temaattisina. Teema, tässä tapauksessa erillään asuminen ja kaipuu, määrittää kuinka tapahtumia prosessoidaan ja millä kriteereillä tapahtumat priorisoidaan ja niille annetaan narratiiveissa merkitys. On kyse yhteydessä ihmisiin, tapahtumiin ja instituutioihin syntyvien sosiaalisten kokemusten arvottamisesta. (emt., 617.) Lawleria (2002) mukaillen myöhemmät elämäntapahtumat (kuten Suomeen muutto) ja minuus tulkitaan kertomusten avulla aiempien kokemusten valossa, jolloin ne nähdään luonnollisina kulminaatioina, tarkoituksenmukaisina osina omaa koherentiksi rakennettavaa elämänjuonta. (emt.) Elämänkulun näkökulmasta huomionarvoista on, että ikäaspekti vaikuttaa sopeutumiseen, kuten keski-ikäinen Kerstin sanoo: *Kun tulee tiettyyn ikään, sitä ei enää muuta samalla tavalla*. Suurin osa haastateltavistani on muuttanut

Suomeen nuorena aikuisena ja niin, että perhe on perustettu vasta täällä. Näen, että maahan on tällöin juurtunut oman ydinperheen ansiosta syvemmin, ei ainoastaan suomalaisen puolison ja tämän perheen kautta. Vaikka osa Kerstinin lapsista on syntynyt Suomessa ensimmäisen ”Suomen-jakson” aikana, nykyisin huomattava osa hänen emotionaalisesti läheisimmistä suhteistaan sijaitsee Ruotsissa: lasten ohella ensimmäinen lapsenlapsi (joka suhdelomakkeen perusteella on hänelle erityisen tärkeä), useat sisarukset sekä läheinen ystäväpariskunta. Tärkeimpien siteiden kaipuu on siten olennainen, hänen Suomeen juurtumattomuuttaan selittävä tekijä. Johan kuvaa kokemusta, jossa oman perheen puuttuminen jättää yksilön selviytymään omin voimin uudessa maassa.

Se mikä on ongelmallista, on että kaikki jotka muuttavat ulkomaille maasta riippumatta- että sitä jättää usein paljon..*turvaverkkoa*- Minullahan on paljon turvaverkkoa *oikeuksien* muodossa. Minulla ei ole perhettä, minulla ei ole niin paljon ihmisiä, jotka voivat auttaa, esimerkiksi muutossani tai jos on ongelmia taloudellisen tilanteen kanssa.. Sellainen on tosi vaikeaa. *Että on yksin*. Joten se on ollut tosi vaikeaa että niinku, että on niin *kaukana*. Saa hoitaa kaiken yksin, ei ole mitään minne voi.. Sitä ei voi nojata mitään seinää vasten, sitä täytyy niinku yrittää löytää kaikki ratkaisut itse..

Ristiriitaista on, että haastateltavat korostavat Suomen läheisyyttä Ruotsiin, mikä tuo turvaa, mutta esille nousee yleinen problematiikka ulkomailla asuessa, *maasta riippumatta*, kun on niin *kaukana* läheisistä. Tämä tukee oletustani siitä, ettei pelkkä maantieteellinen läheisyys tai yhteiskunnallinen samanlaisuus, joka luonnehtii etenkin Pohjoismaiden sisällä muuttavia, takaa uuteen asuinmaahan sopeutumisen vaivattomuutta. Olemassaolevien suhteiden figuraatiot rajoittavat ja mahdollistavat toimijuutta (Emirbayer & Goodwin 1994). Kun aiempi *turvaverkko* Suomessa puuttuu, toiminta – *ratkaisujen löytäminen* – mahdollistuu aineistoni mukaan suuntautumisesta paikallisiin suhteisiin ja niistä muodostuviin relationaalsiin puitteisiin, mitä seuraavaksi käsittelen.

5.4 Sosiaalinen verkosto osallistajana

Meillä on aika hyvä ydinjengi, johon tietää voivansa luottaa

Tarkastelen tässä luvussa, kuinka ruotsalaiset eri elämäntilanteille kytkeytyvien suhde- ja siteiden kautta pyrkivät kuulumaan, saavuttavat osallisuutta ja jäsen-tävät oman paikan löytämistä Suomessa. Somers (1994, 622) osoittaa, kuinka relationaalisuuden voi nähdä analyttisesti, jolloin kaikki identiteetit tulee analysoida relationaalisten että kulttuuristen matriisien kontekstissa, koska ne eivät ole olemassa näiden yhdistelmien ulkopuolella (emt., 622).

Monilla haastateltavillani kytkeytyminen käytännössä osaksi suomalaista yhteiskuntaa on tapahtunut suomalaisen puolison, työkavereiden ja pikku hiljaa laajentuneen sosiaalisen verkoston, kuten naapuruston, kautta. Suomessa olevien siteiden moninaisuuteen on olennaisesti vaikuttanut se, jos ruotsalainen on muuttanut tänne suomalaisen puolison kanssa tai hänen takiaan (ks. Wahlbeck 2013b). Tällöin puolison Suomessa jo olemassa oleva perhe ja muut suhteet ovat edesauttaneet pääsyä osaksi (tiheiden) siteiden verkkoa ja suomalaiseen yhteyteen. Ketokivi (2012, 484) tuokin esiin, että pariskunnan (*couple*) keskeisyys perheen ytimenä toimii suomalaisessa valtavirtakulttuurissa myös ihmisiä laajempaan perheeseen sekä yleisemmin sosiaaliseen elämään liittävänä tekijänä. Kaikilla Suomeen muuttavilla ulkomaalaisilla tällaista yhteyttä ei ole, missä korostuu ruotsalaisten haastateltavieni asemoituminen maahanmuuttajien hierarkian yläpäähän (ks. Koskela 2014). Johan kertoo, kuinka hänellä alussa Suomeen muutettuaan, ennen kuin työt olivat alkaneet, oli vaikeaa. Hänen sosiaalinen piirinsä oli pieni ja lähinnä tyttöystävän verkoston varassa, mikä vaikutti olennaisesti hänen hyvinvointiinsa:

Joten kesä oli kamala. Olin paljon yksin, minun oli vaikea tavata ruotsinkielisiä. [...] Joten minun oli hyvin vaikea..tavata ihmisiä, lukuunottamatta tyttöystäväni kavereita, jotka olivat suomenkielisiä ja niitä harvoja suomalaisia ystäviä, joiden kanssa olen nyt tosi hyvä ystävä. Joten sosiaalinen verkostoni oli tosi pieni. Ja aika niinku- ei kurja mutta..aika tarkka ja vaikea vain niinku olla oma itsensä. Mutta se oli prosessi, sitä alkoi kumminkin tutustua uusiin ihmisiin.. Joten siinä meni aikaa, se vei tosi tosi pitkän ajan.

Castrén ja Ketokivi (2013) huomioivat, että osana suhteiden jatkuvaa uudelleen muotoutumista uudet ihmiset ja suhteet voivat astua esiin merkittävänä, kun taas toiset etäännyvät ja jäävät taka-alalle (emt., 6–7). Vaikka Johanilla on nyt myös ruotsinkielisiä ystäviä Suomessa, hänen sittemmin vakiintunut arjen keskeinen suhdeverkko muodostuu näistä suomenkielisistä ystäväistä, joihin hän tutustui alun perin suomalaisen opiskelukaaverin kautta ulkomailla opiskellessaan. He asuvat samassa kaupunginosassa ja tiheän yhteydenpidon lisäksi Johan pyrkii viikoittain tapaamaan ainakin jotakuta heistä esimerkiksi oluella tai urheilun merkeissä.

Heitä ei ehkä ole kovin monta, mutta he ovat uskomattoman läheisiä. (okei) Että minusta on tullut niinku yksi jengistä (joo) yksi heistä. Ja tosi erityistä, koska he viettävät hyvin harvoin aikaa toisten ihmisten kanssa, he ovat aina ryhmässä, he ovat tunteneet toisensa lapsesta saakka. (okei!) Ja minulle- se että on voinut saada osan, että on tullut hyväksytyksi- on hyvin erityistä. (joo)

Haastateltava tunnistaa hänelle (ulkopuolelta) annetun hyväksynnän kaveriporukkaan liittymiselle jonain erityislaatuksena: hän antaa arvoa sille että on saanut tulla osaksi

sisäisesti siteistä (*bounded*) ryhmää (mm. Emirbayer 1997), jonka jäsenet ovat kotoisin samalta paikkakunnalta. Tässä on siis kyse kuulumisen oikeuttamisesta niin, että ”lupa kuulua” legitimoidaan ulkopuolelta tulevalle tunnistamisella (Ketokivi & Vieno 2014). Eva kertoo, kuinka työkavereista muodostunut ruotsinkielinen ystäväporukka on hänelle tärkeä, turvallinen ja *luonnollinen yhteisö*, jossa voi avoimesti jakaa asioita laidasta laitaan. He ovat tunteneet pitkään, joten he tietävät hänestä eniten ja hän heistä. Porukka tapaa monta kertaa viikossa, esimerkiksi lounaiden tai after workien yhteydessä, ja myös puoliset tuntevat ystävät ja ovat joskus kutsuttuina yhteisiin juhliin. Eva kertoo, että heillä on paljon naurua ja *hyvää energiaa*, mutta he muodostavat myös *tukiverkoston*, joka rohkaisee vastoinkäymisten kohdatessa, esimerkiksi yhden jäätyä työttömäksi tai toisen sairastuttua:

[...] Että meillä on niinku aika hyvä, tiheä verkosto, ettei se ole vain..pintaa ja puhuttaisiin vain sitä sun tätä, vaan se on aika- Siitä on niinku tullut aika syvää ystävyttä vuosien aikana..

Simmeliin (2005) viitaten tulkitsenkin, että sidokset, joilla haastateltavat liittyvät ystäviinsä ovat erityisiä, eivätkä voisi toteutua kenenkään muun (edes samaa etnistä alkupe-
rää edustavien henkilöiden) välillä. Näen, että tällöin erityisyyden perustana suhteessa vaikuttava tekijä tai ominaisuus (yhteiset kokemukset, luonteenpiirre) tekee siteestä kiinteän, vaikka kulttuuriseen yhtäläisyyteen perustuva yleinen yhteisyys puuttuu. Emirbayerin (1997, 287) mukaan transaktioihin sitoutuvat osapuolet saavat merkityksensä ja identiteettinsä vaihtuvista, toiminnallisista rooleistaan keskinäisissä suhteissaan, transaktioiden alati kehittyvässä prosessissa. Huomio on yksilössä, jonka toiminta on erottamaton osa transaktionaalista kontekstia, johon hän on juurtunut. Toiminnan merkityksellisyys rakentuu tästä jaetusta toiminnallisuudesta osana ajallis-tilallista yhteyttä, jolloin toimijaa ei ole syytä erottaa muodostuvasta virtauksesta. (emt., 287–289.) Evan, identiteetillekin merkittävä, siteinen yhteisö muodostaa hänen arjessaan läsnä olevan keskeisen toiminnallisen kontekstin, jossa *tapahtuminen* – asioiden jakaminen ja keskinäinen sidoksellisuus – on olennaista. Tulkitsen, että *ydinjengi* on kategorinen nimi (*label*, ks. Ketokivi 2010), jolla viitataan yhteisyyteen, mutta jonka sisältämä aines on riippuvainen kulloinkin tapahtuvasta transaktionaalisesta dynamiikasta: toiminta esimerkiksi lounastreffeillä ja sen vastavuoroisuus näyttäytyy jokaiselle figuraation *minä*-perspektiiville kuin suhdemuodostelmallekin ainutlaatuisesti. (Elias 1978, 125–126.)

Yleisemminkin perheen ja läheisten ystävien koetaan määrittävän itseä eniten. Monilla haastateltavillani on läheisiä – usein ainakin osittain ruotsinkielisiä – ystäväperheitä ja/tai -pariskuntia, joita tavataan perinteisesti erilaisten juhlien, kuten juhannuksen tai uudenvuoden vieton yhteydessä. Monilla perheellisillä haastateltavillani tuttavapiiri on muodostunut lisäksi lasten kautta. Kerstinin siteet läheisimpiin suomalaisiin ystävättäriin muodostuivat 30 vuotta sitten heidän lastensa käydessä Suomessa samaa koulua. Yhteys ystävättäriin on edelleen tiheää ja he pyrkivät näkemään monta kertaa vuodessa. Haastateltavieni sosiaalistumista on myös edesauttanut, että samassa kaupunginosassa asuu paljon lapsiperheitä ja yhteys heihin luo *kotiarjessa* tärkeän sosiaalisuuden ja keskinäisen avunannon kiinnostuksen. Tässä toteutuu Liliuksen (2008) näkemys sosiaalisten verkostojen merkityksellisyydestä perheiden arjelle, joka myös hänen tutkimuksessaan oli vahvasti nimenomaan kaupunginosaan tai naapurustoon kiinnittynyttä. Eva kertoo naapuriperheestä: *Ja siinä myös lapset on erittäin tärkeitä, koska meidän lapsilla on tosi läheinen suhde heidän lapsiinsa. Arkea jaksottaa siten myös lasten harrastukset.*

Malinin lähimmillä ystävillä on samanikäisiä lapsia ja he asuvat lähellä toisiaan, jopa samassa pihapiirissä, jolloin lapset voivat juosta toistensa luokse leikkimään. Vastavuoroisen kyläilyn lisäksi Malin tapaa lasten äitejä, läheisiä ystäviään, esimerkiksi urheilun tai pari kertaa vuodessa yhteisen illanvieron merkeissä: *Me äidit niinku tapaamme ja syömmme päivällisiä ja käymme teatterissa. Se on tosi sellaista sosiaalisesti, niinku rikasta elämää mielestäni.* Tämä ystävien ja naapurien mukana olo arjessa muodostaakin aineistossani eräänlaisen ”kyläyhteisön” tematiikan. Oma kaupunginosa on *kuin pieni kylä* tai *aika pieni kupla*, johon oma arki on olennaisesti kietoutunut. Urbaani elämäntapa ja vaivattomuus työn ja perhe-elämän yhdistämiselle selittääkin usein perheiden asumista keskustassa (emt.). Paikallinen yhteisö toimii osallistajana ja yhdistävänä tekijänä myös ilman lapsia. Kerstin kertoo kuinka heidän aloitteestaan naapurustossa on alettu järjestää jokakeväistä juhlaa:

He [naapurit] sanovat: ’Hyvä että te tulitte tänne Ruotsista, että teemme tällaisia asioita, että tapaamme.’ (ahaa!) [...] meillä on ollut tämä pihajuhla nyt varmaan 10 vuotta (joo?) Ja ne on nyyttärit, jokainen tuo mukanaan jotain ja sitten istutaan ulkona ja.. Yksi talossa asuva soittaa harmonikkaa- ja puhutaan ja silleen, syödään ja..(okei!) juodaan vähän tonkkaviiniä ja- Sitten mennään kotiin. [naurahtaa]

Naapurusto muodostaakin paikkoja rajojen ylitykselle. Ketokiveä ja Vienoa (2014) mukaillen symbolinen ja sosiaalinen identifioituminen (saman elämäntyylin omaaviin) naapureihin on näkemykseni mukaan esimerkki kulttuuriset rajat ylittävistä kuulumis-

sesta, jossa naapuruus toimii arjessa ilmenevänä yhteisyytenä etnisyyden sijaan. Kuulumisen onnistumiseen ja mahdollisten rajojen olemassaoloon vaikuttaa olennaisesti muiden sosiaaliset ja moraaliset arviot omasta materiaalisesta kuulumisesta sekä tavasta, jolla se tuodaan esiin esimerkiksi ulkomuodon tai omistusten kautta (emt., 15–16). On kyse erottautumisesta yhteisöksi, tarpeesta tuntea jaettua kuulumista alaryhmäänsä (Lamont & Molnár 2002, 170). Kylän miehistä koostuva päivittäinen ”kahvi- ja rupattelurinki” on tällainen paikallisyhteisö, tärkeä sosiaalinen ulottuvuus Karlin arjessa.

Ne, joiden kanssa juon kahvia, se on vuoden ympäri, tapaan joka päivä joitakin heistä, koko ajan.. Heidän kanssaan vietän kai eniten aikaa, henkilökohtaisesti..Suomessa.

Vapaa-ajan seurapito naapuruston tutussa suomenruotsalaisessa ”jengissä” on tulkintani mukaan tekijä, joka luo turvallisuutta ja juurruttaa haastateltavaa tiukemmin Suomeen. Paikallinen sosiaalisuus toimii vastapainona Karlin muuten kosmopoliittisesti orientoituneessa elämäntyyliässä ja asenteessa (Calhoun 2008, 108–109). Näen, että haastateltavien perheyhteydestä *ulospäin katsova* (Putnam 2000) sosiaalisuus eli sen ulkopuoliset intiimiydet voivat auttaa säilyttämään niitä minuuden osia, jotka eivät liity perheeseen (Ketokivi 2012). On huomionarvoista, että lähes kaikki haastateltavani ovat sosiaalisesti jopa erittäin hyvässä yhteiskunnallisessa asemassa ja heillä tuntuu olevan välineitä maahanmuuttoa seuranneen elämäntilanteensa käsittelemiseen ja ymmärtämiseen. Ruotsalaisten laajat sosiaaliset verkostot ovat aineistoni mukaan olennaisesti helpottaneet uudessa elämäntilanteessa selviytymistä ja selittävät ”ongelmien” vähyyttä. Putnamin (2000, 19) määritelmän mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa juuri sosiaalisia verkostoja sekä niistä nousevia vastavuoroisuuden normeja ja luotettavuutta. Tutkimustuloksiani eritellessäni tiedostan, että haastateltavien rekrytointi on tapahtunut aktiivisten väylien kautta, jolloin tutkittavikseni on valikoitunut sosiaaliselta pääomaltaan että sosioekonomisesti ”hyväosaisten joukko”. En ole siten välttämättä onnistunut tavoittamaan Suomeen muuttaneita ruotsalaisia, joilla ei ole laajoja sosiaalisia kontakteja ja jotka ovat jääneet sosiaalisten verkostojen ja vastavuoroisuuden ulottumattomiin. Ääneen ei siten pääse ne yksilöt, joilla ei mahdollisesti menekään niin hyvin. Seuraavaksi tartun siihen, mihin (mm. etniset jäsenyydet, sosiaaliset yhteisöt) haastattelemani ruotsalaiset kokevat kuuluvansa ja mitkä kuulumiset ovat heille henkilökohtaisesti tärkeimpiä. Tarkastelen siten kuulumiseen liittyvän sidoksellisuuden kokemuksellista että toiminnallista puolta.

6 Kuulumisen monet ulottuvuudet

Craig Calhoun (1999, 220) erottaa kolme ryhmittymää (*groupings*) sosiaalisen kuulumisen hahmottamiseksi. Yhteisöt (*communities*) ovat pieniä epämuodollisia ryhmiä, jotka koostuvat suorista ihmistenvälisistä suhteista. Kategoriat (*categories*) perustuvat yksilöiden lailliseen vastaavuuteen tai oletettuun kulttuuriseen samanlaisuuteen, esimerkiksi samaan kansallisuuteen (*nationality*) ja ne käsittävät suuren joukon ihmisiä, joiden välillä ei vallitse henkilökohtaisten siteiden tiheyttä. Näiden käsitteiden rinnalle kolmanneksi kuulumisen ulottuvuudeksi Calhoun esittää julkista osallistumista (*publics*), eräänlaista aktiivista kansalaisuutta. Siinä on kyse kansalaisten keskinäisestä sitoutumisesta sosiaalisia instituutioita (esimerkiksi valtiot) määrittävään diskurssiin. (emt.) Suomessa asuvat ruotsalaiset ovat *kategorisen* kuulumisensa perusteella valikoituneet tutkimusjoukokseni, vaikkakin mielenkiintoni kohdistuu heidän asemoitumiseensa erilaisten *yhteisöjen* jäseneksi, oli siellä muita ruotsalaisia tai ei.

6.1 Ruotsalaisuus kansallisena kuulumisena

Olen tosi ylpeä että olen ruotsalainen [...] mutta minulla ei ole tarvetta olla ruotsalainen

Johan ilmaisee kaipuunsa kansallistunteeseen, jota hän ei koe omaavansa, mutta olettaa tunteen normiksi, jota esimerkiksi muilla ruotsalaisilla automaattisesti on. Haastateltava selittää vahvojen kansallistunteiden puuttumista kaksoiskansalaisuudellaan. Tämän ”puutteen” vuoksi hän ei pidä itseään myöskään ihannehenkilönä tutkimukseeni. Hänen puheessaan toistuu ruotsalaisten näkemys jääkiekon kansallisesta tärkeydestä suomalaisille (ks. luku 6.2), mutta haastateltavalla on kansallisesta kuulumisesta irrallinen, henkilökohtainen motiivi sille, miksi toivoisi Ruotsin voittavan.

Minulla ei ole samoja niinku patrioottisia- tai kansallisuustunteita, vahvuuksia joita ehkä toivoisin- Minä ehkä *haluaisin*, niinku kannattaa Ruotsia jääkiekossa Suomea vastaan- (N: Etkö sitten-?) Mutta minä en *välitä*. (okei!) Minulla ei ole mitään niinku tunteita- Minä välitän- Minulle on tärkeää, että Ruotsi voittaa Suomea vastaan etten saisi kuulla negatiivista- (okei) Koska ihmiset olettaa! Ihmiset *luulee* että välitän! (joo!) Koska olen *riikinruotsalainen*. [just joo, hymyilee] Koska he *luulevat*, että minulla on sama tunne *täällä* mikä heillä on Suomea kohtaan.

Anthias (2006) esittää, että tosiasiallinen kuuluminen (ja hyväksytyksi tuleminen) kotimaahan (tai Johanin tapauksessa kahteen) ei välttämättä merkitse henkilökohtaista identifiointia sitä kohtaan tai lojaliteetit voivat olla hajautuneita (emt., 19–20). Johan sanookin: *Olen jakautunut*, ja kokee identifioitumisensa jompaankumpaan tapahtuvan tilanne-

tai ympäristökohtaisesti. Rajanveto eri kuulumisten välillä ei ole siten selvärajaista, vaan siirtyminen toiseen tapahtuu joustavasti. Verkuyten (2005, 78) viittaa Barthin (1994) esittämään näkemykseen, kuinka etniset identiteetit ovat muuttumattomuuden sijaan tilanteellisesti joustavia ja niitä voi tarkastella pragmaattisesti osana päivittäisen sosiaalisen vuorovaikutuksen järjestymistä.

Johan havainnollistaa ”epäisänmaallisuuttaan” kertomalla kannattavansa toista kotimaataan jalkapallossa, koska on kiinnostunut lajista *urheiluna*, verrattuna jääkiekkoon. Hän kiistää näin ollen faniudella tai sen puuttumisella olevan yhteyttä itse maihin eli hänen tapauksessaan urheilulajit eivät toimi symboleina kansalliseen kategoriaan kuulumiselle (Calhoun 1999) tai uusinna hänen etnisyyttään – edes asuessaan ulkomailla. Tulkitsen, että haastateltavan oma yksityinen identiteetti on irrallinen kansallisuudesta, mitä hän myös vahvistaa puheellaan: *En näe itseäni ruotsalaisena. Olen niinku- minä olen ’minä’ sillä tavalla.* Jalkapallofanius kertoo hänestä siten enemmän persoonana, kuin ilmaisisi ja vahvistaisi hänen kansallista identiteettiään. Se kytkeytyy lisäksi emotionaalisesti yhteen tärkeimpään siteeseen, henkilöön, jolle hän antaa suhdelomakkeessaan korkeimman läheisyyden arvon: *Ja minulla nyt sattuu olemaan isä, joka on jalkapallohullu. Joten sillä on enemmän tekemistä sen suhteen kanssa.* Koska kansallisuus ei ole identiteetin muodostamisen kannalta määrittävä tekijä, ei haastateltava koe tarvetta ruotsalaisuutensa korostamiseen edes yhteyksissä, joissa *saisi siitä jotain positiivista* (kuten Ruotsin menestyessä urheilussa). Haastateltavan puheesta kumpuaa kuitenkin ristiriitaiset tuntemukset kuulumiskysymyksen suhteen. Hän *haluaisi*, että voisi sanoa, mistä on kotoisin.

Minä ehkä kaipaen sitä tunnetta, joka muilla ihmisillä on. (okei, joo) Olla ruotsalainen, kuten äitini ja isäpuoleni, kun he istuvat siellä ja katsovat jalkapalloa, käsipalloa tai jääkiekkoa ja tuntevat kuuluvansa yhteen ja samaan paikkaan, koska minä en tunne! Joten sitä ehkä kaipaen tavallaan ja olisi yksinkertaisempaa minulle [naurahtaa] voida myös tuntea, että täältä minä olen kotoisin! Kun taas minun on hyvin vaikea vastata kysymykseen ’Mistä sinä tulet?’ (okei, okei-) Siitä tulee vaan niinku abstrakti kysymys-

Johanin tapauksessa on tulkintani mukaan kyse etnisyydestä dynaamisena, muuttuvana ja sosiaalisesti rakentuneena. Ajatus jatkuvuudesta suhteessa menneeseen, johonkin, josta on lähtöisin, on etnisyydessä tärkeää, koska se asemoi yksilön tiettyyn sosiaaliseen ja historialliseen paikkaan. (Verkuyten 2005, 75.) Vahvojen kansallisten tunnesiteiden puuttumisesta huolimatta haastateltava korostaa olevansa ylpeä ruotsalaisuudestaan.

Tutkimukseni relationaaliin lähtökohtiin nojaten yhdyinkin Yuval-Davisin (2006, 199) ajatukseen kuulumisesta *dynaamisena prosessina* valmiiksi fiksatus muuttumattomuuden sijaan. Kuulumisen mieltäminen jonain valmiina, vaikkapa kansalaisuutena, on hänen mukaansa vain tiettyjen hegemonisten valtasuhteiden luonnollistama konstruktio. Kysyessäni, tuntee Johan itseään ulkopuoliseksi, kun hän ei pysty tarkasti määrittämään kuulumistaan, myöntää hän kokevansa niin usein. Toisten vahvaa kansallistunnetta esimerkiksi urheilun yhteydessä on vaikea käsittää ja hän uskoo, että *jos on vain yksi maa*, ihmisten voi olla vaikea ymmärtää häntä omine vaikeasti kuvattavine tunteineen. Vaikka suomalainen kaveriporukka, johon hän kokee tulleen hyväksytyksi, on haastateltavalle emotionaalisesti tärkeä ja hän tapaa heitä usein eri yhteyksissä, asettaa hän itsensä hieman ulkopuolelle ja kokee erilaisuutta suhteessa heihin: suomalaisen ja ruotsalaisen yhteiskunnan samanlaisuudesta huolimatta hän tiedostaa heidän kasvaneen erilaisten ulkopuolisten tekijöiden, kuten tietynlaisen median, vaikutuksen alaisena. Johanin rajanteko ystäviinsä syntyy ennen kaikkea siitä, että heillä on vain yhtä kansallisuutta edustavat vanhemmat. Kaltaisensa perhetaustan hän kokee harvinaisena koko Pohjolessa. Kaksoiskansalaisuuteen liittyvä eroavaisuus ja siten henkilökohtainen ulkopuolisuuden tunne on haastateltavalla ollut läsnä elämänsä aikana hyvinkin laaja-alaisesti. Tämä käy ilmi hänen pohtiessaan kahteen maahan ulottuvia sidoksiaan:

[...] joten olen koko elämäni ollut..[naurahtaa] ulkopuolinen, ulkopuolella! Ja kun asuin [toinen kotimaa] olin ruotsalainen. (just, okei!) Joten luulen etten ole koskaan tuntenut itseäni niin ruotsalaiseksi kuin aikana, jolloin asuin [toinen kotimaa]! Ja en ole koskaan ollut niin [toinen kansallisuus] kuin niinä 18 vuotena Ruotsissa. (okei!)

Ruotsissa haastateltavan perhe nähtiin ennen kaikkea heidän edustamansa toisen kansallisuuden kautta, *toisenlaisina*, vaikka he olivat vain *puoliksi* sitä. Toisesta kansallisuudesta, johon tosin liitetään myönteinen arvotus, johtuen Johan tuntee olevansa erilainen myös ruotsalaisiin ystäviinsä nähden: *Jopa Ruotsissa olen outsider!* Tämän perusteella henkilökohtaisen osallisuuden tuntemiseksi merkittävää on ennen kaikkea se, kuinka muut näkevät ja kategorisoivat yksilön, antavat ”luvan kuulua” tai rajaavat kuulumista. Ketokiveen ja Vienoon (2014, 7) viitaten kuulumistyön prosessissa, erilaisten toiminnan tapojen kautta, konkreettiset yksilöt pyrkivät kuulumaan suhteissa toisiinsa muodostamalla siteitä – ja toisaalta rajoja, joilla toisten osallisuus evätään ja toisten siten vastaavasti mahdollistetaan.

Johanin tapauksessa toisten kategorisaatio on vaikuttanut olennaisesti hänen itse-identifikaatioon ja kokemukseen kuulumisesta; näkemykseen itsestä *toisena*. Olennaista kuulumisessa ei tulkintani mukaan ole edes samassa yhteiskunnallisessa kontekstissa kasvaminen, vaan vaikutuksensa on ennen kaikkea yksilöllis-kulttuurisilla tekijöillä, jotka esimerkiksi perhesuhteiden – ja sen sisäisen toimintatavan kulttuurin – kautta lyövät leimansa yksilön identiteettiin. Tämä viittaa Calhounin (2003) näkemykseen ”yhteisen kulttuurin” häilyvyydestä ja mahdollisuudesta tuottaa jatkuvasti erontekoja sen sisällä. Vaikka kulttuuri muovaa joitakin identifioinnin ja kategorisoinnin prosesseja sekä vaikuttaa itseymmärrykseen, olisi se tärkeää nähdä käytännöllisen toiminnan kautta uudelleentuotettuna, jaettuna prosessina. Calhoun (2003, 559) kirjoittaakin: [...] *kulttuuri ei ole yksinkertaisesti aina vain olemassa [...]*.

Aineistossani ilmeni myös vahvaa kansallisen kuulumisen painottamista. Joanna kertoo saavansa erityiskohtelua liikuntaryhmässä, koska ohjaaja puhuu englantia hänen ollessaan paikalla. Hän kokee ohjaajan huomiollaan luokittelevan hänet ruotsalaiseksi eli näkee hänet erilaisena. Toisaalta haastateltava hyväksyy tämän ulkopuolelta mahdollisesti tulevan kansallisen kategorisoinnin, koska hän myös itse haluaa aktiivisesti tuoda kansallisen kuulumisensa esiin. Tähän liittyy hänen ruotsalaisesta kantaväestöstä poikkeava ulkonäkönsä, koska hänet on alle vuoden ikäisenä adoptoitu Ruotsiin.

[...] kun ihmiset näkevät minut, he eivät ollenkaan ensin ajattele, että ’hän on ruotsalainen’ (joo) niinku. Että sitä saa usein- usein täytyy selittää että olen ruotsalainen: ’Sinä et näytä ruotsalaiselta’, ’Joo mutta olen ruotsalainen’. On myös mielenkiintoista kun omaa kuulumisen, mutta ei näytä siltä kuin *the average*.

Tulkitsen, että haastateltava kokee ristiriitaa (maahanmuuttajuuteen eli kuulumattomuuteen viittaavan) ulkonäkönsä ja ruotsalaisen kuulumisensa suhteen. Joanna tuntee tarvetta etnisyytensä esiintuomiseen, koska hänen kansallinen kuulumisensa ei näy päällepäin ja on, esimerkiksi ulkomailla ollessa, helposti kyseenalaistettavissa. Hänen täytyy ikään kuin todistaa ruotsalaisuutensa ja oikeuttaa se, koska hän ei ulkonaisesti täytä ruotsalaisen kategorian normia: *Joten olen aina saanu niinku puolustaa ruotsalaisuuttani!* Calhoun (2003) esittääkin, että myös ihmiset itse (ulkopuolisten henkilöiden tai hallinnollisten instituutioiden lisäksi) luovat sisällöllisiä kategorisointeja etnisyyteen. Kuullessaan (etniseen) ryhmittymään, jossa tuntevat olonsa kotoisaksi, ihmiset lokeroivat sen ja puolustavat aktiivisesti sitä ja sen sisällä vaikuttavia kulttuurisia malleja. Tämä kulttuurisen uudelleentuottamisen prosessi voi vaikuttaa edelleen identiteettien terävöitymi-

seen. (emt., 561–562.) Joanna korostaa jo lähtökohtaisesti kuulumistaan tuoden usein itse kärkevästi esille, että on *ruotsalainen eikä mitään muuta*.

Haluan vain sanoa että 'olen ruotsalainen'. Jos sanon sen, tulee aina jatkokysymyksiä. Niinku 'Olen ruotsalainen.' 'No mutta miksi?' Ja sitten minun täytyy niinku selittää koko taustani. (joo) Minulla ei ole ongelmaa sen kanssa, se on ihan *fine*, se ei ole minulle mikään *issue*.. Mutta ehkä siksi, jos analysoin itseäni, olen tarkka osoittamaan, että olen ruotsalainen (joo) ja niinku ei mitään muuta. Ja jopa *täällä* se on niinku: 'Asun Suomessa, mutta olen ruotsalainen', sanon usein. (joo)

Kuulumisen tasona ja identifioinnin perustana on kyseessä Calhounin (1999) kansallisuuteen pohjaava kategorinen kuuluminen. Haastateltavan tarve alleviivata kuulumistaan johtuu tulkintani mukaan sisäisestä konfliktista ulkonaisen, muiden *oletettavasti* häneen kohdistaman luokittelun ja hänen oikean, varsinaisen sekä ennen kaikkea sisäisesti tuntemansa kuulumisen suhteen: *Olen 100 prosenttisesti ruotsalainen, mutta minulla on niinku toinen ihonväri*. Onkin mahdollista, että ympäröivät ihmiset asettavat yksilön, esimerkiksi ulkomuotonsa vuoksi, kategoriaan, johon hän ei todellisuudessa kuulu (Ketokivi & Vieno 2014). Yuval-Davisia (2006, 199) mukaillen kuuluminen toteutuu Joannan tapauksessa kaksisuuntaisena tekona yhtäältä ulkopuolisten häneen mahdollisesti kohdistamaan identifikaation ja toisaalta Joannan henkilökohtaisen, itse-identifioinnin kautta.¹⁰ Haastateltava pyrkii lisäksi aktiivisella kuulumistyöllä (Ketokivi & Vieno 2014) yhdistämään samanaikaiset, mutta eriytyneet kuulumisensa; ihonvärinsä symboloiman ja edustaman ei-eurooppalaisen alkuperän sekä ruotsalaiskansallisen identiteettinsä. Kuulumisen aktiivisen näkökulman (emt., 9) mukaisesti ihmiset pyrkivätkin aktiivisesti esimerkiksi tuntemaan olevansa kotonaan, tavoittelevat jäsenyyttä halutussa kategoriassa tai pyrkivät pois ei-halutusta jäsenyydestä, johon kuuluvat.

Aineistoni mukaan on myös tilanteita, jolloin kansallista kuulumistaan ei haluta mainita. Esimerkiksi Kerstinin liikuntaryhmässä kukaan ei tiedä hänen olevan ruotsalainen ja Johan ei Keski-Suomessa käydessään halua tuoda esiin ruotsalaisuuttaan. Tällöin hänen on helpompi sanoa alkuperäkseen toinen kansallisuutensa. Haastateltava tiedostaa asian johtuvan omasta oletuksestaan, että ihmiset suhtautuvat hänen ruotsalaisuuteensa lähtökohtaisen negatiivisesti (ks. luku 7.4). Näen tämän kertovan erilaisiin kuulumisen strategioihin turvautumisesta henkilöstä ja tilanteesta riippuen: siinä missä Johan ajoittain häivyttää ruotsalaisuuttaan, koska voi spontaanisti ”valita” toisen kansallisen kuulumis-

---

¹⁰ [...] *belonging can be an act of selfidentification or identification by others* [...] (emt).

sen, Joanna painottaa ihonväristään johtuen nimenomaan ruotsalaisuutta, joka näyttäytyy hänelle halutumpana kategoriana.

Ketokivi ja Vieno (2014, 13) puhuvat kaksinkertaisesta kuulumistyöstä, jolloin ei-halutusta kategoriasta etäännyttään, jotta voitaisiin astua uusiin jäsenyyksiin ja suhteisiin. Rajojen ylittämiseksi ja kuulumisen mahdollistamiseksi on, ainakin ajoittain, vedettävä rajoja toiseen. Haastateltavien kertomukset ovat esimerkkejä (sosiaalisista) tilanteista, jolloin yksilön täytyy vetää raja joihinkin kuulumisiin, jotta kuuluminen ja siteiden muodostaminen käsillä olevaan mahdollistuisi (emt.) ja voisi astua toisiin (oletetusti) sosiaalisesti hyväksytyimpiin kuulumisiin. Joanna kokee ruotsalaisuuden legitiiminä kuulumisena, Johanilla taas ei-ruotsalaisuus toimii joissakin yhteyksissä edullisempana vaihtoehtona, jolla saada paremmin jalansijaa nimenomaan suomenkielisessä Suomessa. Calhoun (2003) osoittaa, että etnisyys pitää sisällään pääsyn tiettyyn maailmaan: se tarkoittaa tiettyä toiminnan tapaa, jolla sosiaalisia suhteita on helpompi rakentaa ja se tarjoaa yhteisen ilmaisumuodon ihmisten väliseen kanssakäymiseen (emt., 560).

Yksilölliset ja tilanteiset ”kuulumisvalinnat” toimivat tulkintani mukaan eräänlaisina suojakeinoina, puskureina, joilla ehkäistään oletettujen kielteisten kommenttien syntyminen. Tämä vaikuttaa keinolta hallita tilannetta ja säästää itseä mahdolliselta tarpeelta astua puolustuskannalle oman etnisyyden suhteen. Ketokiven ja Vienon (2014, 12) mukaan kuulumistyö onkin siteiden hallintaa. Useista käytettävissä olevista ”kuulumisvaihtoehtoista” huolimatta aktiivinen kuulumistyö voi myös väsyttää. Johanista on turhauttavaa, että hänen *täytyy sopeutua* tilanteeseen sen vaatimien ehtojen mukaisesti:

Se on aika ärsyttävää niinku, minä en *halua*, että joka päivä *tarvitsee valita* [toinen kansallisuus] ja ruotsalaisen välillä. Minä haluan voida olla *sekä että*, koko ajan! Ja minä haluan voida puhua ruotsia ystävieni kanssa.. Ja voida myös niinku olla ylpeä siitä, ilman että ihmiset myös kommentoi sitä.

Yksilön haasteena kuulumistyössä onkin, kuinka identiteetin eri aspektit voidaan sisällyttää toisiinsa (Ketokivi & Vieno 2014, 12) eli kuinka vastakkaisetkin kuulumiset voidaan sovittaa yhteen ja niiden samanaikainen olemassaolo mahdollistaa, ilman identiteetin sisäistä hajaannusta. Identiteettien muodostumisen kannalta asetelma on mielestäni mielenkiintoinen. Syntyykö yksilölle, siis tässä tilanteessa muukalaiselle (Simmel 2005), ”uuden edessä” ollessaan päällekkäisiä identiteettejä ja pystyykö hän sujuvasti integroimaan ne yhtenäiseksi kokonaisuudeksi? Vai muodostuuko hänelle pikemminkin

hajautuneita identiteettejä; toisistaan selkeästi erottuvia – jopa vastakkaisia – rooleja ja asemoitumisia, joita eri tilanteissa soveltaa? Kysynkin, kuinka rakentaa ehjää minuutta moninaisten kuulumisten ristitulessa.

6.2 Identiteetin moninaisuus: *Olenko ruotsalainen vai suomalainen?*

Hän sanoo: 'Minä olen suomalainen, äiti' - ja sanon: 'Tiedätkö mitä, miten tahansa käyttädytkin, niin olet puoliksi ruotsalainen.'

Gustafson (2007) tuo esiin, kuinka useat tutkijat painottavat maahanmuuttajien identiteetikokemuksissa ilmenevän suurta variaatiota. On mahdollista identifioitua uuteen asuinmaahan, pitää kiinni aiemmasta kansallisesta identiteetistään tai kehittää identiteettiä, joka yhdistää kuulumisen kokemuksissa niin lähtö- kuin tulomaankin. (emt., 32.) Joanna tekee tietoisin eron suhteessa suomalaiseen kuulumiseen: hän ei halua tulla identifioituksi suomalaiskansalliseen kategoriaan kuuluvana (Calhoun 1999).

Mutta, en tiedä, miksi minun täytyy aina huomauttaa, että 'ei, olen ruotsalainen!' (joo) Se on varmaan joku kuulumisjuttu, että minulle on tärkeää sanoa että 'minä olen ruotsalainen' (joo aivan) Ja se ei ole sitä, etteikö olisi okei olla suomalainen, vaan se on siksi että haluan ihmisten tietävän, että olen ruotsalainen. (joo) En tiedä..se tuntuu jotenkin tärkeältä, niinku.. Se on myös- *Sitä tulee vähän nationalistiksi yhtäkkiä!*

Joannan *kuulumisjutussa* ruotsalaisuuteen toteutuu Barthin (1969) näkemys etnisestä identiteetistä etnisten rajojen määrittelynä ja ylläpitona, erottelusta ”meihin” ja ”toisiin”. Haastatteluissa tulikin ilmi oman kansallisuuden äkillinen tärkeys ja esiin tuleminen, sen uudenlainen tiedostaminen, asuessa (tai vieraillessa) ulkomailla. Tällöin vaalitaan ruotsalaisia traditioita ja ajattelutapaa eli *ruotsalaista tapaa olla* ja monet kuulumista ilmentävät symboliset merkitykset nousevat keskeisiksi. Ruotsalaisuus toteutuu esimerkiksi ruotsalaisten tavaramerkkien (Ikea) ja juhlien (Lucian päivä) kautta. Ne toimivat siten eräänlaisina kansallisen identiteetin uusintajina. Tämä viittaa saman kategorian jakavien yksilöiden muodostamaan symboliseen yhteisöön ja jaettuun identiteettiin, jota ylläpidetään yhteisen sanaston ja symboleiden avulla (Lamont & Molnár 2002, 182). Toisaalta monet mainitsivat, että ruotsalaiset ja suomalaiset juhlapyhät ovat suurilta osin samoja. Yhtenä symbolisena yhteisönä, johon haastateltavat identifioituvat, toimii siten pohjoismaalaisuus, kuten Eva kuvaa:

[...] pohjoismainen yhteys on usein hyvin mukava ja hyvin luonnollista niinku seurustella muiden pohjoismaalaisten kanssa, niin että pohjoismaalainen on ehkä

paras kuvaus, joksi tunnen itseni (joo) Tunnen oloni mukavaksi kaikkien pohjoismaalaisten kanssa, että sitä ei koe niinku mitään isompaa kulttuurien yhtenörmäystä [...]

Suomen ja Ruotsin kohtaaminen jääkiekossa nousi haastateltavien puheessa myös esiin. Malin näkee kuitenkin jääkiekkoon liittyvän *ruotsalaisuuden liputtamisen* ja *isovelipikkuveli* -asetelman lähinnä leikkimielisesti ja painottaa, että hän tuntee harvoin tarvetta tuoda esille ruotsalaisuuttaan. Karl on tehnyt Suomessa jääkiekkoon liittyen maiden välisistä suhteista havainnon, jonka mukaan *suomalaiset tekevät kaikkensa lyödäkseen Ruotsin* ja hänestä tuntuu, että se on *melkein tärkeämpää kuin voittaa kulta*.

Me haluamme voittaa Suomen, mutta se ei ole niinku ensimmäinen- Turnauksen voittaminen on tavoite, ei ainoastaan suomalaisten lyöminen. Ja tämä on mielestäni ero. Suomi haluaa todellakin lyödä Ruotsin (joo okei). Vaikka he eivät koskaan tee sitä, mutta he haluavat voittaa-

Leikkimielisestä vastakkainasettelusta huolimatta jääkiekko oli kuitenkin yksi harvoista (toistuvasti) viitatuista asioista tai tilanteista, jonka yhteydessä haastateltavani kertoivat kokevansa itsensä erityisen ruotsalaiseksi Suomessa. Näin ollen maiden kohtaaminen jääkiekon arvokisoissa luo kontekstin, jolloin haastateltavieni ruotsalaisuus tietyllä tapaa säännönmukaisesti korostuu ja oma etninen/kansallinen alkuperä asettuu tilanteessa merkittäväksi, omaa identiteettiä ensisijaisesti määrittäväksi attribuutiksi:

N: Ja sinä kannatat Ruotsia?

Stefan: *Tietysti*. [N: joo, naurattaa] Niin suomalainen en ole [nauraa]

Tällöin yksilöt *edustavat* (ks. Brubaker 2002) ruotsalaisuutta. Mutta ruotsalaisuus voi myös astua taka-alalle suomalaisen identiteetin sanelemana, kuten Stefan kertoo:

No jos on esimerkiksi kyse jääkiekosta..niin on selvää että..minä kannatan Ruotsia jos Ruotsi pelaa, mutta.. Jos Ruotsi ei ole mukana ja Suomi on finaalissa, jos nyt ajatellaan- niin on selvää että 'jess!'

Eva kertoo, että hänen pojallaan on *erittäin vahva suomalainen identiteetti*. Hän pohtii sen osin liittyvän siihen, ettei tämä halua suomenruotsalaisten luokkakavereiden keskuudessa erottua *ruotsalaisena*: hän haluaa kannattaa Suomea, kuten kaikki muutkin.

[...] hän identifioi itsensä erittäin vahvasti suomalaiseksi (joo joo) Jos niinku Suomi ja Ruotsi pelaa jalkapalloa, kannattaa hän tietysti Suomea..jos Ruotsi pelaa Brasiliia vastaan, niin hän kannattaa *Brasiliia*, hän ei kannata silloinkaan Ruotsia.. [naurattaa]

Haastateltava tuntuu ottavan rennosti sen, että poika ottaa identiteetissään etäisyyttä ruotsalaisuuteen: *En tiedä, kuinka vakavaa se on, mutta on mielenkiintoista nähdä,*

kuinka se kehittyy. Haastateltavalle on kuitenkin tärkeää, että hänen lapsillaan on myös Ruotsin kansalaisuus, minkä hän on käynyt varmistamassa Ruotsin suurlähetystössä:

[...] koska jos he joskus haluavat, niin heidän tulee tuntea itsensä kotoisaksi Ruotsissa (joo joo) Heidän tulee tietää, tiedäthän- Jos he haluavat tehdä uran Ruotsin armeijassa niin he voivat tehdä sen (joo joo) koska he ovat Ruotsin kansalaisia, heillä tulee niinku (joo just) olla se mukanaan (joo) [...]

Evan kautta aineistossa nousikin esiin kansalaisuuden merkitys. Hän tunnusti käyvänsä henkistä painiskelua pohtiessaan, hankkiako Ruotsin kansalaisuuden rinnalle Suomen kansalaisuus. Hänelle asiassa on tulkintani mukaan kyse ennen kaikkea identiteetin jatkuvuudesta menneeseen (mm. Lawler 2002; Verkuyten 2005).

[...] nyt olen ollut täällä niin pitkään että minun ainoa..ainoa yhteyteni Ruotsiin-tai *pelkään*, että ainoa yhteyteni Ruotsiin on kansalaisuuteni, ja jos olen sitten myös Suomen kansalainen, sittenhän olen vain puoliksi ruotsalainen ja kuka olen sitten? Että suurentelen tätä kysymystä, että käyn niinku keskustelua itseni kanssa että 'hei, minähän olen se kuka olen huolimatta kansalaisuudestani' [...]

Pohdinta kertoo siitä, kuinka merkitsevä osa yksilön identiteettiä kansalaisuus on. Haastateltava ikään kuin kokee, että suomalaisuuden myötä osa hänen ruotsalaisuudestaan katoaisi. Dilemma Suomen kansalaisuuden suhteen onkin kaksisuuntainen. Yhtäältä haastateltava kokee, ettei legitiimikään kansalaisuus antaisi hänelle oikeutta kuvitella olevansa suomalainen, koska hän ei puhu suomea ja riikinruotsin aksentin vuoksi häntä ei voi pitää edes suomenruotsalaisena: *En voi koskaan ollu niinku täysin suomalainen..* Toisaalta suomalaisena hän ei voisi enää puolustautua ruotsalaisuudellaan:

[...] että sen takia puhun niin huonoa suomea ja sen takia niinku, elän täällä pienessä ruotsinkielisessä kuplassani koska..oikeastaan olen vain *ruotsalainen*, en ole suomalainen olen vain hyvin väliaikaisesti- [alle 15] vuotta, mutta se on hyvin väliaikaista! [nauraa] [N: nauraa, joo joo] Joten, en tiedä..Voisin ehkä hankkia Suomen kansalaisuuden kertomatta siitä kellekään (joo) se on myös yksi vaihtoehto..

Bay *et al.* (2010, 3) viittaavat Marshallin (1964[1950]) klassiseen kansalaisuuden määritelmään, jonka mukaan se pitää sisällään kolmenlaisia oikeuksia. Kansalaisoikeuksien (*civic rights*) ja sosiaalisten oikeuksien ohella, Evan pohdinta liittyy kansalaisuuden poliittisiin oikeuksiin, jotka takaavat mm. oikeuden äänestää kansallisissa vaaleissa. Siinä missä laillinen kansalaisuus takaisi haastateltavalle näiden oikeuksien ”perustason” Suomessa, hänen kamppailunsa liittyynee enemmän sen avaamaan jäsenyyteen yhteisössä.¹¹ Kansalaisuudessa onkin kysymys ennen kaikkea siteestä, tunteesta yhteisön

---

¹¹ *Citizenship is a status bestowed on those who are full members of a community* (Marshall 1964, 84).

jäsenyyteen, joka perustuu lojaalisuuteen yhteistä sivilisaatiota kohtaan. (emt.) Tulkit-
sen, että Suomen kansalaisuus merkitsisi Evalle virallista pääsyä suomalaiskansallisen
yhteisön jäseneksi, millä olisi ennen kaikkea symbolinen merkitys. Toisaalta tästä lojaa-
lisuudesta ”ruotsalaista sivilisaatiota” kohtaan ja Ruotsin kansalaisuuden hänelle takaa-
masta *yhteydestä Ruotsiin* suomalaisuus aiheuttaisi näkemykseni mukaan jännitteen
hänen identiteettinsä kiinteydelle. Olennaista Marshallin (1964) näkemyksessä onkin,
että yksilö näkee itsensä poliittisessa yhteisössä täytenä jäsenenä, jollaisena toiset näke-
vät hänet myös (emt; Bay *et al.* 2010). Tämä kiinnittyy jälleen ratkaisevasti kuulumisen
ehtoihin, jotka edellyttävät niin sisäistä kuulumisen tunnetta, kuin hyväksyntää toisilta-
kin (Anthias 2006; Yuval-Davis 2006).

Ruotsalaisuus vaikuttaa haastateltavissa tietynlaisena ”etnisenä ytimenä”, mutta he ovat
myös jossain määrin suomalaistuneet. Millä tavoin ruotsalaisten suomalaisuus ilmenee?
Emma tuntee näyttelijänä olevansa *enemmän suomalainen kuin ruotsalainen*. Hän ko-
kee taiteenalaansa arvostettavan enemmän Suomessa, jossa kulttuurinen ilmapiiri sallii
hänen olevan *vain* näyttelijä, ilman että sitä kyseenalaistetaan. Se että haastateltava ko-
kee olennaisen osan identiteetistään muodostavan ammattialansa oikeutetuksi Suomes-
sa, tukee tulkintani mukaan hänen ominta itseään ja vahvistaa hänen identiteettiään
edelleen: *Tunnen itseni suomalaiseksi myös kun puhun näyttelemisestä*. Mahdollisuus
toteuttaa kutsumustaan ja olla Suomessa oma itsensä – ilman, että tuntisi tarvetta perus-
tella luovaa ammattiaan – tekee hänestä siten tietyllä tapaa vapaan. (Emma verbalisoi
kokemuksensa vapaudesta myöhemmin haastattelun aikana kysyessäni, missä hänen
kotinsa on, ks. luku 7.5). Tulkiten, että oletus ulkopuolelta tulevasta ”hyväksynnästä”
lujittaa ruotsalaisten kuulumisen tunnetta ja lojaaliutta tätä kansallista yhteisöä – Suo-
mea, kohtaan. Ketokivi ja Vieno (2014) kirjoittavat, että kuulumisen ja siteiden ylläpi-
täminen voi ilmetä monimuotoisesti erilaisten puitteiden mukaan, kuten kiinnittymällä
perheeseen, työyhteisöön tai naapurustoon – tai liittymällä suurialaisempiin kuulumisen
yksikköihin, esimerkiksi kansakuntaan tai etniseen ryhmään, erilaisten välittävien (*me-
diated*) sidosten kautta. (emt., 10–11.) Näen, että näyttelijäys toimii Emman tapaukses-
sa ensisijaisena välittävänä sidoksena ja symbolisena kategoriana, jolla hän kiinnittyy
yhtäältä opiskelijayhteisöönsä ja toisaalta kokee olevansa yhtä suomalaisuuden kanssa.

Aineistossa tulee esiin, että suomalaisuus voi korostua Ruotsissa vieraillessa. Haastatel-
tavat kokevat suomalaiset arvot monin paikoin omikseen. Emma tunnistaa itsensä tavas-

ta, jolla Suomessa eletään vuodenaikojen mukaan ja hän nauttii Suomeen ja suomalaisuuteen perinteisesti liitetyistä luonnossa tapahtuvista aktiviteeteista (jäällä kävely, avantouinti). Mennessään Ruotsiin ihmiset ovat uteliaita hänen suomalaisia tapojaan kohtaan ja hän tuntee itsensä tällöin *eksoottiseksi*, tulkintani mukaan siis eräänlaiseksi *muukalaiseksi* (ks. Simmel 2005). Lasse tuntee itsensä suomalaiseksi syvimmin suomalaisuutta ilmentävän asian äärellä: *Ehkä silloin, kun ruotsalaiset sanovat 'bastu', sehän on sauna! Sauna! Kaikki [muut kansalaisuudet] sanovat sauna mutta ruotsalaiset sanovat 'bastu'!* Tulkitsen, että puoliksi suomalaisena Lasse onkin ylpeä tiedostaessaan saunan syvemmän (kielellisenkin) merkityksen, ruotsalaisiin tuttuihinsa nähden. Eva puolestaan kertoo, että tukholmalaiset saattavat vaikuttaa nyt iloisuudessaan ja puheliaisuudessaan lähes amerikkalaisilta: *Joten joskus meinaan purskahtaa nauruun ja ajattelen, että herranjestas 'rauhoittukaa'.* Haastateltavien esiintuoma suomalaisuus – ruotsalaisuuden rinnalla – viittaa yksilöiden moninaisiin identiteetteihin ja ryhmäjäsenyyksiin, jotka läpileikkaavat toisensa¹² ja aktivoituvat tilanteisesti (Anthias 2006, 18–20).

Toisaalta suomalaiseksi kategorisointia voi tapahtua myös ruotsalaisten lähimmäisten toimesta. Karlin suomalainen ystävä irvailee tälle leikkimielisesti Suomessa asumisesta: *Joten hän sanoo aina minulle 'mene saunomaan' tai 'finnjävel'*¹³ *tai- paljon sellaista. Joten hän antaa tulla. Minä olen suomalainen niinku.* Ystävä asettaa Karlin siten vastatusten ruotsalaisuuden kanssa; kyseenalaistaa ruotsalaisen kuulumisen tekemällä hänestä suomalaisen. Tämä ilmentää Lamontin ja Molnárin (2002) esiintuomaa symbolista rajaa kuulumisen ehtona ja luokittelun ja statuksen hankinnan välineenä (emt., 168–169). Karl tuntuu kuitenkin hyväksyvän luokituksen ja asettuvan tässä yhteydessä mutkattomasti *suomalaiseksi*. ”Ruotsalaisuuden aste” ja valinta ruotsalaisuuteen tai suomalaisuuteen identifioinnin välillä riippuukin haastateltavillani olennaisesti läsnä olevista ihmisistä, kontekstista ja esimerkiksi puheenaiheesta. Suomalaisten työkavereiden kanssa Stefan asemoituu osaksi suomalaisia keskustellessaan Suomen politiikasta, kun taas

¹² [...] *group membership is always multiple and indeed cross-cutting* (emt, 18).

¹³ Korkeasaaren (2001) mukaan ilmaukset kuten "en finne igen" ja "finnjävel" olivat ruotsalaisten keskuudessa tyypillisiä jopa tiedotusvälineitä myöten, kun joukkosiirtolaisuus Ruotsiin oli (toisen maailmansodan jälkeen) kiivaimmillaan. Suhtautumisen kielteinen sävy on sittemmin antanut sijaa suomalaisten menestyksestä ruotsalaisessa talous- ja kulttuurielämässä kertovalle uutisoinnille. Suomi nähdään nykyään maana, joka antaa ruotsalaisille tasavertaisen vastuksen yhteiskunnan eri alueilla. (emt.)

ruotsalaisen kaverin kanssa Ruotsiin liittyvistä asioista puhuessaan *ruotsalainen myssy* tulee helpommin laitetuksi päähän.

Luulen, että se on tilannesidonnaista kuten esimerkiksi jos minä..ja Lars istumme puhumassa.. (joo) Silloin..kun puhutaan asioista, jotka ovat Ruotsissa niinku, silloin sitä tulee helposti ruotsalaiseksi..(joo just) 'Ja se kauppa ja oletko ostanut sitä, näitkö Ikeassa tai näitkö-?' Sellaisia asioita, joita ei ole..Suomessa, on selvää, että tuolloin sitä laittaa ruotsalaisen myssyn päähän (joo! aivan)

Haastateltava ei erityisesti ajattele asiaa ja ruotsalaisen tai suomalaisen roolin ottaminen tapahtuukin tilanteen ehdoilla *luonnollisesti*. Esimerkki ilmentää moninaisten ja monikerroksisten identiteettien tilanteisesti merkittävää luonnetta (Anthias 2006, 20). Mainittua kaveria haastateltava ei kuitenkaan (suhdelomakkeen perusteella) pidä emotionaalisesti läheisenä, mikä viittaakin siteen yleiseen, ainoastaan kansallisuuteen perustuvaan, yhteisyyteen. Ketokivi (2010, 120) kirjoittaa, että siteen perustaa voi jäljittää tarkastelemalla, onko se kiinnittynyt vain yhteen kontekstiin (yleinen) vai ”seuraako” se yksilöä lävistäen useita puitteita (erityinen), mikä osoittaa ihmisten keskinäisriippuvuuden – suhteen sisältämää jännitteisyyttä unohtamatta. Siteet perheenjäseniin ovat siten emotionaalisesti erityisiä. Stefan kertoo, ettei kansallisuuden merkitys ole hänen perheessään leimaavaa. Esimerkiksi suomalaisten juhlien ja perinteiden yhteydessä suomalaisuuden asettuminen etusijalle on luonnollista ja leimaa myös hänen identiteettiään:

[...] ei se..kansallisuus- puoli ole kyllä niin..selvää (joo) tai ainakaan meidän perheessä ei ole niin suurta, merkitystä juuri suomalaisella ja ruotsalaisella- sillä tavalla että *nyt* pitää ajatella että on suomalaista ja *nyt* pitää ajatella että on ruotsalaista, tietyt erityiset- kuten esimerkiksi Itsenäisyyspäivä (joo) silloin on luonnollista että sehän on suomalainen, se ei ole ruotsalainen vaan se on suomalainen juhla, *suomalaisten* perinteiden kera (just) niinku että silloin siitä tulee suomalaista.

Näin ollen juhlan tai perinteen viettäminen muodostuu symboliseksi kategoriaksi, joka sitoo yksilön tiukemmin osaksi suomalaisuutta. Perheen siteet välittävät Suomeen kuulumista (Ketokivi & Vieno 2014) ja Stefan kokee tulevansa osaksi suomalaisuutta, jota esimerkiksi kynttilän sytyttäminen itsenäisyyspäivänä symboloi:

N: Niin että se on sellainen perhejuttu myös?

S: -tai että ollaan anopin ja appiukon luona ja istutaan siellä ja otetaan rennosti ja silleen niin että joo (joo), *silloin sitä on suomalainen! Silloin olen suomalainen myös!* Voi tavallaan sanoa [hyväntuulisesti] (N: joo! aivan)

Tähän liittyy mm. Liebkindin (2001) esiin nostama näkemys etnisen identiteetin erillisyydestä kulttuurisista tekijöistä, jolloin tunne omasta etnisyydestä voi pysyä vahvana, vaikka yksilö samaan aikaan lähestyisi kulttuurisesti uuden asuinmaan tapoja. Akkultu-

raation eli kulttuurisen ”samanlaistumisen” prosessin mukaisesti tämän ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa muutosta omassa identifikaatiossa tai ryhmäjäsenyydessä. Kulttuuri-sesta lähentymisestä huolimatta etnisestä identiteetistä pidetään kiinni, jotta jatkuvuuden tunne menneeseen säilyisi. (emt.)

Ruotsalaisuuden korostuminen esimerkiksi jääkiekossa ja toisaalta itsessä tunnistettavat suomalaiset piirteet ja suomalaisten perinteiden vaaliminen eivät siten sulje toisiaan pois, vaan ne voidaan tunnistaa ja onnistuneesti integroida osaksi itseä, oman olemisen eri puoliksi. Suomalaisen ja ruotsalaisen identiteetin välillä ei koeta ristiriitaa, koska asiayhteydestä riippuen voi asettua vuoroin jompaankumpaan, kuten Stefan ilmaisee: *Niin kyllä sanoisin, että sitä voi olla joskus suomalainen..ja sitten voi olla ruotsalainen, se on siinä välissä..että joko..se johtaa siihen yhteen tai toiseen.* Hän näkee tilanteensa siten positiivisesti; kaksi maata ja kulttuuria on ennen kaikkea jotain enemmän. Anthias (2006) kirjoittaa, että kuuluminen tarkoittaa arvojen, verkostojen ja käytäntöjen jakamista. Se on toimimista niin vaihtelevissa konteksteissa, joista käsin kuulumisia kuvitellaan ja sitä kerrotaan, kuin olemista toisensa läpileikkaavissa (intersektionaalisissa) sosiaalisissa asemissakin. Tilanteesta riippuen merkityksellisiksi nousevat eri asemoitumiset, joista etnisyys on vain yksi mahdollinen resurssi. (emt., 21–22.) Etnistä taustaa merkittävämmäksi haastateltavani asettavat sosiaalisten siteiden muun, yleistä yhteisyyttä korostavan luonteen (Simmel 2005; Ketokivi 2010), kuten Johan kuvaa:

Ja se on myös se, mitä haluan saada ihmisiltä minun sosiaalisessa- että pitää sellaisia ihmisiä lähelläni. Sellaisia, jotka ovat aika samanlaisia [...] Minulle on tärkeää voida olla hyvässä yhteisyydessä ihmisten kanssa. Sitten jos on ruotsalainen tai suomalainen, sillä ei ole niinku mitään väliä. Ei ole mitään, mikä olisi parempaa tai huonompaa. On enemmän kyse yksilöistä.

Erilaiset (itse-)identifikaatiot ja/tai ryhmäjäsenyydet ovat siten samanaikaisia ja toisiaan täydentäviä, kuten näyttelijyys ja naapuruus (mm. Yuval-Davis 2006). Lisäksi ”maatuskamallin” (*the Russian Matruska doll model*) mukaan identiteetit voivat olla sisäkkäin kerrostuneita (Risse 2003, 5), jolloin helsinkiläinen voi kannattaa Ruotsia jääkiekossa ja kokea olevansa pohjoismaalainen. Anthias (2006) tarttuu tähän kulttuuristen identiteettien sulavuuteen: *Hybridisyys ja diaspora edellyttävät siirtyviä ja potentiaalisia transnationaalisia ja transetnisiä kulttuurisia muotoja ja identiteettejä. Näiden uusien identiteettien nähdään kiinnittyvän globalisoituneeseen ja transnationaaliseen sosiaaliseen kudokseen, yhteen kansallisvaltio-muotoon sitoutumisen sijasta.* (emt., 25.)

Identifioituminen ruotsalaiseksi tai suomalaiseksi on siten transnationaalinen resurssi, joka aktivoituu vaihtelevasti eri maissa ja yhteyksissä sekä paikallisesti yhden maan sisällä. Myös Lasse kokee identiteettiensä muodostavan tilanteisesta *tasapainottelusta* huolimatta tasapuolisen kokonaisuuden, *se on sekä-että*. Hän tiivistää näkemyksensä ja tunteensa asemoitumisestaan suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden rajapintaan: *Suomessa sitä on ylpeä että on ruotsalainen ja Ruotsissa sitä on ylpeä suomalainen!* Luulen, että oman kansalaisuuden korostumisessa ulkomailla – ja toisaalta alkuperämaassa uusien kansallisten piirteiden itsessä tunnistaminen – liittyy syntyneeseen objektiivisuuteen: kun on nähnyt muutakin, astunut kerran ulkopuolelle ja ylittänyt rajan, on ehkä jatkuvasti hieman ulkopuolinen – jopa omassa kotimaassaan. Oman erilaisuutensa tiedostaa, kun aina on mahdollisuus peilata tähän toiseen. Simmel (2005, 83) viittaakin muokaluaisuuteen liittyvään läheisyyden ja etäisyyden jännitteeseen, *jossa tietoisuus siitä, että vain kaikkein yleisin on suhteelle yhteistä, korostaa juuri sitä, mikä ei ole yhteistä*. Seuraavaksi tarkastelenkin sitä, miten haastateltavani kokevat siteensä ”yleisen yhtäläisyyden ominaisuutta” kantaviin henkilöihin eli toisiin Suomessa asuviin ruotsalaisiin.

6.3 Kansallinen vertaistuki

Mielestäni hän ymmärtää. Hän näkee eron

Kysyn, tuntevatko haastattelemani ruotsalaiset yhteisyyttä edustamaansa kansalliseen yhteisöön tai kategoriaan? Benedict Anderson (1991[1983]) kuvaa käsitteellä *Imagined communities* kansan muodostavaa *kuviteltua* poliittista yhteisöä. Yhteisö on hänen mukaansa kuvitteellinen, koska pienimmänkään kansan jäsenet eivät tule koskaan tapamaan kanssajäseniään – tai kuulemaan heistä –, vaikka jokaisen mielessä elää mielikuva tästä keskinäisestä yhteydestä. Lisäksi tämä kuvitteellisuus toteutuu yhteisönä (*community*), koska huolimatta siellä vallitsevasta epätasa-arvosta, kansakunta nähdään aina syvän *toveruuden* ilmentymänä. (Anderson 1991, 6–7.)

Calhoun (1999, 219) nostaa esiin ongelmallisuuden *community*-käsitteen käytössä, jos sillä viitataan samanaikaisesti kasvokkain, paikallisuuteen nojaaviin verkostoihin ja toisaalta kokonaisiin kansakuntiin, jotka käsitetään helposti kulttuurisesti samankaltaisten ihmisten muodostamina kategorioina. Jotta ymmärrystä yksioikoisesta kansalaisuudesta ja *yhteisö*-termin häilyvyydestä voisi laajentaa, Calhoun osoittaa sosiaalisen kuulumisen eriävät muodot erityisesti kulttuurisen monimuotoisuuden taustaa vasten. Cal-

houn (1999, 222) painottaakin, että suuressa mittakaavassa kuuluminen mahdollistuu ainoastaan perustuen kategoriseen samanlaisuuteen (*similarity*) – eli tässä tapauksessa ruotsalaisuuteen virallisena kansallisuutena – tai erilaisten ihmisten julkiseen (*publics*) yhdistymiseen. *Kategorian* käsite ruotsalaisia yhdistävänä tekijänä onkin *yhteisöä* osuvampi siinä mielessä, että en voi olettaa kaikkien Suomeen (tai edes Helsinkiin) muuttaneiden Ruotsin kansalaisten tuntevan toisiaan saati muodostavan persoonakohtaisia suhteita ja tiheitä siteitä keskenään.

Esimerkkinä ruotsalaisessa kontekstissa tapahtuvasta julkisesta toiminnasta on ruotsalaisten yhteisö, jonka toimintaan neljä haastateltavistani enemmän tai vähemmän aktiivisesti kertoi osallistuvansa. Se, että neljällä kymmenestä haastateltavastani on yhteyksiä kyseiseen yhteisöön, liittyy haastateltavieni rekrytoinnissa käyttämäni lumipallopohjaiseen menetelmään ja voi siten hieman vääristää kuvaa Suomessa asuvien ruotsalaisten järjestäytyneestä sosiaalisuudesta. Ne haastateltavat, jotka olivat mukana ruotsalaiskansallisessa toiminnassa, perustelivat osallistumistaan mm. mahdollisuudella vaalia ruotsalaisia perinteitä (kuten kansallispäivä, rapujuhlat) ja puhua äidinkieltään. Toiset ruotsalaiset osaavat myös *asettaa kartalle* oman kotipaikkakunnan, kuten Johan toteaa, minkä näen vahvistavan yksilön tuntemusta juuristaan Ruotsissa. Viisikymppiselle Kerstinille halu tavata muita ruotsalaisia liittyy ikään:

Kun tulin [...] toista kertaa Suomeen, niin olen iässä, jossa älyttömän mielelläni tapaan muita ruotsalaisia, jotka ovat kuten minä. Suomalaisesta kulttuurista saan tarpeekseni niin sanotusti.

Kerstinin kokemus liittyy tulkintani mukaan siihen, että hänen *iässään* elämä on ehkä jo puitteiltaan vakiintunut, eikä uusien kontaktien muodostumista edesauttavia areenoita ole kovin monta. Ikä onkin yksi sosiaalisista kategorioista, jotka ohjaavat kuulumisen rajoituksia ja mahdollisuuksia aktiivisen toiminnan ja suhteiden relationaalisen kehityksen lisäksi (Ketokivi & Vieno 2014). Yhteisö toimii siten mutkattomana sosiaalisen elämän ulottuvuutena ja kiinnelähtökohtana identiteetille. Emma ei puolestaan koe yhteisön vaikuttavan hänen päivittäiseen elämäänsä, mutta näkee sen *mahdollisuutena, myönteisenä lisänä* ja *hyvänä kontaktiverkkona* Suomessa.

[...] voi olla mielenkiintoista kuulla *toisten* kokemuksia..tänne muuttamisesta ja asumisesta. Ja se on hyvä..[mieltii] koska.. Se tuntuu hyvältä kontaktiverkolta olla olemassa! Ruotsalaisena täällä. Tuntee muita ruotsalaisia, jotka eivät ole opiskelijoita vaan asuvat pysyvästi täällä ja he ovat myös todella mukavia joten ne on mukavia kokoontumisia. Mutta se ei ole ehkä tähän mennessä vaikuttanut *arkeeni* niin paljon.

Calhounia (1999, 219) mukaillen laillisen kansalaisuuden (*citizenship*) voikin nähdä kansallisesti samana, tiettyyn kulttuuriseen identiteettiin viittaavana, mutta paikallisesti vaihtelevana, persoonakohtaisissa suhteissa eri tavalla ilmenevänä ja vaihtelevassa määrin yksilölle merkityksellisenä asemointina. Haastateltavilleni tietoisuus muista täällä asuvista ruotsalaisista ja paikasta, jossa heihin voi saada yhteyden tuntuu hyvältä, mutta esimerkiksi Emma toteaa naurahtaen, ettei näe, miksi hänen täytyisi äkisti saada yhteys muihin ruotsalaisiin: *Miksi nyt haluaisin sitä, en oikein tiedä! Miksi syntyisi sellainen tarve!* Lisäksi kaksi haastateltua viittasi hankkeeseen yrittää perustaa Suomeen kansainvälistä ulkoruotsalaisten yhteisöä muutama vuosi sitten, mutta molemmat kertoivat yrityksen kaatuneen siihen, että kyseiselle toiminnalle *ei ollut oikein suurta tarvetta*. Kuten Malin kertoo: *Enkä ole myöskään kaivannut sitä, ollakseni rehellinen..* Aineistoni mukaan suurin osa ei ole kokenut *tarvetta* nimenomaan *kansallisuuteen* perustuvan yhteisöllisyyden vaalimiselle: *On hauskaa että se on olemassa, mutta minulla ei ole mitään tarvetta olla ruotsalainen Suomessa.* Tätä perustellaan Helsingin/Suomen ruotsinkielisyyden (ja kaksikielisten palveluiden saatavuuden, ks. luku 7.2) lisäksi Ruotsin maantieteellisellä läheisyydellä: laivat kulkevat ja lentokoneet lentävät, minkä ansiosta Ruotsi on vaivattomasti ja milloin vain saavutettavissa.

Tämä kertoo ruotsalaisten juurtumisesta Suomeen omaehtoisesti, omin sosiaalisin väylin. Etninen yhdistävyys ei aineistoni perusteella ole Suomessa asuvien ruotsalaisten sosiaalisten siteiden rakentumiselle ensisijaisen merkitsevää. Putnam (2000) erottaa kahdenlaista sosiaalisen pääoman muotoa maahanmuuttajien sosiaalisten siteiden rakentumisessa etnisesti monimuotoisissa yhteiskunnissa. *Bonding social capital* viittaa sosiaaliin siteisiin ihmisten välillä, jotka ovat keskenään samankaltaisia, niin että pääoma toimii eksklusiivisten identiteettien ja homogeenisten ryhmäkonstellaatioiden vahvistajana. Tällaisen funktion voi katsoa olevan juuri ruotsalaisuuteen perustuvalla organisotumisella. *Bridging capital* koostuu sen sijaan siteistä keskenään erilaisten ihmisten välillä eli siteet ylittävät sosiaalisia rajoja. ”Siltoja luova” ja Putnamin termein ”ulospäin katsova” (*outward looking*) sosiaalinen järjestäytyminen muodostuikin avainkohdaksi tarkastellessani ruotsalaisten suhdemuodostelmien rakentumista Suomessa.

On kyse myös Simmelin (2005, 81) esittämästä yhteisen piirteen vaikutusvoiman heikkenemisestä ryhmän laajetessa ja tietyn piirteen yleistyessä, mikä tuo *viileyden elementin* yleisen piirteen (esimerkiksi saman kansallisuuden tai kulttuurisen taustan) sisältä-

vän suhteen lämpöön. Haastateltavat painottavat, että ystävyyssuhteiden muodostamisessa tärkeintä on, millaisia ihmiset yksilöinä ovat. Esimerkiksi Joannalla kansallisuuden sijaan yhteiset kiinnostuksenkohteet ja sen myötä tietynlainen *samanlaisuus* yhdistää:

Sitähän valitsee seurustella niiden kanssa, joiden kanssa on jotain yhteistä tai joista tykkää yhdestä tai toisesta syystä. Ne, jotka ovat erilaisia, niiden kanssa ei seurustele.

Ruotsalaisuus koettiin kuitenkin myös symbolisesti merkittävänä osana arkipäivän sosiaalisuutta. Aineistossa nousi esiin siteitä, joissa kansallisen ohella yhdistyy professionaalinenkin yhteys ja/tai ystävyteen liitetty läheisyys ja intiimi jakaminen eli siteen yleinen (tai sosiaalinen) ja erityinen perusta (Simmel 2005; Ketokivi 2010; 2012). Johanin parhaan ystävän tapauksessa käy ilmi, että suhteen sitovuudessa olennainen tekijä, yhteisen äidinkielen lisäksi, on suomenruotsalaisen ystävän yhteydet Ruotsiin, esimerkiksi ruotsalaisen poliittisen keskustelun ja historian tunteminen. Vaikka ystävät edustavat eri etnisyyttä, siteessään heitä yhdistää tulkintani mukaan ennen kaikkea ”henkinen kansalaisuus” ja sen tuoma yhteinen ymmärrys ja turvallisuus, minkä Johan ilmaisee seuraavasti: *Joten minulle on ollut hyvin turvallista, että on joku, joka ymmärtää Ruotsia*. Lisäksi haastateltavan naisystävä on ruotsalainen, joten henkilöt, jotka tämä mainitsee sekä puheessaan että suhdelomakkeessa lähimmikseen ja jotka sosiaalisesti vaikuttavat eniten hänen arjessaan, jakavat hänen kanssaan saman kulttuurisen yhteyden ja identiteetin. Joanna kuvaa, kuinka ruotsalainen työtoveri, jota hän tapaa myös vapaa-aikana, on hänelle tärkeä myös siksi, että tämän – maahanmuuttokokemuksen omaavan – ystävän kanssa voi tarpeen tullessa jakaa tunteita siitä, millaista on asua Suomessa.

Joten hän on aika tärkeä minulle koska hän on ruotsalainen, joten me voimme joskus, silleen ’ne oudot suomalaiset’ [nauraa] [N: joo mutta aivan!] Mutta joo joskus silleen jos on jotakin sellaista- ’Tuota ei tehtäisi koskaan Ruotsissa’ tai ’Ruotsissa tehdään tälleen’ (just) Enkä tarkoita sitä pahalla mutta joskus on vain kiva, että on joku ruotsalainen joka niinku ymmärtää..

Haastattelupuheesta kumpuaa ajatus, että ainoastaan toinen ruotsalainen (tai toinen Ruotsissa asunut) ymmärtää suomalaisten ”outouksia”: ruotsalaisen ystävän tai työkavereiden kanssa on helppoa (ja vapauttavaa?) kummastella suomalaisia ja suomalaisuutta. Ruotsalaisuus yhdistää, kun asuu ulkomailla. Näin ollen ”ruotsalainen yhteisö”, kokemusten vaihto ja toiselta Ruotsista Suomeen muuttaneelta saatu ”vertaistuki” auttaa jäsentämään myös omaa kokemusta ruotsalaisena Suomessa. Identifioituminen ruotsalaiseksi suomalaisen valtaväestön keskellä onkin jollekin määrittävämpi, toiselle taas

triviaalimpi tekijä toisten kuulumisten asettuessa pääasiassa etusijalle. Tästäkin huolimatta ajoittainen yhteys ja kulttuurisen yhtenäisyyden tunnustaminen samanlaiset juuret omaavien yksilöiden kesken voi olla tärkeää oman itseymmärryksen kannalta. Tämän voi tulkita diasporisen identiteetin (mm. Hall 2002) ajoittaisena vahvistumisena, vaikka haastateltavat eivät muodostaisi pysyvää ja kiinteää yhteisöä muiden ruotsalaisten kanssa. Brubaker (2005) korostaa prosessuaalista näkökulmaa diasporan käsitteessä, joka perinteisen näkemyksen mukaan tarkoittaa staattista ja rajattua kollektiivia. Sen sijaan, että diaspora käsitetään rajattuna ryhmänä tai sen muotona, voi se suhtautumistapana tai käytänteinä koskettaa pikemminkin yksittäisiä ihmisiä kuin kaikkia tietyssä ryhmässä. (Brubaker 2005; Eastmond & Åkesson 2007, 12.)

Calhounin (1999) mukaan kulttuurinen yhtäläisyys onkin keino erottaa suuria ihmisjoukkoja sijoittamalla heidät kategorioihin, jotka sisältävät vähän henkilökohtaisia suhteita, mutta joita kuitenkin pidetään sisällöltään siteisinä (*bounded*). Calhounia mukailen voin todeta, että paikallisella tasolla niin yhteisö, kategorinen kansalaisuus kuin (erinäisiin kuulumisiin liittyvä) julkinen osallistuminen läpileikkaavat toisensa myös ruotsalaisten tapauksessa. (emt., 222.) Näin ollen sosiaalisesti eletyissä ja koetuissa suhdemuodostelmissa yksilön symbolisesti kokema kuulumisen merkityksellisyys voi toteutua. Tulkitsen, että tietyt sosiaaliset tilanteet (kuten jääkiekon katsominen) ja arkipäiväiset areenat (lounas työkavereiden kanssa) toimivat paikkoina ruotsalaisen identiteetin uusintamiselle ja sen vahvistamiselle. Tällöin yksityisesti koettu (etninen) identiteetti saa merkityksensä sosiaalisesti jaettuna ja symbolisesta identiteetistä voi tulla yhteinen. Tämä viittaa Lamontin ja Molnárin (2002, 182) näkemykseen, jonka mukaan symbolinen yhteisö muodostuu saman kategorian – ja siten kollektiivisen identiteetin – jakavista jäsenistä yksilöiden ainutlaatuisista elämäntilanteista huolimatta. On mielestäni kiinnostavaa, että samankin ”kulttuurisen kategorian” ja sen oletetun samankaltaisuuden sisälle mahtuu kulttuurisesti ja persoonallisesti niin ihmisiä yhteen liittäviä kuin erottaviakin tekijöitä. Tämä muodostaa toiveikkaan elementin myös alun perin eri kulttuurista ryhmittymää edustavien ihmisten välisten siteiden kehkeytymiselle ja keskinäisen muukalaisuuden ylittämiseksi. Seuraavassa luvussa tarkastelenkin ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden välistä jännitteisyyttä ja neuvotteluja rajoista.

7 Kulttuurinen jännite

Eastmond ja Åkesson (2007, 19) tuovat esiin, kuinka kansallisen kulttuurin on usein nähty olevan yhtä kuin muuttumattomat ja syvät ominaispiirteet, jotka selittävät kokonaisen kansanryhmän tapaa olla. Modernin kansallisvaltion ideaalia peilaavassa ajattelutavassa suomalaisuus tai ruotsalaisuus voidaan kirjoittajia mukaillen nähdä jonakin ajatmana ja homogeenina, mikä pohjautuu yhteiseen historiaan, kieleen ja kulttuuriin arvoihin. Onko niin, että valtakulttuurin edustajien ja maahanmuuttajien välillä usein vallitsevien suhteiden mukaisesti (emt.) ruotsalaisuuskin asettuu jokapäiväisten käytänteiden ja konkreettisten kohtaamisten kautta *maahanmuuttajuudeksi* vasten suomalaisuuden lausumatonta normia vai sulautuvatko he ongelmattomasti osaksi suomalaista kulttuuripiiriä, osana pohjoismaalaista yhteyttä? Ensin käsittelen kielitaidon merkitystä arjessa siinä, kuinka osalliseksi itsensä uudessa asuinmaassa tuntee. Tämän jälkeen tarkastelen haastateltavieni kokemia Ruotsin ja Suomen välisiä kulttuurisia eroja ja rajanvedon prosesseja. Lopuksi erittelen sitä, missä ruotsalaiset tuntevat olevansa kotonaan.

7.1 Kieli ja tunne osallisuudesta

Kieli on olennainen tekijä siinä, missä tunnen oloni kotoisaksi

Kielellä on aineistoni mukaan erittäin suuri merkitys siinä, kuinka kotoisaksi itsensä Suomessa tuntee. Johan erittelee, kuinka suomenkielisten kavereiden kanssa kommunikointikielenä käytetty englanti saa aikaan sen, että hänestä tulee *maahanmuuttaja*: *En saa samaa statusta niin että Helsinki on kotini, joudun ulkopuolelle, koska olen maahanmuuttaja. En ole osa tätä Helsinki-identiteettiä*. Tällöin tilanteessa läsnä oleva, haastateltavan esiinnostama, *etäisyys* ilmentää hänen muukalaisuuttaan (Simmel 2005). Hänen ei oleteta tuntevan Suomen historiaa tai kulttuuria, eikä hän koe saavansa samaa oikeutta kaupunkiin, vaikka tietää paljon Suomesta ja kokee Helsingin omakseen. Tämä viittaa siihen, että johonkin voi identifioitua, mutta ei välttämättä tule hyväksytyksi täytenä jäsenenä eli ei *kuulu* (Anthias 2006, 19). Sen sijaan ruotsinkielisessä työympäristössä, jossa kontaktit ovat pinnallisempia, haastateltavalla on itseoikeutettu asema kielen hallinnan ohella myös suomalaisen yhteiskunnan asiantuntijana ja hän voi olla suomalainen, osa Helsinkiä. Tähän liittyy myös se, että puhuessaan ruotsia, hän tiedostaa käyttävänsä suomen toista virallista kieltä ja tuntee itsensä tällöin *paljon enemmän osaksi ryhmää* ja olonsa *kotoisaksi*. Hän asettuu siten legitiimimmin osaksi suomalaisuutta:

Silloin tunnen itseni uskomattoman suomalaiseksi Helsingissä- niinku suomalaiseksi, vaikka nyt olenkin ruotsalainen- Mutta tunnen että tämä on kotini..olen turvassa- Kun taas suomenkielisten ystäväni kanssa niin silloin minusta tulee ulkomaalainen, silloin olen maahanmuuttaja ja [toinen kansalaisuus] joka asuu Helsingissä.

Haastateltava ottaakin kieliaspektin, sen merkityksen sosiaalisten suhteiden vahvistumiselle oma-aloitteisesti esiin. Suhteeseen vaikuttaa, jos toinen osapuolista puhuu jatkuvasti itselleen vierasta kieltä ja toinen joutuu *yksinkertaistamaan* ja *sopeuttamaan* kieltään (mitä Johan joutui aluksi tekemään suomenkielisten ystäviensä kanssa). Sen sijaan ruotsinkielisestä ex-kollegasta on tullut haastateltavan paras ystävä: Johan pitää häneen eniten (puhelimitse ja sosiaalisen median kautta) yhteyttä, viettää hänen kanssaan paljon aikaa ja antaa tälle suhdelomakkeessa toiseksi korkeimman emotionaalisen arvon. Haastateltava painottaa, että kanssakäyminen on *hyvin yksinkertaista, koska meillä on kieli*. Näin ollen suhteen läheisyydelle olennaista ei ole kielen hallinta kommunikointitilanteissa, vaan saman *äidinkielen* jakaminen: *Joten sen olen myös tuntenut ja sen olen myös huomannut muissa ympäristöissä, että kielellä on suuri merkitys*. Näin ollen yhteinen äidinkieli on itsessään sitova elementti, joka jo lähtökohtaisesti mahdollistaa emotionaalisesti läheisemmän yhteyden synnyn. Kieli on tekijä, jonka avulla *pääsee lähelle*. Tämä kertoo kielen erottamattomasta yhteydestä identiteettiin. Peter Cassirer (1979, 63) kuvaa: *Kieli on ehkä se kaikkein tärkein komponentti identiteettikäsityksessämme: ilman kieltämme meistä tulee älyllisesti ja tunteellisesti uskomattoman estyneitä. Me toteutamme itseämme kieleemme kautta [...]*.

Aineistoni mukaan ongelmaksi koituukin suomen kielen osaamattomuus. Eva kertoo kielen vaikuttavan hänen persoonallisuuteensa. Arkisissa tilanteissa, esimerkiksi appivanhempien luona tai miehen sukua tavatessa, kielitaidon puute ei häiritse, koska hän voi muiden puhuessa suomea *leikkiä lasten kanssa* tai *juoda kahvia hiljaisuudessa*. Mutta muodollisimmissa tilaisuuksissa, tai vaikkapa poikansa jalkapalloharjoituksissa, tuntuu hankalalta, kun ei pysty riittämättömästi kielitaidosta johtuen osallistumaan ja olemaan mukava ja kohtelias; *olla se, joka ehkä haluaisin olla siinä yhteydessä*.

[...] ja vaikka minä ymmärrän mitä he sanovat niin, en osallistu samalla tavalla keskusteluun kuten jos..se olisi ruotsinkielinen perhe (joo) Koska olen usein niin että puhun aika paljon ja niin..mutta minulla on paljon niinku..vetäytyneempi persoonallisuus kuin mitä minulla olisi jos he olisivat ruotsinkielisiä (joo) niin että koen että se vaikuttaa, niinku..kuka olen siellä, niin että sellaisissa sukulaistapaamisissa ja muissa, niin se muuttaa sitä kuka minä olen- Kuka minä olen ja en niinku.. Kukaan ei sulje minua ulkopuolelle vaan tunnen itseni todella tervetulleeksi

mutta- ja jopa itsekin että usein jos he puhuvat suomea niin suljen korvat (aa joo joo) koska ei jaksa kuunnella koko ajan, siitä tulee liian raskasta..niin että se tulee niinku..joo..automaattisesti niin, mikä on ehkä vähän ikävää [...]

Evan kokemus *vetäytymisestä* ilmentää aineiston tendenssiä, jonka mukaan ruotsalaiset tuntevat itsensä ajoittain ulkopuoliseksi figuraatioissaan, esimerkiksi kaveriporukassa tai työyhteisössä, jos he eivät kielellisesti (suomenkieliset keskustelut) tai kulttuurisesti (suomalaiseksi tai suomenruotsalaiseksi kasvaminen Suomessa) koe pääsevänsä osalliseksi. Tällöin kielitaidonpuute toimi symbolisena ja sosiaalisena rajana (Lamont & Molnár 2002). Vaikka Johan painottaa, ettei läheisissä sosiaalisissa suhteissa hänen ruotsalaisuutensa ole merkille pantavaa (eli kansallisuudesta/etnisyydestä ei muodostu olennaisinta sosiaalista vuorovaikutusta määrittävää tekijää), olisi kieli avain yhteyteen:

Ympäristöni- minulla oleviin vahvoihin suhteisiin ei vaikuta ollenkaan se että olen ruotsalainen, sillä tavalla. Minulla on ne ystävät, jotka minulla on, minulla on se elämä, joka minulla on ja minä selviydyn oikein hyvin.. (joo) Se mikä on ongelmallista *minulle* on niinku että tietyissä yhteyksissä minulla on- olisi hyödyllistä osata suomea.

Suomen osaaminen etenkin tavalla ja tasolla, jolla selviytyisi jokapäiväisissä kommunikointitilanteissa, esimerkiksi ”ostoksilla, metrossa ja baarissa” koetaan tärkeäksi ja hyödylliseksi. Stefan kertoo, että hänelle oli jo muuttaessa lähtökohtaisesti selvää, että hän opettelee kielen. Kielitaitoa on vahvistanut hänen suomenkielinen työympäristönsä. Lisäksi suomen osaaminen on välttämätöntä, jotta voisi kommunikoida vaimonsa sukulaisten kanssa: muuten *ruokapöydässä olisi hiljaista*. Sen myötä, että Suomeen onkin jääty aiottua pidemmäksi aikaa, suomen kielen osaamisen merkitys on kasvanut. Toisaalta esiin nousee myös, että vaikka kielitaidonpuute aiheuttaa ajoittain ulkopuolisuuden tunteita ja suomea haluttaisiin osata, ei sitä nähdä ehdottoman tarpeellisena, *voin elää ilman*. Tämä kertoo kytkeytymisestä vahvasti osaksi ruotsinkielisiä figuraatioita ja että ruotsin/ja tai englannin kielellä pärjää Helsingissä, julkisissakin tiloissa. Johan kuitenkin myöntää, että esimerkiksi kaupassa olisi helpompaa selviytyä suomeksi sen sijaan, että joutuu kysymään mahdollisuutta vaihtaa ruotsiin tai Englantiin. Lisäksi tilanteissa, joissa ihmiset eivät osaa näitä kieliä, suomen kielen osaaminen saisi olon tuntuun *turvallisemmalta*. Tulkitsen, että suomen taito ja oma varmuus sen osaamisesta lisäisi vapautta toimia julkisessa tilassa; antaisi mahdollisuuden liikkua joustavammin päivittäisten areenoiden välillä (kuten kaksikielinen Lasse).

Koskela (2014) tuokin esiin professionaaleihin maahanmuuttajiin liitetyn arvotetun toiseuden (*valued Otherness*) paradoksin. Muihin maahanmuuttajien kategorioihin verrattuna heidän ei odoteta suomalaistuvan esimerkiksi opettelemalla kieli, mutta ”integraatiosta vapautus” voi evätä mahdollisuuksia todelliseen kuulumiseen tai johtaa ulkopuolisuuden tunteisiin, kuten aineistossani ilmeni. (emt., 35.) Ruotsalaiset asettuvatkin ”korkean statuksen maahanmuuttajina” erityisasemaan, koska heidän äidinkieltensä on maan toinen virallinen kieli, eikä suomen kielen oppimiselle ole senkään vuoksi yhtä suurta ulkoista vaadetta. Tämä lisää ymmärrettävästi ristiriitaa suomen kielen oppimisen tarpeellisuuden ja motivaation suhteen. Päivittäinen kielenkäyttö onkin vahvasti sidoksissa kontekstiin ja sosiaalisissa tilanteissa vaikuttavien kanssaihminen kielitaitoon sekä omaan arvioon tilanteen luonteesta ja oman kielitaidon riittävydestä. Evalle kielenvalinta riippuu pitkälti siitä, kuinka sisällöllisesti haasteellisia asioita hän on hoitamassa:

[...] Jos menen esimerkiksi lääkäriin, niin minulla on tapana kysyä ’Hei, puhutko ruotsia?’ (joo joo) Jos eivät, niin puhun mieluummin englantia koska haluan olla varma että keskustelu menee oikein (just joo) Mutta jos olen kaupassa ja aion kysyä missä kananmunat ovat, silloin voin niinku kysyä suomeksi. Se riippuu vähän..kuinka älykkäitä asioita sitä tarvitsee niinku sanoa (joo joo aivan).

Karl kertoi kokevansa joskus ulkopuolisuutta tilanteissa, joissa suomenruotsalaisten kanssa ruotsiksi käyty keskustelu vaihtuu suomenkielisen tilanteeseen tullessa välittömästi suomeen, jota hän ei ymmärrä. Hänen selviytymisstrategiansa on alkaa puhua välittömästi englantia, millä hän *pakottaa* tilanteessa läsnäolijat vaihtamaan keskustelukieltä. Huvittuneesti hän toteaa, että vaihtoehtoisesti hän vain yksinkertaisesti vaihtaa seuraa. Kerstin puhuu perheessään aina ruotsia, kun taas hänen miehensä kommunikoi aikuisten lasten kanssa suomeksi. Vaikka hän jo nyt ymmärtää suomeksi käytyä keskustelua, näkee Kerstin kielen osaamattomuuden aiheuttaman ulkopuolisuuden tunteen ruotsalaisella vävyllään (jolle hän perheensä ohella antaa suhdelomakkeessa suurinta emotionaalista läheisyyttä ilmentävän arvon): *Kun hän on meidän luonamme niin huomaaan kyllä hänestä että- Tiedän kuinka väsyneeksi sitä tulee kun istuu siinä eikä ymmärrä.* Vaikka Eva on asunut Suomessa kohta 15 vuotta, kokee hän suomenkielisissä yhteyksissä kielen edelleen *muuriksi* ja itsensä *eksoottiseksi eikä täysin integroituneeksi*:

[...] minulla on tapana sanoa että ainoa ongelma Suomessa asumisessa on suomen kieli, se on ainoa asia minkä kanssa minulla on vaikeuksia. Että se on niinku, niinku muuri että sen takia..kun olen vielä naimisissa suomenkielisen suomalaisen kanssa.. [...] Ja olen myös tajunnut että jos haluaisin suomeni tulevan paremmaksi niin minun pitäisi vaihtaa työtä, minun pitäisi kuulla suomea päivittäin, minun pitäisi altistua suomelle.. Ja..en tiedä niinku, ehkä teen sen joku päivä mutta siihen

asti olen vähän silleen..vähän niinku kuitenkin muukalainen suomenkielisessä, Suomessa..

Muukalaisuuden kokemukset (ks. myös luku 7.4) ovat esimerkkejä tilanteista, jossa puutteellinen suomen kielen taito muodostuu raja-aidaksi yhteisyydelle. Ketokiven ja Vienon (2014) mukaan kuulumistyöhön sisältyvää sidosten hallintaa ehdollistavat sosiaalisessa maailmassa jo olemassa olevat rajat kuulumisen rakenteellisina ehtoina. Jos kuulumistyö epäonnistuu yritettäessä ylittää kuulumisen symbolisia rajoja, ovat ne jo prosessuaalisesti kangistumassa kohti kuulumista todellisuudessa rajoittavia sosiaalisia esteitä. (emt., 9.) Kieli on näkemykseni mukaan symbolinen raja, joka voi muuttua sosiaaliseksi esteeksi, jolloin sillä on vaikutuksia yksilöiden jokapäiväiseen kanssakäymiseen. Sosiaalisille rajoille ominaista onkin niiden paljastuminen vakiintuneina käyttäytymismalleina, jotka rajaavat sosiaalista vuorovaikutusta olennaisesti. Symbolisia ja sosiaalisia rajoja tulisikin tarkastella yhtä todellisina, mutta joista ensimmäinen ilmenee yksilöiden, toinen ryhmittymien tasolla. (Lamont & Molnár 2002, 168–169.)

Toisaalta haastateltavani ottavat tällaiset hetkittäiset (ja vain tietyille elämänareenoille kytkeytyvät) ulkopuolisuuden tunnetta aiheuttavat tilanteet itsestään selvinä, koska ovat valinneet asua Suomessa, kuten Karl ilmaisee: *Mutta sitä tottuu myös siihen. Sellaista se on, minähän asun Suomessa.* Haastateltavista huokuukin ymmärtävä suhtautuminen ajatuksella ”maassa puhutaan maan kieltä”. Lisäksi haastateltavien erilaiset selviytymiskeinot näissä tilanteissa (omiin ajatuksiin vetäytyminen, kielen vaihtaminen tai tilanteesta lähteminen) kertoo itsessään vahvasta sosiaalisesta pääomasta (Putnam 2000). Tämä osoittaa mielestäni aktiivista toimijuutta koska haastateltavat eivät jää sosiaalisen tilanteen ”vangiksi” kokemaan siinä mahdollisesti syntyvää epämukavaa ulkopuolisuuden tunnetta. Emirbayerin (1997) mukaan toiminnassa on kyse toiminnasta jotakin kohti niin, että toimijat asettuvat erottamattomasti osaksi tilanteiden vaihtuvaa dynamiikkaa ja niiden problemaattisia piirteitä. Näin ollen osallistujat astuvat suhteisiin ympäröivien ihmisten, tapahtumien, paikkojen ja merkitysten kanssa, jolloin niihin kietoudutaan niin tilallisesti kuin ajallisestikin ja ympäröiviä rakenteita samalla uudelleen tuotetaan ja muutetaan. (emt., 294.) Haastateltavani asettuvat siten Suomessa annettuihin olosuhteisiin ja vaihtuviin tilanteisiin, mutta omaavat potentiaalin vaikuttaa toiminnallaan ympäristöönsä ja muokata sitä sekä saavuttaa vastavuoroisen, vaihtuvan toiminnallisuuden kautta osallisuutta suhdemuodostelmissaan – sekä yhteiskunnassa. Käsittelen seuraavaksi ruotsalaisten kokemuksia kaksikielisessä Suomessa toimimisesta.

7.2 Ruotsalaisena kaksikielisessä Suomessa

Se tekee arkeni niin paljon yksinkertaisemmaksi, se tekee niin kaikin tavoin..

Haastateltavani pärjäävät arjessaan pitkälti ruotsin kielellä, koska useimpien elämää määrittää vahva ruotsinkielisyys työyhteyden, ystävien, perheen ja/tai harrastusten kautta. Heihin päteekin Wahlbeckin (2013b) huomio, että ruotsalaiset työskentelevät usein paikoissa, joissa sujuva suomen kielen taito ei ole välttämätöntä. Haastateltavieni pääasialliseksi työkieleksi osoittautuikin ruotsi tai englanti. Heidän sosiaalisiin verkostoihinsa kuuluu lisäksi paljon suomenruotsalaisia, osittain juuri työn kautta, mikä entisestään vahvistaa ruotsin kielen päivittäistä käyttöä. Perheelliset haastateltavat kommunikoiivat lastensa ja – yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta – puolisonsa kanssa ruotsiksi. Wahlbeckin (2013a) projektissa tulikin esiin, että ruotsalaisten perhesiteet vaikuttavat merkittävästi niin sosiaalisiin siteisiin kuin koettuun integroitumiseen ruotsinkielisessä Suomessa (emt., 4).

Suomessa oli 290 910 ruotsinkielisiksi virallisesti rekisteröityneitä vuonna 2013 eli he muodostavat 5,34 % koko väestöstä (Tilastokeskus 2014d). Vuonna 2004 voimaan astuneen uuden kielilain keskeisen periaatteen mukaan kunta, kuten Helsinki, voi olla kaksikielinen, jos kansallinen kielivähemmistö muodostaa 8 prosenttia tai yltää 3000 asukkaaseen kunnan väestöstä (Kielilaki 6.6.2003/423). Vähäisestä suomen kielen taidosta johtuen Suomen ruotsinkielisyys on haastateltaville tärkeää, hyödyllistä sekä päivittäistä elämää sujuvoittava tekijä. Ruotsin kieli on luonut turvallisuutta, lisännyt tunnetta kodista ja myötävaikuttanut jopa Suomeen jäämiseen. Eva kokee *fantastiseksi*, että voi käyttää ruotsia poikansa suomenruotsalaisessa koulussa luonnollisesti, minkä ansiosta hän tuntee itsensä tasaveroiseksi vanhemmaksi. Näin ollen hän ei ole tässä yhteydessä *toinen* (Castles 2000).

Voin tuntea, että wau minulla on todellakin koti täällä ja olen vanhempi kuten kaikki muutkin, vaikka olen niinku kotoisin Ruotsista- Voin osallistua samalla tavalla kuten kaikki muutkin..

Ruotsin kielellä käyty keskustelu, esimerkiksi vanhempainillassa, asettuu siten kuulumisen edellytyksenä olevien puitteiden sisällä osaksi välttämätöntä interaktioiden virtausta, jokapäiväisenä kuulumista vahvistavana tekona (Ketokivi & Vieno 2014, 14–15). Haastateltavani kokevat erittäin hyvänä ja hyödyllisenä, että ruotsinkielisiä palveluja (esimerkiksi pankissa asiointi), kulttuuria (kuten teatteri) ja harrastuksia (urheiluseu-

rat) on tarjolla ruotsiksi. He kertoivat lisäksi seuraavansa ajankohtaisia asioita suomen-ruotsalaisen (että ruotsalaisen) median kautta. Ruotsin kieli auttaa sosiaalisen verkoston luomisessa, ympäristöön orientoitumisessa ja kulttuurisessa osallistumisessa. Joannan näkemyksen mukaan suomen osaaminen ei ole välttämätöntä.

On aika helppoa olla ruotsalainen Suomessa, kielellisesti. Suomea ei tarvitse opetella, sitä selviytyy aika hyvin..ruotsilla ja englannilla, koska useimmat ruotsalaiset osaavat myös englantia, useimmat suomalaiset osaavat englantia..

Toimiminen ruotsalaisena Suomessa sujuu siten jouhevasti arkipäivän areenoilla. Paradoksaalista on kuitenkin haastateltavien esiintuoma ruotsalaisena olon vaikeus suhteessa ruotsin kieleen. On mielenkiintoista, että vaikka ruotsia olisi mahdollisuus käyttää, esimerkiksi Joanna valitsee diplomaattisesti englannin kommunikointikieleksi julkisissa tiloissa, koska ei halua ruotsia puhumalla tai palvelua ruotsiksi vaatimalla korostaa oletamaansa, ihmisten mielissä olevaa vaikutelmaa *arogantista ruotsalaisesta*:

Olen saanut vaikutelman- en tiedä pitääkö se paikkaansa, että suomenkieliset suomalaiset pitävät ruotsalaisia aroganteina jos he puhuvat..ruotsia. Ja ovat vain tulleet Suomeen ja luulevat että voivat puhua ruotsia (okei) ja kaikkien tulee ymmärtää. Joten sen vuoksi puhun vain englantia (okei) niin että tuntuu.. Se on minulle tapa olla- osoittaa kunnioitusta jollakin tapaa, etten tule tänne ja luule.. Että minä olen ruotsalainen ja täällä- että minä aion puhua ruotsia koska se on teidän toinen kieli (joo)

Haastateltava ei halua tulla luokitelluksi tähän *ylimielisten ruotsalaisten* joukkoon. Hänen kuvaamansa suomalaisten ruotsalaisiin *oletetusti* kohdistamat asenteet kertovat mielestäni suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välisestä etnisestä rajanteosta ja heijastelevat Suomen ja Ruotsin välille historian saatossa rakentunutta jännitteistä asetelmaa ja naapurussuhdetta (ks. Helander 2007). Englanti on kieli, jota suomalaiset haastateltavien kokemuksen mukaan ruotsiin verrattuna paremmin osaavat ja kysyttäessä mieluummin käyttävät. Haastateltavista onkin tasapuolisempaa, että kommunikointitilanteessa puhutaan kieltä, joka ei ole kummankaan osapuolen äidinkieli, jottei toinen saa *yliotetta*. Näin ollen englannin puhuminen on, Joannankin mainitsema, keino osoittaa kunnioitusta kanssaihmiä kohtaan, jotta ollaan *kielellisesti samalla tasolla*. Toisaalta Emma kertoo viime aikoina alkaneensa käyttää enemmän ruotsia englannin sijaan huomattuaan, että ruotsia osaavat henkilöt ilahtuvat saadessaan mahdollisuuden käyttää sitä.

[...] Niin että se ei ole niinku mitään mitä vaatisin, vaan se on lähinnä niinku..kiinnostuksesta kun käytän ruotsia. Ja usein se toimii myös hyvin mielestäni niin että.. (okei) Ja..minullehan on hyötyä että..kyltit ja niin edespäin ovat usein ruotsiksi ja informaatio tietyissä liikkeissä on ruotsiksi, joten se on ollut hyvä.

Näin ollen julkisessa tilassa jossain määrin näkyvä ja tuntuva ruotsinkielisyys helpottaa kaksikielisillä alueilla asuvien ruotsalaisten päivittäistä elämää. Haastateltavat kokevat, että jotkut suomalaiset osaavat ja myös puhuvat ruotsia, mutta selkeästi suurin osa ei ollenkaan. Esimerkiksi Kerstin, joka haluaa ja vaatii usein käyttää ruotsia, kokee suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneen muutosta ruotsinkielisyyden suhteen: 1980-luvulla, jolloin hän vasta vieraili täällä suomalaisen puolisonsa kera, ruotsia pystyi vattomasti käyttämään, *mutta nythän kukaan ei puhu ruotsia, eikä sitä edes yritetä puhua*. Sitä vastoin Bo kokee, että ruotsin kielellä selviytyy arjessa hyvin, *useimmat puhuvat kyllä ruotsia*. Aineistoni perusteella näkemys kaksikieliseen Suomeen ja sen toimivuuteen onkin hyvin ristiriitainen. Oletukseni mukaan esiin nousi, ettei ruotsinkielisyys läheskään aina toimi. Johan pitää myönteisenä sitä, että useimmiten hänelle vastataan ruotsiksi hänen tuodessaan ilmi, ettei ymmärrä suomea kovin hyvin. Malinin selviytymiskeino arkipäiväisissä kommunikointitilanteissa on tehdä kielivalinta sen perusteella, kuinka hänen kielitaidottomuuteensa suhtaudutaan:

[...] Jos on joku joka sanoo niinku ystävällisesti, ja kivasti että 'oi, en osaa niin hyvin ruotsia mutta minä yritän' minulla on tapana vaihtaa suomeen, että niinku tarjoutua myös että 'okei me molemmat ollaan yhtä huonoja' - Mutta jos joku on hapan (joo), silloin en tee sitä, silloin vaihdan englantiin, en jaksa niinku olla mukava takaisin (N: suomeksi sitten) [...] Se on vähän silleen.. 'Äh mutta sitten en myöskään jaksa olla mukava' (joo joo okei) se on pieni kosto niinku, 'Jos sinä olet hapan, minä olen myös ja sitten mennään vaan englannilla [naurahtaa]

Jatkuva ”sisäinen kielidebatti” eli pohdinta siitä, mitä kieltä käyttää eri ympäristöihin sopeutumisiksi voi myös tuntua turhauttavalta, kuten Johanilla; *arkeni täällä vaihtelee paljon eri kielten välillä*. Kielen käyttö vaatiikin kameleonttimaista muuntumista ja tilanteen jatkuvaa uudelleenarviointia, jossa kieli valitaan – esimerkiksi olutta tilattaessa – sen mukaan, missä kaupunginosassa, eli kuinka ruotsinkielisessä ympäristössä, baari sijaitsee. Haastateltava kokee kuitenkin ajoittain kiusallisena sen, että myös muut joutuvat toimimaan hänen ehdoillaan kielikysymyksessä; että hän *pakottaa ihmiset* puhumaan toista kieltä, koska ei pysty aktiivisesti osallistumaan keskusteluihin suomeksi.

[...] joskus ehkä tuntuu epäluonnolliselta ympärilläni olevien ihmisten kanssa, että *heidän* täytyy sopeutua *minuun*. Olen kyllä uskomattoman kiitollinen siitä, että ystävilläni on sellainen kunnioitus minua kohtaan ja haluavat että minä olisin osallinen, että he sopeutuvat aina kun puhun englantia.

Suomenkielisyys onkin yllättävän vähän läsnä ruotsalaisten arjessa, mikä koetaan myös epäedullisena, koska kielen oppimiselle ei tällöin tarjoudu monia mahdollisuuksia. Johan kokeekin tärkeänä, että asuu kaupunginosassa, jossa saa suomalaisen (ei vain suo-

menruotsalaisen) kuvan Helsingistä, mikä on vahvistanut hänen suhdettaan Suomeen. Tätä tukee samassa kaupunginosassa asuvien suomenkielisten kavereiden verkosto, mikä tekee kaupunginosasta tietynlaisen elämisen keskustan. Haastateltava ei ole *halunnut juuttua ruotsinkieliseen ympäristöön ja suomenruotsalainen elämään*, vaan hänelle on alusti asti ollut tärkeää olla suomalaisessa kieliympäristössä. Hän tiedostaa, että *elämänsä voi tehdä hyvin ruotsalaiseksi, jos haluaa*, mutta lisää naurahtaen: *Olen valinnut yrittää integroida itseni..myös suomenkieliseen yhteiskuntaan.*

Suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välinen identiteetinmäärittely ilmeneekin myös ruotsalaisten ja suomenruotsalaisten välisessä suhteessa. Huomionarvoista on, että ruotsalaiset tekevät identiteetissään selkeän eron suhteessa suomenruotsalaisuuteen, kuten Johan: *Minä olen kyllä ylpeä riikinruotsalainen, en ehdottomasti ole suomenruotsalainen, en puhu suomenruotsia niin että- Minulle on kuitenkin tärkeää olla ruotsalainen.* Esiin nousee, että riikinruotsalaisuuden koetaan tuovan mukanaan statusta Helsingissä, etenkin suomenruotsalaisten keskuudessa. Lasse uskookin, että kielen avulla on *helppoa päästä sisään* ruotsinkieliseen Suomeen, koska riikinruotsin aksentti *kuulostaa vähän paremmalta* ja on siten *etu*. Toisaalta yhteisestä kielestä huolimatta Johan kokee tulevansa ”merkityksi” suomenruotsalaisten keskuudessa, koska aksentti huomataan heti, erona suomenruotsista. Yksilön ponnistelua vaativassa relationaalisessa kuulumistyössä onkin jatkuvasti läsnä menestymisen epävarmuus, mahdollisuus epäonnistua (Ketokivi & Vieno 2014, 9–10).

Kerstinin mukaan suomenruotsalaiseen *pieneen suljettuun piiriin* on ollut vaikea päästä sisään: pitäisi tietää *kirjoittamattomia* sääntöjä, joita esimerkiksi hänen ruotsinkielistä koulua käyneet lapsensa eivät tunteneet, eivätkä kokeneet itseään hyväksytyksi suomenruotsalaisten keskuuteen. Siihen nähden, että ruotsalaiset eivät usein identifioitu tai halua tulla identifioituiksi suomenruotsalaisiksi, paradoksaalista onkin, että monille ruotsalaisille – puhumattakaan ulkopuolelta Suomi–Ruotsi-suhdetta katsoville – suomenruotsalaisuus näyttäytyy hyvin monimutkaisena, kuten Johan kuvaa: *Suomenruotsalainen briteille tai amerikkalaisille on ruotsalainen henkilö, joka on muuttanut Suomeen! Mutta sehän ei ole!* Herääkin tutkimusongelmani ja tänne muuttaneiden ruotsalaisten identiteetin kannalta keskeinen, käsitteellinenkin, kysymys: Mitä ovat ruotsalaiset Suomessa, kun he eivät kerran ole etnisesti saati identiteetiltään suomenruotsalaisia? Ovatko he Suomen *ruotsalaisia*?

Toisaalta ruotsalaisuus antaa ulkopuolisen vapautta etäännyttää itsensä ja asettua suhdemuodostelmissa objektiiviseen asemaan (Simmel 2005, 80). Tähän liittyy myös monien haastateltavieni esiintuoma halu pitäytyä ruotsin kielen asemasta käytävän kielipoliittisen keskustelun ulkopuolella. Vaikka kaksikielisyys koetaan arjessa tärkeäksi, painotetaan, ettei se varsinaisesti kosketa itseä *ruotsalaisena*: *Se ei ole minun taisteluni*, kuten Joanna sanoo. Sundbackin (2010) mukaan kieli on usein tärkein syy etnisille ryhmille organisoitua ja puolustautua. Hän näkee suomenruotsalaisten laaja-alaisen mobilisaation kielen ympärillä perustana niin elävälle yhdistys- ja organisaatioelämälle kuin kaksikieliselle Suomellekin. (emt., 59.) Ruotsalaisilla onkin pääosin mutkaton suhtautumistapa kielikysymykseen; mahdollisuuteen käyttää ruotsin kieltä julkisissa paikoissa tai vaatia palvelua ruotsiksi. Eva ilmaisee huokaisten: *En tiedä, ehkä alitajuisesti ajattelen silleen, että jos ne lopettavat ruotsin puhumisen Suomessa niin sitten voin muuttaa Ruotsiin*. Koska ruotsalaisilla ei ole historiaa suomenruotsalaisena, he eivät omaa vähemmistön ajatusmallin sisältämää asennetta siitä, että ruotsin kieli olisi uhatuna, eivätkä tulkintani mukaan koe tarvetta sen periaatteelliseen suojelemiseenkaan: Suomeen muuttaneilla ruotsalaisilla ruotsin kieli on taatusti turvattu Ruotsissa. Suomessa asuessaankin – ja tosiasiallisesti vähemmistöä edustaessaankin – heillä on kielen suhteen enemmistön ajattelutapa. Seuraavaksi tarkastelen toimintatapaan ja kulttuuriseen koodiin perustuvia eroavaisuuksia. Ovatko ruotsalaiset kokeneet kulttuurisia yhteentörmäyksiä suhteessa suomalaisuuteen?

7.3 Kulttuuriset erot

Sitten kun olimme purkaneet tavaramme- se oli itse asiassa ensimmäinen adventti, niin kutsuimme koko rapun, meille glögeille (ahaa! joo?) ja laitoimme kutsukortit tervetuliaisiksi- Ja, *kaikki tulivat*. (oi!) Kaikki olivat *tosi yllättyneitä* ja Matti sanoi että tällaista ei kyllä tehdä Suomessa. Mutta niin tehdään Ruotsissa.

Yllä oleva esimerkki viittaa kuulumiseen – emotionaalisen puolen lisäksi – sisältyvään toiminnallisuuteen, jonka avulla olemassa olevia kulttuurisia malleja voidaan muokata, vahvistaa tai luoda kokonaan uusia (Ketokivi & Vieno 2014, 9), kuten Kerstin glögikut-sullaan miehensä kanssa teki. Kerstinin kuvaus viittaakin *transformatiiviseen kuulumistyöhön*. Se on potentiaalinen osa jokapäiväistä kuulumista ihmisten asettuessa keskinäisiin suhteiden verkkoihin, joissa he ovat jatkuvasti alttiina toistensa toiminnalle ja reaktioille. Persoonallisuudeltaan vahvat – kuten monet haastateltavani – ovat niitä, jotka asettuvat sosiaalisen muutoksen etulinjaan ja kykenevät vastustamaan olemassa olevia

(paikallisia) olosuhteita käytänteineen ja traditioineen eli kuulumisen vanhoja muotoja (emt., 16–17; ks. myös Simmel 1950.) Malin viittaa puheessaan suomalaiseen kulttuuriin ja selittää sillä kanssakäymisen erilaisuutta – suomalaisten vaikeasti lähestyttävyyttä – verrattuna siihen, mihin hän ruotsalaisena on tottunut.

[...] sehän on suomalaisessa kulttuurissa että, joskus voi olla aika vaikeaa puhua luulen..ja niinhän se on, se ei ole niinku vain myytti vaan siinä on oikeasti totuus mukana (joo)..se on ehkä silleen, karua niinku 'että nyt on tällainen *musta joulu*' tai- Ja toki onhan aika pimeää ilman lunta mutta, se on kuitenkin aika- se on aika *kovapintaista* koko ajan, niin se mielestäni on. (joo) Sitten ollaan aika suorapuheisia, minkä toisaalta voi ruotsalaisena käsittää aika häpeilemättömänä *tai* sitten voi ajatella että sehän on aika mukavaa, saada tietää täsmälleen kuinka asiat on (joo)

Haastateltava painottaakin oman suhtautumistavan merkitystä siinä, miten tämän kulttuurisen erilaisuuden, puheen *mustasta joulusta*, näkee. Malin kokee, että suomalainen tapa kommunikoida on yllättänyt hänet suorudessaan ja brutaaliudessaan. Kommunoinnin *luolamiestyli* on voimissaan: kysymykseensä saa rehellisen vastauksen, eikä puhuta vain *niitä näitä*. Tämä oli aluksi shokeraavaa ja vei aikaa tottua, mutta toisaalta suomalaisten rehellisyyttä myös arvostetaan. Aineistossa nouseekin esiin haastateltavien kokemus *tietynlaisesta käytöksen tökeryydestä, etiketin puutteesta* ja epäystävällisistä asiakaspalvelutilanteista. Esimerkiksi puhelimessa esitetty kysymys mahdollisuudesta kommunikoida ruotsiksi tai englanniksi aiheutti luurin lyömisen korvaan. Tämä ilmentää Castrénia ja Ketokiveä (2013) mukaillen sitä, kuinka konkreettisten kohtaamisten kautta sosiaaliset rakenteet ruumiillistuvat. Haastateltavat paikansivat tällaisen toiminnan kuitenkin mahdolliseen turhautumiseen; epävarmuuteen tai epämukavuuteen puhua muuta kieltä, kuin suomea. Jotkut haastateltavat kertoivat myös, kuinka – nimenomaan suomenkielisiä – suomalaisia on vaikeampi oppia tuntemaan, tutustumisessa tarvitaan aikaa. Tämän koettiin jossain määrin vaikeuttavan sosiaalisen kontaktin luomista.

Huomionarvoista on, että ruotsalaiset pyrkivät aktiivisesti etsimään syitä toisaalta suomenkielisten vetäytyneisyydelle (yhteisen kielen puute) sekä esittämään perusteluja, mistä suomalaisten asiakaspalvelijoiden mahdollinen ärtymys (väsynyt bussikuski) johtuu. Lisäksi vetäytymistä tai yritystä *piilotella ongelmia* esimerkiksi työpaikalla, selitettiin aineistossa nimenomaan kulttuurisella tavalla toimia: *On menty ehkä takaisin siihen suomalaiseen sisuun, että ei pidä valittaa, ei saa valittaa, pitää vaan niinku mennä eteenpäin*. Lawler (2002) osoittaa, että narratiivisuuden näkökulmasta olennaista on, kuinka sosiaaliset toimijat tuottamiensa kertomusten kautta tulkitsevat maailmaa ja

paikkaansa siinä sekä jäsentävät suhdettaan maailmaan ja siellä vaikuttaviin toisiin (emt., 242–243). Keskeistä on, etteivät haastateltavat ota ajoittaista epäystävällisyyttä henkilökohtaisena loukkauksena tai näe sen johtuvan heidän kansallisesta kuulumisestaan eli siitä, että he edustavat jotain muuta kuin etnistä suomalaisuutta.

Hämmäntävissä tilanteissa on kyse lähinnä *pienistä asioista*, kuten suomalaisen puolison kanssa *nyanssieroista*, jotka Ruotsissa käsitetään että *'okei hän ei kuuntele'*. Haastateltavat viittaavat *dialogin puutteeseen*, kokemukseen, että antaessaan paljon itsestään, saa takaisin hyvin vähän. Tässä on siten kyse muukalaisuudesta vierautena, *joka johtuu eroista ja käsittämättömyyksistä* (Simmel 2005, 82). Suomalaisessa kulttuurissa tuntuu vieraalta esimerkiksi *tapa seurustella ja puhua naapureiden ja kollegojen kanssa, ollaan niin hiljaisia ja diskreettejä*. Haastateltavat ovatkin suomalaistuneet: on omaksuttu suorapuheisuutta tai huomattu small talkin tarpeettomuus työpaikan kahvihuoneessa, kuten Kerstin ilmaisee: *Olen myös oppinut että on okei istua hiljaa, ei tarvitse enää puhua ihmisten kanssa esimerkiksi hississä, raitiovaunussa tai vastaavissa paikoissa*. Lasse kertoo, että kanssakäymisen etäisyys (kavereiden kesken ei ole esimerkiksi tapana kätellä) tuntui hänestä yläkoulussa suurimmalta eroavaisuudelta Ruotsiin nähden. Tästä johtuen hän *otti etäisyyttä* ruotsalaiseen käyttäytymiseensä ja mukautui paikalliseen toimintatapaan. Tulkintani mukaan hän turvasi kuulumisensa jatkuvuutta kouluyhteisönsä ja -kavereihinsa rutiininomaiseen kuulumistyöhön liittyvien päivittäisten tekojen (kuten tervehdysten) kautta, millä kuulumista ylläpidetään ja uudelleen tuotetaan (Keto-kivi & Vieno 2014, 14–15).

Lassen tapauksessa toistuukin kameleonttimaisen muuntumisen tärkeys arjessa: kulttuurisen tiedon tilanteinen haltuunotto. Aineistossani mielenkiintoista on myös näkemys Suomen ja Ruotsin koulu- ja kasvatuskulttuurin eroista: demokraattisen lähestymistavan ja yhteiseen keskusteluun rohkaisun sijaan (niin koulu- kuin kotikontekstissakin) lapset opetetaan Kerstinin mukaan Suomessa olemaan hiljaa ja kurinalaisia *rikos ja rangaistus*-mentaliteetilla. Järjestyssääntöjen tärkeys heijastuu myös perheen sisälle esimerkiksi suomalaisen puolison tai isovanhempien erilaiseen tapaan kasvatkaa:

Vähän tähän tyyliin: *'Syö puuro loppuun.'* *'En jaksa enää.'* *'No sitten laitetaan se jääkaappiin ja syöt sen sitten huomenna!'* Elämän ei tule olla niinku liian helppoa. [nauraa] Ruotsissa sitten: *'Ai et jaksa puuroa, okei. Syöt sitten ensi kerralla kun tulee nälkä.'* Että elämä on niinku niin kovaa täällä.

Kerstin kertoo toistamiseen tapahtuneen Suomeen muuton olleen haastavaa murrosikäisille lapsilleenkin, joilla *oli siis todella kulttuurisia vaikeuksia*. Perheen muutettua Suomeen yksi lapsista *itki koko ensimmäisen vuoden [...]*. Hän sanoi, *että se on niin kamaa, ettei voi ymmärtää*. Koulukulttuurin erilaisuus aiheutti ongelmia, vaikka he olivat aiemmin jo asuneet Suomessa: *Meidän olisi vähän pitänyt tietää, millaista se on*. Tulkiten, että Kerstinin kokemukseen Suomesta on selkeästi vaikuttanut hänen lastensa vaikeudet sopeutumisessa. Ontologisten narratiivien näkökulmasta toimijat sopeuttavat tarinat omiin identiteetteihinsä ja räätälöivät todellisuuden sopimaan tarinoihinsa (Sommers 1994, 618). Kerstinin kertomus *vaikeasta yhteiskunnasta* toimii siten selittäjänä hänen kielteisille kokemuksilleen Suomessa, osana oman elämäntarinan rakentamista.

Karlsson (2006, 27) tuo esiin, kuinka Sapir-Whorf -hypoteesin mukaan kielen voi nähdä vaikuttavan yksilön todellisuuskäsityksen muotoutumiseen (sen sijaan, että kieli määräisi sitä). Ruotsissa kasvaneilla voi siten hypoteesiä mukaillen ajatella olevan hieman erilainen maailmankäsitys – ja siten toimintatapa – suomalaisiin nähden, koska he ovat sosialisoituneet erilaiseen yhteiskuntaan (ja kulttuuriin). Karlsson kirjoittaa kulttuurin koostuvan lähes kaikesta, jota symbolein – kuten puhutulla tai kirjoitetulla kielellä, eleillä ja aktiviteeteilla – voi viestiä toisille ihmisille. Merkittävimmät kulttuuri-ilmiöt (tavat, uskomukset, perinteet) koodataan kielen sanastoon. Kieli onkin kollektiivinen muisti, jonka rakenteeseen hyödylliset kulttuuriset tiedot tietyssä ympäristössä selviytymiseen on koodattu sanoina ja niiden merkityksinä. (emt.) Eva tuo itseironisesti esille, kuinka saa tyhjiä katseita ja kokee itsensä joskus *kummajaiseksi* puhuessaan huonoa suomea julkisessa tilassa. Hän ei ulkonaisesti eroa kantasuomalaisista, joten ihmiset odottavat hänen puhuvan suomea. Hänen mielestään Suomessa ei ole totuttu – erona esimerkiksi Tukholmaan tai Lontooseen – kuulemaan murteellista *maahanmuuttaja-suomea*, mikä tekee Suomesta *yhden vaikeimmista maista* tänne muualta muuttaneelle.

Mutta täällä jos puhuu vähän silleen kömpelöä suomea niin saa vain usein sellaisia tyhjiä- että ihmiset vain tuijottaa silleen että 'mikä kummajainen oikein olet kun puhut tuolla tavalla'. [nauraa] [N: just niin joo, nauraa]

Kantaväestön (oletetutkin) reaktiot itseän vaikuttavat siten olennaisesti siihen, kuinka halukas vierasta kieltä on puhumaan tai kuinka auliisti vieraiden ihmisten kanssa satunnaiseen keskusteluun heittäytyy. Jos suomen kieltä puhuessa päällimmäiseksi nousee tuntemus itsestä muista poikkeavana henkilönä, muistuttaa se siitä, että on alun perin tähän yhteiskuntaan ja kulttuuriseen kontekstiin kuulumaton. Bagnoli (2007, 35) osoit-

taakin tutkimuksensa perusteella, että kieli voi olla maahanmuuttajille omaa marginaalisuutta korostava tekijä. Luulen, että kanssaihminen oletettu vastaanotto omaa kielitaitoa kohtaan saa monet maahanmuuttajat välttämään suomen käyttöä, mikä olisi edellytys sille, että kielitaito voisi kehittyä ja kuulumisen tunne yhteiskuntaan kielen hallinnankin kautta vahvistua. Aineistossa nousi esiin kaipuu siihen, että voisi vaivattomasti ymmärtää ja käydä arjessa spontaanisti keskusteluja, esimerkiksi kaupassa kassahenkilön kanssa. Kieli on merkittävästi sidoksissa siihen, tuntee ko kuuluvansa joukkoon ja se aiheuttaa ajoittaista ikävöintiä Ruotsiin: *Sitä saatan kaivata että olisi luonnoll- niinku, että sopisi joukkoon silleen ihan niinku luonnollisesti.* Näihin kulttuurisiin käsittämättömyyksiin lukeutuu myös Joannan kokemus sinkkuna olemisen turhauttavuudesta:

Tuntuu vaikealta olla Suomessa sinkku. Olisi helpompaa olla sinkku Ruotsissa [...] tai missä tahansa maailmassa! Mutta Suomessa tuntuu vain silleen 'Mitä hittoa..?!' [naurahtaa] Ei mutta en tiedä, tuntuu vain kuin..Minä en vain ymmärrä suomalaisia miehiä, piste. Niinku. En tiedä kuinka ne toimivat.

Joannan kokemus viittaa suhteiden moninaisuudessa ja niiden relationaalisissa prosesseissa läsnä olevaan epävarmuuden elementtiin: se määrittää kuulumistyötä jatkuvine yrityksineen, onnistumisineen ja epäonnistumisineen (Ketokivi & Vieno 2014, 17). Haastateltava kokee ongelmallisena, ettei ymmärrä suomalaisia miehiä ja pyrkii hakemaan sille aktiivisesti selitystä. Liittyykö tämä kulttuurisen koodin erilaisuuteen, jolloin ei ole yhteistä tapaa olla? Hän kaipaakin *nopeaa ja sivaltavaa dialogia* ja *small talkia* sen sijaan, että suomalaiset miehet tuntuvat pelkäävän hänen haluavan naimisiin, jos keskusteluun ryhtyy. Onko kyse Joannan analysoimasta kielirajasta eli suomalaisten miesten epävarmuudesta ja ujoudesta puhua vierasta kieltä vai asettuuko itse *ulkomaalaisuus* – ja sitä kyseisen haastateltavan tapauksessa ulkoisesti ilmentävä ihonväri – symboliseksi rajaksi?

En tiedä ajatteleeko ihmiset niinku sitä, jos ihmiset eivät ole..niin tottuneita, ihmisiin toisista- Olen todellakin ruotsalainen, olen 100 prosenttisesti ruotsalainen, mutta minulla on toinen ihonväri niinku. [...] Ja mikä kokemus ihmisillä on tummaihoisista ja kuinka he näkevät heidät..jos siinä on joku negatiivinen lataus, en tiedä! En tiedä kuinka ihmiset ajattelevat! Mutta sitä alkaa- sitä niinku miettii..

Haastateltava tuo esiin havaintonsa, kuinka Suomessa on erilaista olla tummaihoisen, koska heitä ei ole paljon, tai varsinkaan näy katukuvassa, kuten Ruotsissa: *Se on hyvin monikulttuurinen. Suomi on hyvin homogeeninen.* Ottamalla esille ihonvärinsä, Joanna selvästi pyrkii löytämään selitystä sille, miksi ei ymmärrä suomalaisia miehiä tai miksi hän kokee sinkkuna olon niin vaikeaksi Helsingissä. Koskela (2014) osoittaa, että pro-

fessionaalitkin maahanmuuttajat, joilla on näkyvä etnisyys, saattavat joutua kokemaan enemmän tunnetta kategorisaatiosta suhteessa niihin, jotka ulkonäöllisesti sulautuvat suomalaiseen katukuvaan. Näin ollen he myös vastustavat näitä hierarkisoivia kategorioita, koska ne vaikuttavat heihin kielteisemmin heidät liitettäessä alemmalle tasolle etnisessä hierarkiassa. (emt.) Vaikka Joanna ei kertomansa mukaan *mieti ihonväriään kovinkaan paljon*, eikä ole kokenut Suomessa rasismia, hän pohtiikin, näkevätkö *muut* sen eri tavalla. Haastateltavan pohdinta vahvistaa näkemystäni maahanmuuttajista rajojen ylittäjinä ja ennustamattomien siteiden muodostajina (Ketokivi & Vieno 2014, 16). Vaikka olisi vahva itsessään, on löydettävä oivaltavia tapoja navigoida uudessa asuinmaassa, jossa on päivittäin alttiina muukalaisuuden mukanaan tuomille haasteille.

7.4 Ruotsalaisuus muukalaisuutena

Jokaikinen ruotsalainen ei voi olla homo, ei vaan voi olla

Käsittelen tässä luvussa sitä, kuinka ruotsalaiset kokevat maahanmuuttajuutensa osana maiden välistä historiallisten suhteiden jatkumoa. Maahanmuuttajat asettuvat hierarkiaan (*migrant hierarchy*) toisensa läpileikkaavista moninaisista tekijöistä¹⁴ johtuen. Hierarkian ilmentämät vastaanottavan yhteiskunnan asenteet vaikuttavat maahanmuuttajien hyvinvoinnin tasoon, nähtyyn integraation mahdollisuuteen sekä kuulumisen tunteeseen. Siihen liittyvät arvo-arvioinnit (*value judgements*) ja kategorisaatiot vaikuttavat lisäksi maahanmuuttajien jokapäiväiseen elämään sekä omaan määrittelyyn sosiaalisista identiteeteistään. (Koskela 2014, 20.)

Siis ymmärrän miltä *tuntuu* niistä jotka tulevat ulkomaalaisena toiseen maahan- [...] On tietysti ero olla- mitä Ruotsissa kutsutaan korkean statuksen maahanmuuttajaksi, tyylisiin amerikkalaiset, jotka [nauraa] ovat tervetulleita kaikkialle niin kauan kun he ovat valkoisia. Tai tulla Afganistanista tai Bosniasta tai mitä nyt voi olla.. (N: joo niinhän se on) Mutta muuten, yleisesti siis *kaikilla* maahanmuuttajilla on se, että sinä- sitä ei ole yksi *heistä*. Vaikka työskentelet ja maksat veroja niin sinulla ei ole oikeutta *kritisoida maata!* Vaan: 'Muuta sitten takaisin!'

Kerstin kokee maahanmuuttajuuteen liittyvää ulkopuolisuuden tunnetta, vaikka tiedostaakin asemansa *korkean statuksen maahanmuuttajien* joukossa. Kerstinin kuvaus viittaa tähän ”maahanmuuttajuuden skaalaan” ja sen heijastamaan *etniseen hierarkiaan*, joka kuvaa etnisten ryhmien suhteellista asemoitumista tietyssä yhteiskunnassa (Myr-

---

¹⁴ Näitä standardeja voivat olla mm. etnisyys, kansallisuus, sosioekonominen ja työmarkkina-asema, koulutus, uskonto, sukupuoli sekä yhteiskunnan historialliset, taloudelliset ja poliittiset tekijät (emt).

berg 2010). Myrbergiä mukaillen Suomessa asuvat ruotsalaiset ovat esimerkiksi ulkonäkönsä ja kulttuuris-uskonnollisten tapojensa perusteella lähellä suomalaisia eivätkä täytä tiettyjä, maahanmuuttajiin tai -muuttajuuteen yleisesti liitettyjä mielikuvia ja kriteereitä (emt.). He ovat hierarkian yläpään kategoriassa; haluttuja länsimaisia professionaaleja, jotka yleisesti toivotetaan tervetulleeksi ja hyvin koulutettuina nähdään edustavan globalisaation ja monikulttuurisuuden myönteistä vaikutusta uhkaamatta kansallista kulttuuria tai taloutta (Koskela 2014, 25). Mielenkiintoista tähän ruotsalaisten julkisesti ”legitiimimpään” asemaan nähden onkin Kerstinin esiintuoma kokemus toiseudesta, joka *kaikilla maahanmuuttajilla on*. Koskela (2014) viittaa siihen, kuinka korkeankin statuksen maahanmuuttajilla on jonkinlainen yhteisyyden tunne, itsemääritetty ryhmäidentiteetti, jota rakennetaan yhtäältä ei-haluttujen maahanmuuttajien kategorialla ja toisaalta suomalaisia *toisia* vasten. Sisäistetyistä kategorioista tulee strategioita, joilla luodaan inklusion ja eksklusion rajoja. Identiteettineuvotteluissa määritellään siis sitä keitä olemme, mutta myös keitä *emme* ole. (emt., 36–37.) Pohtiessaan maahanmuuttoa Kerstin näkeekin kummallisena sen, kuinka maantieteellisesti määritellyt rajat jakaa ihmisiä ja oikeuttaa eri asioihin.

K: juu tai on se kyllä kummallista oikeastaan että on maa ja sitten vedetään rajoja ja ne jotka ovat syntyneet näiden rajojen sisällä – erona ihmisiin jotka tulevat tähän maahan – niillä on *oikeus* olla siellä ja rakentaa sitä maata. Mutta sitten kaikki muut jotka tulevat sinne on niinku *vieraita*.

N: joten tunnetko itsesi edelleen vieraaksi?

K: ehdottomasti joo. (okei) joo joo joo, ehdottomasti joo. Ja sitä on *ruotsalainen*, sitä ei ole Kerstin vaan sitä on ruotsalainen. (okei)

Koskelan (2014) mukaan professionaalitkin maahanmuuttajat ovat myönteisten näkemysten ohella kohteena kategorisaatioiden homogenisoiville, hierarkisoiville ja stereotyyppittävälle aspekteille, jotka eivät tunnusta yksilöitä tai sovellu heidän itsemääritettyyn identiteettiinsä (emt., 20, 29). Kerstin kokee edelleen olevansa *vieras* Suomessa, koska muut näkevät hänet ensisijaisesti ruotsalaisena oman persoonan sijaan (ks. myös luku 6.1). Aineistossa esiinnouseva vierauden tematiikka viittaakin ruotsalaiseen Suomessa eräänlaisina *muukalaisina* (Simmel 2005). Teoreettisesti tietyn kulttuurisen samankaltaisuuden jakava ryhmä voidaan nähdä muukalaisina, jotka tulevat ulkopuolelta enemmän tai vähemmän pysyvästi uuteen tuntemattomien ihmisten ryhmään/ryhmittymiin sekä paikkaan, johon eivät ole aiemmin kuuluneet. Simmelin mukaan muukalainen tuo ryhmään *ominaisuuksia, jotka eivät ole eivätkä voi olla lähtöisin siitä itsestään*. Muukalaisen tullessa ryhmään asetelma on mielestäni empiirisesti mie-

lenkiintoinen, koska muukalaisuus samanaikaisesti pitää sisällään ajatuksen ryhmän sisäisyydestä, siihen kuulumisesta, mutta tuo toisaalta myös ulkopuolisuuden elementin suhteessa siihen. Näin ollen *etäinen on lähellä*. (emt., 76–77.) Anthias (2006, 25) esittääkin, että lisääntyvä liikkuminen maailmassa intensifioi ja normalisoi vierauden: *'Kokonaisvierauden' tilasta tulee globaalin yhteiskunnan varsinainen tila*.

Onko tähän suomalaiskansalliseen, etnisesti homogeeniseen yhteisöön vaikea päästä sisään? Koskelan (2014) aineiston mukaan hierarkian yläpäässä olevat maahanmuuttajat kokivat, että heidän ja suomalaisten välillä on raja, jota on mahdotonta ylittää. Suomalaiset nähtiin hierarkian yläpuolella tai vieressä saavuttamattomina: koska on *vain yksi tapa olla suomalainen*, niin ulkomaalaisen on mahdotonta tulla täysin hyväksytyksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. (emt. 34, 37.) Omassa aineistossani suomalainen ja ruotsalainen yhteiskunta polarisoituu toisiinsa monikulttuurisuuden suhteen. Vaikka yhteiskuntien rakenteellista samanlaisuutta usein korostetaan, eroavuutena nähdään se, että maahanmuuttajien runsaasta määrästä johtuen Ruotsi on monimuotoisempi ja suvaitsevaisempi yhteiskunta erilaisuutta kohtaan. Tietynlaista avoimuuden puutetta selitetään sillä, että maahanmuutto-ilmio ei ole koskettanut Suomea, kuten muita Euroopan maita, vaan Suomi on voinut ikään kuin rauhassa olla sisäänpäin kääntynyt ja vahvistaa kansallistunnettaan, *rakentaa suomalaista sisua: Mutta edelleen se on myös, yhteiskunta jossa on hyvin paljon vihaa. Ja luulen että viha tulee- että suvaitsevaisuutta ei ole paljon ollut, koska sitä ei ole tarvinnut olla!* Tätä ilmapiiriä myönnetään olevan myös Ruotsissa, mutta haastateltavien puheessa toistuu ajatus, että Suomessa yhteiskunnan asenneilmasto on monimuotoistumiskehityksen suhteen juuttunut menneisyyteen: suomalaiset työستävät vielä asioita, jotka on Ruotsissa jo käyty läpi ja menty eteenpäin.

Ruotsi on läpikäynyt prosessin joka on paljon paljon pidemmällä..mutta että yhä käydään läpi samaa asiaa täällä, mutta ruotsalaisten kanssa! Ruotsi käy läpi samaa asiaa nyt mutta ihmisten kanssa jotka tulevat toisista maista, paljon kauempaa, joilla on eri ihonväri! Suomessa käydään yhä läpi prosessia jossa on kyse pohjoismaalaisista!

Tämä viittaaakin Myrbergin (2010) esiintuomaan näkemykseen, ettei suomalaisia enää nähdä maahanmuuttajina Ruotsin monikulttuurisessa keskustelussa. Pohjoismaista muuttaneet kuuluvat etnisten ryhmien yläsegmenttiin niin Ruotsissa (emt.) kuin Suomessaakin, mutta ruotsalaiset sijoitetaan suomalaisessa hierarkiassa muita pohjoismaalaisia alemmaksi (oletettavasti) historiallisista ja poliittisista syistä johtuen (Koskela 2014). Homogeenisen Suomen muodostamaa viitekehystä vasten rakentuukin jännite

suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välille. Johan kokee, että kansallistunne on Suomessa edelleen tärkeää ja näkee vahvan nationalismin kumpuavan juuri Suomen historiasta kahden valtion välissä: *Tuntuu, että Suomessa on edelleen erittäin tärkeää olla suomalainen*. Aineistoni perusteella suomalaisten (myös suomenruotsalaisten) alemmuudentunne ruotsalaisiin nähden tuntuu yhä ja koetaan jopa ongelmallisena. Tämä ilmenee joidenkin haastateltavien mukaan olemassa olevana *pikkuveli- isovelikompleksina* ja negatiivisena asennoitumisena ruotsalaisia kohtaan. Johan kokee, että molemmilla mail- la on tarve tehdä eroa toisiinsa:

[...] tästä Ruotsi-Suomi -suhteestahan on tullut ihan vinoutunut! Siitä on tullut mieluummin negatiivinen kuin positiivinen asia. (joo) Ihmiset reagoivat negatiivisesti että 'ei hitto me ei olla suomalaisia' tai 'me emme ole ruotsalaisia', sanovat suomalaiset, [...] Että ei voida hyväksyä sitä että olemme pohjoismaalaisia..

Merkitsevää ja mielenkiintoista onkin, miksi näitä kansojen välisiä symbolisia rajoja täytyy vetää. Miksi on niin tärkeää tehdä ero sille, että *minä* en todellakaan ole sitä, mitä *sinä* olet? Eliaksen (1978) mukaan ryhmien väliset suhteet, jotka tulevat esiin myös yksilön puheessa *meistä* ja *heistä* (*we-they*) sekä yksilön asema näissä yksiköissä tulee osaksi yksilön henkilökohtaista identiteettiä. Elias kuitenkin peräänkuuluttaa huomioimaan ryhmien sisällön muuttumisen elämän kuluessa eli siellä vaikuttavien henkilöiden vaihtumisen ja näin ollen figuraatioihin viittaamisen muuttuvan luonteen: ryhmärajojen siirtyessä *me* ja *he* -puheella viitataan eri aikoina eri ihmisiin. (emt., 128.) Tässä on mielestäni kyse inkluusion ja eksklusion mekanismien muuttuvasta luonteesta eli kuulumisen ehtojen, rajojen ja esteiden muuttumisesta ja siirtymisestä, mitä Lamont ja Molnár (2002) nimittävät *rajatyöksi* (ks. luku 3.3.2). Koska yksilö ei ole eristäytynyt, vaan *jokainen henkilö on yksi toisten joukossa* (Elias 1978, 122), *I:n* vastapoolleina toimii myös kielenkäytössämme muita pronomineja, kuten *you* (merkityksessä *sinä* ja *te*) sekä *they*, joilla viitataan suhdeverkon muihin osapuoliin ja heidän edustamiinsa asemiin (esimerkiksi isä, veli, työkaveri). Elias painottaakin, että persoonapronominit ilmaisevat sen tosiasian, että jokainen inhimillinen yksilö on perustavanlaatuisesti liittynyt toisiin ja on siten sosiaalinen olento. (emt., 122–124.)

Helander (2007) viittaa molemminpuolisiin rajanvedon ja itsemäärittelyn prosesseihin, joita jo vuosisatojen ajan – etenkin yhteisen valtion hajoamisen vuoden 1809 jälkeen – on käyty suhteessa suomalaiseen ja ruotsalaiseen etnisyyteen. Maiden välisen suhteen voikin ymmärtää juuri historiallista taustaansa vasten, jossa Ruotsin voidaan Helanderin

mukaan sanoa saaneen psykologisen yliotteen. Tämän lisäksi maiden välisessä suhteessa käydään etnisille suhteille ominaista määrittelyä ”meistä” suhteessa ”heihin”. (emt., 59.) Aineistossa tuli esiin maiden välillä olevan jännitteen moniulotteisuus, joka kytkeytyy niin historiaan kuin kansallisuuteenkin, erityisesti kielikysymykseen. Jännite (ja stereotyyppinen suhtautuminen) näyttäytyy yhtäältä suomalaisten ja ruotsalaisten välisessä suhteessa, kuin erään haastateltavan kokemana suomenkielisten *kielivihana* suomenruotsalaisia että ruotsalaisia kohtaan: riikinruotsalaisen ”objektiivisesta asemastaan” huolimatta Johan myöntää ruotsin kielen *negatiivisen leiman* – ja ettei kieltä nähdä irrallisena kansallisuudesta tai yksilön ominaisuuksista – vaikuttavan siihen, kuinka huolettomasti kokee voivansa ruotsia käyttää. Tästä syystä hän tuntee olonsa yleisesti tervetulleemmaksi suomenruotsalaisessa yhteydessä. Näen, että suomenkielisten keskuudessa Ruotsiin ja ruotsalaisiin liitetty antipatia ikään kuin heijastetaan suomenruotsalaisiin – ja päinvastoin, koska ruotsin kieli symboloi jonkinlaista ”menestyvää isoveljeä”.

Liebkind *et al.* (2006, 367) viittaavat itsekategorisaatio- ja sosiaalisen identiteetin teorioihin, joiden mukaan sosiaalisia kategorioita tarvitaan, jotta yksilö voi paremmin paikantaa itsensä että toiset sosiaalisessa rakenteessa. Oma ryhmä nähdään edullisemmin, koska osa identiteetistä tai minäkuvasta muodostetaan ryhmäjäsenyyden kautta: sosiaalinen identiteetti on se osa minäkäsitystä, joka muodostuu yksilön ryhmäjäsenyyksien kokonaisuudesta. Sisäryhmän suosiminen auttaa yksilöä siten säilyttämään positiivisen sosiaalisen identiteetin. (emt.) Miten tätä toiseutta sitten rakennetaan ja kuinka ennakkoasenteet tai -luulot vaikuttanut haastateltavien arkeen sosiaalisesti? Johanin kokemus suomenkielisten herkkyyttä ruotsia kohtaan ja alttius kommentoida sitä on ilmennyt esimerkiksi *negatiivisina kommentteina* hänen puhuessaan ruotsia kaupungilla. Kysyessäni kommentteista tarkemmin, haastateltavan tuntuu olevan vaikea kertoa siitä ja hän korostaa, kuinka kommentointia tapahtui lähinnä vuosia sitten, ensimmäisinä Suomen vuosina, ja nykyään enää kovin harvoin. Hän vaikuttaa kyllästyneeltä kuulemaan aina samaa jargonia ruotsalaisista ja onkin valinnut puolustusmekanismikseen käänteispsykologian:

N: okei millaisia kommentteja?

J: toistuvasti vain ainoita kommentteja..että.. Ehkä ei niin suoran negatiivisia mutta ehkä niinku että ’se oli ruotsalainen’ että, jooh..niinku että jooh. Että kaikki ruotsalaiset on- niinku ja silloin ne saattoi olla myös ironisia kysymyksiä. (okei) Toistuvasti tulemme takaisin tähän ainoaan fantasiaesimerkkiin että homo- että ihmiset tulee luo: ’Onko todellakin totta että kaikki ruotsalaiset on homoja?’, he kysyvät minulta- (ooh!) Minulla on tapana sanoa että ’Jo-o se on kyllä todella totta, että kaikki ruotsalaiset on homoja’.

Brubakeriin (2002) viitaten ruotsalaisista tehdään kategorisella erottelulla ulkopuolisia, jotka suljetaan ulos. Kategorioilla tehdään identifiointia tai luokitellaan itseä ja toisia eli toisin sanoen kategorioiden avulla ihmiset tekevät selkoa sosiaalisesta maailmasta, koska ne ovat yhteydessä stereotyyppisiin odotuksiin ja uskomuksiin kategorioiden jäsenistä (emt., 169–170). Myös Lamont ja Molnár (2002, 170) tuovat esiin sosiaalipsykologisen näkemyksen, jonka mukaan ihmiset sopeutuvat ympäristöönsä kognitiivisen kategorisaation ja stereotyyppien kautta.

Toisaalta Johan kertoi yllätyksekseen havainneensa Ruotsin vastaisen suhtautumistavan jopa suomenruotsalaisten (etenkin nuorten) keskuudessa. *He voivat olla..hyvin negatiivisia riikinruotsalaisia kohtaan. Vaikka puhutaan samaa kieltä, niin siinä on edelleen tämä Suomi-Ruotsi -kysymys.* Ruotsiin ja ruotsalaisiin kohdistuva antipatia ei siten perustu pelkkään kieleen, vaan kansalaisuuteen yleisemmin. Aineistossa ilmeni näkemys, että vahvat kielteiset stereotypiat – asenne *kunhan Ruotsi ei vaan voita* – peritään jo lapsena perheessä. Kerstin kertoo naurahtaen saaneensa käsityksen, että suomalaiset pitävät oikeutettuna, jos *vähän kärsit täällä*. Hän uskoo näkemysten liittyvän siihen, että *suomalaiset luulevat että meillä on kaikki niin paljon paremmin*. Kyseessä on siten pikkuvelikompleksiin sisältyvä kateus. Tähän liittyen haastateltava oli kokenut myös Ruotsin ironisointia suomalaisten toimesta: *Sää on parempi Ruotsissa ja ihmiset ruskettuneempia!* Ruotsiin kohdistuva vertailuasetelma on siten laajalle levinnyttä sekä syvälle yhteiskuntaan, että ihmisten käytökseen juurtunutta. Ruotsalaisuus voi siis näyttäytyä suomalaisille yhtäältä todella jännänä, mutta toisaalta uteliaisuus ja viha *kulkevat käsi kädessä*. Haastateltavien kokemukset ovat esimerkkejä tilanteista, joissa etnisyys asettuu symboliseksi rajaksi, joka ilmenee sosiaalisessa kanssakäymisessä (Lamont & Molnár 2002). Kommenteilla annetaan siten ymmärtää suomalaiseen yhteyteen kuulumattomuus ja luodaan raja-aitoja yhteisyyden kokemiselle. Näkemykseni mukaan ruotsalaisuus kuulumisena rajoittaa siten ajoittain mahdollisuutta kuulua toiseen yli rajojen ja tavoitella jäsenyyttä suomalaisuuden kategoriassa (Ketokivi & Vieno 2014).

Tajfel ja Turner (1985) näkevät, että sosiaalisen identiteettiteorian keskittyessä implisiittisesti symbolisiin rajoihin, paineessa arvioida oma ryhmä myönteisemmin sisä-ulkoryhmän vertailun kautta johtaa siihen, että sosiaaliset ryhmät yrittävät erottautua toisistaan. Maiden välinen jännite viittaa siten erottautumisen prosessiin, jolla pyritään *ylläpitämään ja saavuttamaan ylemmyyttä ulkoryhmästä*. (emt., 16–17.) Yksilö käsittää

siten itsensä suhteessa siihen, mitä ei ole – akselilla ”me ja nuo toiset”. Luulenkin, että ollessamme niin lähellä, osana pohjoismaista yhteyttä ja melkein samaa, syntyy paradoksaalisesti entistä suurempi tarve etäisyydenottoon ja rajojen määrittelyyn. Harrison (2003) osoittaa, että kontrastit syntyvät identiteettien yhteisyydestä: mitä intensiivisemmin toiseen (*the Other*) identifioituu, sitä todennäköisemmin samanlaisuutta halutaan häivyttää. Tällöin pienistäkin eroavaisuuksista tulee tärkeitä. (emt.) Tarve nähdä ja korostaa eroja suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välillä muodostuu näkemykseni mukaan – niin maantieteellisestä kuin yhteiskunnallisestakin – läheisyydestä, osana pohjoismaista identiteettiä ja arvopohjaa. Asetelma kääntyykin siten, että *läheinen on etäällä* (Simmel 2005, 77). Lasse kertoo kuinka häntä *muistutettiin* ruotsalaisuudestaan ja *koeteltiin useita kertoja* yläkouluaikanaan.

N: no mitä tarkoitat koettelulla tai mitä-?

L: no siis just että ne yrittivät kiusoitella minua joskus että ottaisin itseäni ja silleen..mutta ne on juuri näitä tavallisia koulu..ajanmetodeja joita niinku.. sitä voi kutsua kaverikasvatukseksi.. Mutta- että nimiteltiin hurriksi ja vitun sveduksi ja kaikkea sitä..mutta siitä ei tullut koskaan.. Se ei purrut minuun.

Lasse vakuuttaa kuitenkin, että koki itsensä hyväksytyksi koulukavereiden keskuudessa. Anthias (2006) muistuttaa, että kuuluminen on inklusion ja eksklusion kautta niin rajoja kuin hierarkioita (etnisyyden ohella mm. sukupuolen, luokan ja iän mukaan), jotka ilmenevät niin rajojen sisällä kuin niiden lävitsekin. Kuulumisen kuvitteellisuus (*imagining*) viittaakin tapoihin, joilla sosiaalisesti tuotetut, tilanteiset ja kontekstuaaliset suhteet luonnollistetaan: sosiaalisen ja henkilökohtaisen elämän fiksatut ja itsestäänselvät rakenteet tuottavat ihmisten muodostaman ”luonnollisen” yhteisön ja asettavat ekslusiivisesti rajat toiseudelle. Anthias (2006) näkee ryhmät luonnollistavan yksinkertaistamisen problemaattisena identiteetin käsitteelle, koska sisäryhmä pitää aina sisällään moninaisia identiteettejä omaavia yksilöitä, jotka kuuluvat erilaisiin ja useisiin kategorioihin. Voimallisimmin kuuluminen (tai kuulumattomuus) toteutuu *kokemuksena* ulkopuolelle jäämisestä eli eksklusiossa.¹⁵ Kun kuulumista tarkastellaan intersektionaalisten rajojen kautta rakentuneena, myös ulkopuolisuus on moninkertaisesti koettua. (emt., 21–22.)

---

¹⁵ (...) *belonging becomes activated most strongly when there is a sense of exclusion* (emt., 21).

Kerstinin vahva kokemus maahanmuuttajuudesta ja ulkopuolisuudesta kytkeytyy maiden väliseen jännitteisyyteen ja kokemukseen, että hänet nähdään etnisen kuulumisen kautta:

N: no miltä tuntui alussa? Miltä tuntui niinku- kun olit tullut Suomeen niin..?

K: Se oli aika kamalaa itse asiassa. Minulla on tapana sanoa, kun ihmiset kysyvät- olen tietenkin saanut tuon kysymyksen aikaisemminkin- Se tuntui vähän siltä kuin olisi ryöminyt sisälle mustaan säkkiin, jonka nyörit sidotaan kiinni. (okei) Sitä oli niinku ihan- kielen takia ja koska..riikinruotsalaisena ei tule niin..ylipäänsä.. En tunne itseäni korkean statuksen maahanmuuttajaksi niin sanotusti (mm) vaan se oli usein.. Juuri tämä pieni viha ruotsalaisia kohtaan (ahaa, okei) Joo, että kaikki ruotsalaiset haravoitiin- kaikki ruotsalaiset haravoidaan kammalla jollakin tapaa että 'ruotsalaiset, ne kamalat ruotsalaiset' (okei) että, jooh..

Suomalaisten ja ruotsalaisten välisessä suhteessa mielenkiintoista onkin mielestäni juuri suhteen erityisyys; Helanderin (2007) esiin nostama vuosisatoja vanhan etnisen suhteen historiallinen jatkumo, jonka osaksi jokainen tämän ”rajan” kanssa kohtaava joutuu tai pääsee osalliseksi. Yksilöt asettuvat tiettyyn, historian määrittelemään yhteyteen, jonka muotoutumiseen he eivät voi yksin täysin vaikuttaa. Suomalaisen ja ruotsalaisen etnisyyden välisiin suhteisiin vaikuttavat kulttuuriset rajanvedon diskurssit, joita suomalaiset ja ruotsalaiset toisiaan kuvatessaan puheessaan viljelevät (ks. myös Korkiasaari 2001). Etnisissä suhteissa on Helanderin mukaan tärkeää ottaa todesta nämä vastavuoroiset diskurssit, koska ihmiset elävät ja toimivat näiden diskursiivisten tulkintojen kautta, olivatpa ne tosia tai eivät. Yksilöiden käsitykset todellisuudesta määrittyvät siis ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa, jotka eivät ole täysin vapaita, vaan seuraavat tiettyä historiallista mallia. (emt., 76.) Johan kokeekin surullisena sen, että ajoittain maidemme tiheä historiallinen side unohtuu ja pohjoismainen yhteisyys hämärtyy:

En usko että ymmärrämme kuinka lähellä olemme ja kuinka yhteiskuntamme on rakentunut samalle.. perustalle. (joo) Suomi luulee että kaikki poliittinen- kaikki täällä on suomalaista perua. Ja ruotsalaiset luulee samaa! Ja se on sama niinku pohjoismainen..politiikka joka on muotoillut yhteiskuntiamme ja rakenteita. Ja mielestäni on aika traagista ettei näitä kokonaisuuksia nähdä.

Helander (2007) osoittaa, että uusi globaali kansainvälinen järjestys ja oman etnisyyden muuttunut asema osana sitä on luonut tarpeen työstää identiteettiä myös suhteessa naapurimaahan. Ruotsi on globalisaation ja eurooppalaisen integraation myötä ”pienenty-nyt” ja uusi ruotsalainen identiteettityö on tullut ajankohtaiseksi, kun aiempaa etnistä asymmetriaa Suomen ja Ruotsin välillä ei enää ole. (emt., 60, 65.) Myös aineistossani ilmenee muuton seurauksena tapahtunut ruotsalaisten muuttunut asennoituminen suomalaisuuteen. Bagnolin (2007, 34) mukaan kotiinpaluun mahdollisuus on – jollei realis-

tisesti, niin edes unelmana – erittäin tärkeä maahanmuuttajien identiteetille. Eva tuo esiin, kuinka he ensimmäisen lapsensa syntymän jälkeen tekivät yrityksen muuttaa takaisin Ruotsiin.

[...] On helppo uskoa kun asuu täällä että jos vain olisi Ruotsissa niin kaikki olisi fantastista ja siellä on aina aurinko ja kaikki ihmiset on mukavia ja iloisia- ja niin- hän se ei ole. (joo) Myös Tukholmassa on harmaa arki [...]

Elämä kotona voikin osoittautua odotettua ongelmallisemmaksi (emt.). Eva kertoo, että alle vuoden jälkeen he muuttivat, hänen aloitteestaan, takaisin Helsinkiin. Elämä Tukholmassa oli muuttunut siitä, kun Eva lähti sieltä: hän ei ollut enää opiskelija ja ystävienkin elämäntilanne oli nyt toinen. Hänelle oli *aika tärkeä asia* tajuta se, että Ruotsi ei ole enää ilmeinen vaihtoehto, jonne joku päivä palata. Siellä ei ole enää *itsestään selvää kotia*. Suomesta onkin tullut ruotsalaisten silmissä maa, jossa voi nähdä tulevaisuutensa.

7.5 Paikan merkitys ja tunne kodista

Koti liittyy minulla siihen, missä tunnen oloni turvalliseksi juuri nyt ja missä voin hyvin

Tässä luvussa käsittelen sitä, kuinka yksilö osana muuttuvia suhdemuodostelmiaan jäsentää erinäisiä kuulumisiaan ja kokemuksiaan ruotsalaisena Suomessa sekä pyrkii (aktiivisesti) saamaan jalansijaa uudessa asuinmaassaan ja tuntemaan olevansa kotonaan. Ketokiven ja Vienon (2014) mukaan kuulumistyö voi ilmetä konkreettisesti yrityksenä sopia joukkoon, ”päästä sisään” ja tuntea olonsa kotoisaksi uudessa asuinmaassa, tilanteessa tai ryhmässä, jolloin on kyse henkilökohtaisesta ponnistuksesta kuulumisen saavuttamiseksi. Kuulumistyössä olennaista on siteiden hallinta sen eri muodoissaan niin henkilökohtaisella kuin kollektiivisella ja poliittisella tasolla. Merkityksellisiä siteitä tai sidoksia muodostuu henkilöiden lisäksi myös symbolisiin kategorioihin, yhteisöihin, paikkoihin ja julkiseen toimintaan. Henkilökohtaiset keskinäisriippuvuudet sekä sitovat yhteiskunnan että mahdollistavat muutoksen. (emt., 10–11.)

Havaitsin, että haastateltavilleni oli haasteellista määrittää kotiaan – tai tunnetta siitä – yksiselitteisesti. Tiedusteluni siitä koettiin kuitenkin mielenkiintoisena kysymyksenä, ja sai heidät pohtimaan symbolista että sosiaalista kuulumistaan, niin paikkoihin kuin merkityksellisiin yhteisöihinkin, hyvin moniulotteisesti. Eva erittelee koti-käsitteen moninaisuutta siten, että asuttuaan vuosia samassa korttelissa, johon arki rutiineineen ja ystävineen on vahvasti kietoutunut, on Suomi *käytännöllinen koti*. Kuulumisensa Ruotsiin hän sen sijaan määrittää *kotitunteen* kautta: *Ruotsi on ehkä enemmän se tunteen-*

omainen, niinku sydämessä tuntee että oi, tämä niinku- täällä olen juuri niin kuin kaikki muut. Koti-ikävä ei tunnu arjen keskellä, mutta intensifioituu paikan päällä Ruotsissa.

Olin nyt Tukholmassa käymässä ja kun juna saapui- sitä vaan'ahh mutta tämä on kyllä koti!' Juuri tämä, että voin puhua kaikkien ihmisten kanssa [...] jos joku puhuttelee minua niin voin vastata aivan spontaanisti ilman että minun tarvitsee miettiä että hetkinen mitä hän sanoi..ja mitä vastaan (joo just) että se on niinku.. Silloin saan sellaisen että 'täällä niinku, täällä- tännehan minä kuulun' (just) Mutta sitten, kun tulen tänne niin tunnen että se on ihan okei, kuulun tänne myös (joo)

Vertovec (2007) nostaa esiin bifokaliteetti-käsitteen (*bifocality*), joka viittaa maahanmuuttajien samanaikaisiin, kaksinaisiin kuulumisen tunteisiin; suhteessa elämään ”täällä” ja ”siellä”. Yksittäisessä kokemuksen tilassa tässä voidaan nähdä toisiaan täydentävät aspektit. Bifokaliteetti on yksi tapa käsitteellistää sitä, kuinka transnationalismi muovaa yksilöiden ja perheiden jokapäiväistä sosiaalista maailmaa niin maahanmuuton lähettävissä kuin vastaanottavissakin konteksteissa. Hänen mukaansa transnationalismin toimijakeskeiset lähestymistavat, jotka huomioivat sen vaikutukset yksilöiden päivittäisissä elämissä, ovat edullisia painottaessaan ihmisiä omina toimijoinaan motivaatioineen, merkityksineen ja paikkoineen muutoksen prosesseissa. Näin ollen ihmisillä, jotka muuttavat tai jotka ovat muuten kytkeytyneet transnationaaliseen sosiaaliseen tilaan, sitä ominaisesti luonnehtivine toisiaan läpileikkaaviin suhteineen ja identiteetteineen, elämisen maailma on orientoitunut tai juurtunut useampaan kuin yhteen lokaliteettiin. (emt., 152–155). Joanna kertoo, että kirjoitettuaan kerran sosiaaliseen mediaan *Matkustan kotiin*, kaveri kysyi: *Minne olet menossa?* Onkin kyse kodin uudelleen rakentamisen prosessista, jota maahanmuuttajat toiseen maahan muutettuaan läpikäyvät (Bagnoli 2007, 34). Haastateltavani näkevät kaksi maata ja niissä sijaitsevat useat kodit voimavarana ongelman sijaan, kuten Emma:

E: Mm. Mielestäni minulla on..niinku kaksi maata, tai voi sanoa jotka ovat lähellä ja minulla on sillä tavalla kaksi kotia.

N: Joo. Miltä se tuntuu tai kuinka koet sen? Että se ei ole mikään ongelma vai?

E: Ei, se on mielestäni mahdollisuus. Ja tiettyssä määrin sanoisin ehkä että tunnen oloni kotoisaksi myös Tukholmassa koska asuinhan siellä pidemmän aikaa ja minulla on siellä myös useita ystäviä niin.. Ja viihdyn hyvin sillä tavalla, mielestäni se vaikuttaa jollain tapaa että tunnen itseni vapaaksi, joustavaksi ja liikkuvaksi [naurahtaa hieman]

Gustafson (2007) muistuttaa, että vaikka kaksin- tai monikertaiset identiteetit voivatkin olla rikastuttavia ja vapauttavia, niihin voi myös sisältyä ulkopuolisuuden tunne; ettei täysin tunne olevansa kotonaan kummassakaan maassa. Kaksinkertainen kuuluminen tai ulkopuolisuuden tunne voi johtaa siihen, että maahanmuuttajien identiteetit ankkuroitu-

vat maiden välisistä matkoista, vaihdoista ja kontakteista muodostuviin ylikansallisiin tiloihin. Hän huomioikin, että kansallisten identiteettien lisäksi myös alueelliset ja paikalliset identiteetit voivat olla merkittäviä. (emt., 32–33.) Johan sanallistaa identiteettinsä moniulotteisuuden sanoessaan: *Joten ehkä nyt, aikani Suomessa on tehnyt minusta yhdistyneemmän*. Hän selittää, että Suomessa asuminen on hienoa, koska hän ei ole nyt, kieliä lukuun ottamatta, suoraan vaikutuksessa kumpaankaan kotimaahansa. Näenkin, että henkilökohtaisella tasolla haastateltava voi nyt aiemman kokemansa ulkopuolisuuden sijaan vapaasti (ja tilanteisesti) valita kuulumisensa joko jompaankumpaan kotimaahansa – tai suomalaisuuteen, mutta ennen kaikkea olla kuulumatta ensisijaisesti mihinkään etniseen kategoriaan.

Tulkitsen siten, että Suomi on haastateltavan elämässä hengähdyspaikka, jossa hänen ei ensimmäistä kertaa tarvitse asemoitua – tai tulla identifioituksi – selkeästi jompaankumpaan kansallisuuteen. Täällä hän on saanut vapauden yhdistää aiemmin kokemansa ”identiteetin puolikkaat” ehyemmäksi kokonaisuudeksi, kokonaiseksi identiteetiksi. Uusia ihmisiä tavatessaan Johan on lisäksi vapaa ennako-oletuksista: *He voivat oppia tuntemaan minut henkilönä, joka olen juuri nyt. Ja se, joka haluan olla!* Simmelin (2005) mukaan tietty ulkopuolisuus mahdollistaa muukalaisen objektiivisen katseen, osana sitä erityistä etäisyyden ja läheisyyden vaihtelua, joka hänen muodostamissaan suhteissaan vallitsee. Tämä ”lintuperspektiivi” tuo hänelle myös tietynlaista ennakkoluulotonta vapautta ja hallinnan asemaa lähisuhteisiin nähden. (emt., 79–80.) Suomessa olo vapauttaa haastateltavan siten uudella tapaa kansallisuuden merkitsevyydestä ja siihen liittyvästä identiteetin ristiriitaisuudesta sekä vahvistaa häntä nimenomaan *itsenään*. Täällä hän on muutakin, kuin ”kahden maan kansalainen”. *Minulle on tärkeää voida olla neutraali täällä Helsingissä. Se ei ole niin, että jätän taustani..tunnen itseni vapaaksi*. Näin ollen vapaus saa viihtymään ja sitoo Suomeen. Aineistoni antaakin viitteitä kosmopoliittisesta ulkopuolisuudesta, jolloin maahan muuttanut voi nauttia etuoikeutetun erillisestä näköalastaan ympäröivässä yhteiskunnassa (Bagnoli 2007, 40).

Ilmiö, kuten vapaus selittyy Emirbayerin (1997) mukaan ennalta annetun attribuutin sijaan suhteena, jossa yksilöt vaikuttavat konkreettisilla transaktioillaan toisiinsa tietyissä relationaalisissa puitteissa (emt., 291–293). Myöskään yksilöiden identiteetit ja intressit eivät ole valmiiksi rakentuneita tai ongelmattomia, vaan muotoutuvat vastavuoroisissa suhteissa transaktioiden kautta (emt., 296). Myös Hall (2003) esittää näkemyk-

sen, jonka mukaan on useita mahdollisuuksia sille, mitä identiteettityölle ja kuulumisen tunteelle tapahtuu maasta toiseen muutettaessa. Sen sijaan, että identiteetti asettuisi johonkin tiettyyn paikkaan, ”juurilleen” tai häviäisi assimilaation vuoksi, se voi hybridisoitua. Ihmiset voivat siis jatkaa yhteydenpitoa vanhaan kotimaahansa ja asuinalueeseensa ja vaalia synnyinmaansa perinteitä. Elämänsä aikana heitä ovat mahdollisesti muokanneet useat kielet, kulttuurit, perinteet sekä historialliset taustat eli ihmiset ovat ikään kuin näiden keskinäisten yhteenkietoutumien tuotteita. Etnisen absolutismin tai kulttuurisen puhtauden vaalimisen sijaan ihmiset voivat hyväksyä kuuluvansa useaan kotiin samanaikaisesti. (Hall 2003; Lukkarinen Kvist 2007, 52.)

Tätä kuvaa esimerkiksi Malinin mielikuva toisesta jalasta Ruotsissa, toisesta Suomessa. Tämä viittaa myös Calhounin (1999) näkemykseen erilaisista kuulumisen ja moninaisista sosiaalisen solidaarisuuden muodoista. Transnationaalisissakin tiloissa eläville ihmisille sosiaalinen ja kulttuurinen kiinnittyminen paikkoihin on merkityksellistä (Eastmond & Åkesson 2007, 36). Näin ollen myös fyysinen koti – oma asunto Helsingissä tavaroineen – saa olon tuntumaan kotoisaksi, kuten Joanna täsmentää:

[...] kun sain kaikki tavarani tänne, niinku koko irtaimistoni- nyt minulla on pyörä ja kaikki lautaseni ja lasit ja niinku, kaikki *minun, minun, minun*. Joten koti on niinku kuitenkin myös täällä.

Joanna kertookin kutsuvansa ystäviään mielellään kylään ja nauttii saadessaan *tehdä itse ruokaa*. Oma koti on siten yksi arjen keskeinen kohtaamispaikka. Anthias (2006) korostaa, että laillisen jäsenyyden tai ryhmiin ja toisiin ihmisiin kohdistuvan identifikaation ohella kuulumisen on myös sosiaalisia paikkoja: se on niihin kiinnittyneitä sosiaalisia ja emotionaalisia siteitä ja tapoja, joilla paikat resonoivat minuuden jatkuvuuteen ja tuntemuksiin itsestä osana suurempaa kokonaisuutta (emt., 21), kuten Johan kuvaa:

Helsingistä on tänä päivänä tullut kotini. (just niin!) Ei ainoastaan asunto sillä tavalla ja paikka jossa elän juuri nyt. Se on todellakin kotini.

Helsingin ainutlaatuisuus haastateltavan elämässä muodostuu siitä, että ennen kaupunkiin muuttoa hänellä ei ollut vielä ollut pysyvää kotia lapsuudenkodista muutettuaan. Opiskeluaikaa ulkomailla leimasi väliaikaiset asunnot, joissa asui muitakin opiskelijoita: *Helsingillä on hyvin erityinen- ja se tulee aina olemaan hyvin erityinen, vaikka muuttaisinkin. Täällä oli ensimmäinen oikea aikuisiän kotini*. Helsingillä on tärkeä merkitys osana haastateltavan identiteettiä. Se on jättänyt lähtemättömän jäljen, koska se on merkinnyt uuden ajanjakson, aikuiselämän, alkua hänen elämässään. Näen tämän kerto-

van siitä, että paikasta (ihmisineen) tulee osa omaa itseä ja elämäntarinaa siihen kiinnittyneiden merkityksellisten muistojen, tapahtumien ja ihmissuhteiden kautta.

Lukkarinen Kvist (2007), joka on tutkinut toisen maailmansodan jälkeen Haapajärveltä Ruotsiin muuttaneiden suomalaisten käsityksiä kuulumisesta, tuokin esiin, että tietyt asuinpaikat muodostuvat merkityksellisiksi sen mukaan, millainen rooli niillä on ihmisten elämässä. Niin vanhaan kuin uuteenkin kotipaikkaan kietoutuu tunteita ja muistoja. Aineistossa esiintyvä näkemys kotona olost Ruotsissa – siellä, missä vanhemmat asuvat tai opiskelukaupungissa, jossa edelleen on läheisiä ystäviä – liittyykin omaan historiaan; kasvuun näissä paikoissa. Myös Eriksen (1996, 75) huomioi, kuinka jokaisella paikalla on omat kertomuksensa. Tarinoiden ääni muuttuu sen mukaan, kuka sitä kertoo, kenelle ja missä yhteydessä: se millaiseksi paikan merkitys muodostuu ja kuinka sitä kuvaillaan, riippuu niin kertojan iästä, sukupuolesta, etnisestä tausta kuin yhteiskunnallisesta asemastakin. Omien muistojen ja kokemusten kautta astutaan niin menneisiin kuin nykyisiin maisemiin. Näin ollen (kulunut) aika lujittaa kuulumisen tunnetta paikkoja kohtaan. Paikkoihin mahdollisesti muodostuva tunneside tukee käsitystä siitä, kuinka ihmisillä voi samanaikaisesti olla monta kotia. (Eriksen 1996; Lukkarinen Kvist 2007, 39–43.) Osana tätä historiallista jatkumoa haastateltavat näkevätkin tärkeänä, että heidän lapsensakin kokevat molemmat maat yhtä omikseen.

Kun monilla haastateltavillani on jo kokemusta useissa maissa asumisesta, *niin sitä ei tunne niin suurta pelkoa muuttaa muuallekaan maailmassa*, kuten Lasse kokee. Haastateltavani voikin nähdä kosmopoliitteina, koska he omaavat yllirajaisia lojaliteetteja. Calhoun (2008) huomioi, että globaaliin liikkuvuuteen liittyy etuoikeus: kosmopoliittisuuden mahdollistaa, vapaan valinnan sijaan, sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen pääoma – mitä ruotsalaisilla on. (emt., 106–110.) Vaikka monet haastateltavani jättävät oven raolleen maailmalle, kenelläkään poismuutto ei ole aikeissa lähitulevaisuudessa. Tällä hetkellä on hyvä olla Suomessa, kuten Bo kuvaa: *Haluaisin asioiden kyllä olevan täsmälleen kuten ne on minulla tänä päivänä: Laaja tuttavapiiri, vähän aktiivista sitoutumista koko ajan, kuten minulla on täällä*. Bo muutti Suomeen vasta viisikymppisenä, mutta hän kokee *juurtuneensa erittäin hyvin*.

N: Joten ensin ajattelit, ettet aio jäädä tänne?

B: En, en, ehdottomasti en. Mutta en kadu sitä nyt (okei!) päinvastoin, päinvastoin [naurahtaa]

N: No miltä tuntuu nyt, asua täällä?

B: Fantastisen hyvältä. Luulen, etten halua koskaan muuttaa täältä

N: Okei! Okei miksi?

B: Olen kai juurtunut tänne erittäin *hyvin*, voi sanoa. Viihdyn erittäin hyvin. Minulla on monia hyviä ystäviä ja..

Kiinnittyminen paikkaan sekä persoonallisen ja paikallisen identiteetin ensisijaisuus muista (kuten etnisistä) tekijöistä ilmenee Johanin määrittelyssä itsestään ja tulevaisuudesta: *Näen kyllä tulevaisuuteni että..asun täällä ja jatkan kehittymistä, ihmisenä ja helsinkiläisenä*. Hän näkee selkeänä, että koti myös *tulee olemaan* Helsingissä, koska elämä töineen ja kaveripiireineen on nyt täällä ja hänellä on aikomus muuttaa yhteen naisystävänsä kanssa. Somersin (1994, 618) mukaan ontologiset narratiivit määrittävät, keitä *olemme*, mikä voi olla edellytyksenä sille, mitä *teemme* – tekeminen tuottaa uusia narratiiveja ja toimintoja.

Aineistossa toistuu tulevaisuuteen liittyen ajatus siitä, mistä Suomessa poismuutettaessa joutuisi luopumaan. Pohditaan esimerkiksi sitä, löytyisikö Ruotsista (tai jostain muusta maasta) yhtä hyvää kontaktiverkkoa, jollainen haastateltavilla on nyt. Johan kertoo, että edes ero tyttöystävästä, jonka vuoksi alun perin Suomeen muutti, ei saanut häntä muuttamaan takaisin Ruotsiin, *koska minulla oli täällä niin paljon muuta*. Elämä oli jo niin vahvasti rakentunut Suomeen ja identiteetti sidoksissa Helsinkiin. Poismuutto tarkoittaisikin palan menettämistä itsestä. Hän kokee, että hänestä *on tullut toinen ihminen* asuessaan Suomessa: *Kokemukseni heijastavat aikaani täällä*.

Voin nähdä mitä tulee verkostooni, sosiaaliseen- ystäviin ja..töihin ja sosiaaliseen verkostooni että- se on yhtä vahva ja tärkeä kuin- minulle, kuin lapsuudenystäväni Ruotsissa tai [toisessa kotimaassa] niin että.. Tunnen että jos muuttaisin täältä jonnain päivänä niin menettäisin paljon itsestäni. (mm joo joo)

Kuuluminen merkitsee hyväksytyksi tulemistä yhteisöön, jossa tuntee olonsa turvaliseksi ja kokee tässä jäsenyyden yhteisössä luottoa tulevaisuuteen. Ennen kaikkea kuuluminen on kokemuksia, että on osa sosiaalista kudosta. (Anthias 2006, 21.) Kun Ruotsista ei kaivata moniakaan asioita, ainoa tekijä, joka esimerkiksi Emman saisi muuttamaan sinne takaisin, olisi sosiaalisiin suhteisiin – tai itse Ruotsiin – kohdistuvan kaipuun kasvaminen riittävän suureksi. Suomessa asumisen mahdollistaessa hänelle tärkeän koulutuksen ja työn, jotka ovat hänet tiiviisti Suomeen sitovia tekijöitä, hän kokee viihtyvänsä jopa paremmin täällä, *näen hyvin vähän huonoja puolia*.

[...] syy, että muuttaisin täältä ei ole, ettenkö viihtyisi vaan syy olisi esimerkiksi, että kaipaisin perhettäni, ystäviäni tai että kaipaisin Ruotsia. Tähän mennessä en ole kaivannut tarpeeksi suurella määrällä, että haluaisin muuttaa. (just joo) [...] Ja

siksi tuntuu niinku siltä, että olen päätenyt oikeaan ympäristöön ja oikeaan paikkaan eikä ole oikein syytä hakeutua jonnekin muualle. [hymyilee]

Tunne kodista onkin mielenmaisema ja ympäristö, jossa viihtyy. Karl, jonka elämää leimaa matkustelu ja transmigrantin kosmopoliittinen elämäntyyli (Faist 2000; Calhoun 2008), kertoo, että hänellä on Suomessa *omia paikkoja, jonne kukaan muu ei löydä*. Keskellä luontoa on rauha ja kauneus: *Istun saarella jossain keskellä saaristoa, se on kyllä hienoa, silloin on hyvä*. Haastatteluissa ilmitullut ruotsalaisten tarve kertoa läheisilleen Suomesta (ja antaa siitä ennen kaikkea myönteinen kuva) viittaa siihen, että heidän identiteettinsä on monilta osin sidoksissa Suomeen. Suomi on osa heitä. Johan haluaa osallistaa läheisensä sille, miten hän kokee tämän itselleen merkityksellisen paikan:

On käynyt niin että se on kotini ja siksi on tullut niin tärkeäksi että- Minulle ei ole kyse siitä, että kehuskelisin että Helsinki on paras kaupunki, mutta haluan näyttää että 'hitto tämä on hyvä kaupunki ja tämä on hyvä maa, täällä on paljon positiivista!' Viihdyn myös täällä. Asun täällä, mutta minun *täytyy* asua täällä koska *haluan* asua täällä.

Aineistoni perusteella identiteetti ja tunne kotona olostä, ultimaattinen kuuluminen, on viime kädessä ja vahvasti sosiaalsiin suhteisiin sidottua. Vaikka haastatteluissa toistuu ajatus eräänlaisesta "henkisestä kosmopoliittisuudesta" – *Tunnen oloni kotoisaksi monissa eri paikoissa*, huomionarvoista on, että koti paikannettiin maan tai kaupungin ohella nimenomaan sosiaaliseen yhteyteen, täsmällisesti sinne, missä oman elämän kannalta keskeiset henkilöt asuvat. Johan tarkentaa, että lapsuudenkodin neliömetrit muodostavat hänelle yhden pisteen, jossa koti on.

Olen kotona Ruotsissa kun olen talossa jossa olen kasvanut. Se ei tarkoita että olen välittömästi kotona kun olen Tukholmassa. Se on koti kun olen kotona äitini ja isäpuoleni luona. Mutta kuitenkin tunnen että okei, se on Ruotsi-Ruotsi koska minulla on jonkinlainen tunne siellä joka vahvistaa, *se kotitunne*.

Anthias (2006) huomioi, että keskusteluissa modernista minästä kysymys identiteetistä on yksi tärkeimmistä tämänhetkisessä maailmassa. Hän korostaa, että silloin kun yksilö kokee epävarmuutta, näkymättömyyttä tai vieraantumista (*alienation*), pyrkimys löytää sosiaalinen paikka, jossa tuntee olonsa kotoisaksi, nousee keskeiseksi. Silloin etsitään kuvitteellisia juuria tai turvasatamaa, johon oma perhe, ryhmä tai kansakunta on kietoutunut. Kuuluminen (paikkoihin, tiloihin, identiteetteihin) edellyttää tällöin sosiaalsiin siteisiin liitettyä kiintymyksellistä ulottuvuutta. (emt., 21.)

Koti on siellä, missä emotionaalisesti tärkeimmät ihmissuhteet on. Asuessaan perheensä kanssa ulkomailla uudessa maassa, jossa ei aluksi tuntenut ketään, Stefan ymmärsi, että ulkoisia puitteita tai asuinpaikkaa tärkeämpää on, että *perhe toimii hyvin*. Jos perheen sisäinen yhteys toimii, muutkin ongelmat on helpommin ratkaistavissa.

’Minä olen melkein suomalainen’, on minulla tapana sanoa. [naurahtaa] Tuntuu kyllä hyvältä.. Tarkoitan- sitä ajattelin kun asuimme myös [kaupunki ulkomailla], että sillä ei oikeastaan ole niin suurta merkitystä missä asut- niin kauan kun sinulla on perhe (aivan) niin viihdyt, se on tärkeintä. (joo aivan). Jos perhe voi hyvin, niin oikeastaan sillä ei ole mitään väliä, asutko täällä tai [sama kaupunki] tai- (joo) sillä ei ole niin suurta väliä. Joten sen on kyllä oppinut kun on ollut ulkomailla. (joo) Jos perhe toimii niin..ja kaikki voivat hyvin siellä, niin sillä ei ole niin suurta merkitystä, missä asut.

Calhounin (1999, 222) mukaan yhteisöissä, persoonakohtaisten sosiaalisten suhteiden verkostoina, onkin mahdollista tuntea olevansa kotonaan. Aineistoni perusteella merkityksellisten sosiaalisten siteiden olemassaolo selittää suurelta osin haastateltavieni viihtymistä ja sitä, että olo tuntuu hyvältä ja kotoisalta Suomessa. Toisaalta voi kysyä, tarjoaako kosmopoliittisuus tietynlaisena globaalina identiteettinä mahdollisuuden tuntea olevansa kotona missä vain. Tähän liittyy avoimuus maailmalle ja ihmisille muista kulttuureista sekä paikallisen ylittämisen, jopa universaaliin astuen (Calhoun 2008, 107). Useiden symbolisten ja sosiaalisten kuulumisten ja ylijärjestelmien jäsenyyksien moninaisuudessa tunne turvapaikasta paikantuu ennen kaikkea hyväksyvään yhteisöön ja henkilökohtaiseen kiintymykseen sitä kohtaan, paikastakin riippumatta.

8 Johtopäätökset

Figurationaalisen lähestymistavan (Elias 1978; Castrén & Ketokivi 2013) avulla olen systemaattisesti kartoittanut Suomessa asuvien ruotsalaisten liittymistä merkityksellisiin suhteisiinsa ja niiden laajempiin figuraatioihin eli suhdeverkkoihin. Tarkoitukseni on ollut päästä käsiksi heidän symbolisiin, sosiaalisiin ja paikkaan kiinnittyviin, rajatkin ylittäviin, kuulumisiin. Yksilön relationaalisia puitteita hahmottamalla olen pyrkinyt tavoittamaan, *mihin* tai *keihin* ja *kuinka* yksilö uudessa asuinmaassaan, ja kahden – tai useamman – kulttuurin rajapinnassa erinäisten siteidensä kautta kuuluu.

Suomalainen puoliso ja työ olivat pääsyitä haastateltavieni muuttopäätöksen taustalla. Bagnolin (2007, 35) tutkimuksessa nuorten maahanmuuttajien uuteen asuinmaahan ankkuroitumiseen vaikuttivat muuttajien odotukset, valmius rakentaa sosiaalista verkostoa ja kielen hallinta. Nämä osoittautuivat edesauttaviksi tekijöiksi myös ruotsalaisten

kiinnittymisessä Suomeen. Haastateltavieni kokema tyytyväisyys Suomessa elämisen suhteen selittyy vahvasti sosiaalisten siteiden runsaudella ja niiden hyvällä ”laadulla”. Perheen, työyhteyden, naapuruston sekä harrastusten kautta muodostuneiden sidosten rooli on kuulumiselle merkittävää. Niistä muodostuvat arjen areenat, sosiaaliset puitteet, jossa aktiivinen kuulumistyö (Ketokivi & Vieno 2014) toteutuu. Liittyminen esimerkiksi naapuruston muodostamaan paikallisyhteisöön ilmentää kuulumista julkisena toimintana ja aktiivisena kansalaisuutena (Calhoun 1999). Perhe ja läheisuudet toimivat kuitenkin haastateltavieni tärkeimpänä kuulumisen muotona (emt.) – etnisyydestä riippumatta ja yli kulttuuristen rajojen. Sitovana kiteenä, joka liittää haastateltavani suhdetkombinaationsa merkityksellisiin toisiin arjessa, toimii perheen intiimiys (Ketokivi 2012) ja lapset, sama elämäntilanne (sinkkuus ja opiskeleminen) sekä ruotsin kieli ja ruotsalaisuus (kokemus maahanmuuttajana). Sidokset arjen toiminnoissa ja elämän eri osa-alueilla keskeisiksi mainittuihin henkilöihin tulivat esiin niin haastatteluissa kuin suhdelomakkeissakin: yhteydenpito on aktiivista eri väylin ja läheisyyden arvo korkea. Vaikka yleiseen yhtäläisyyteen perustuva samanlaisuus (kuten työkaveruus) edesauttaa sopeutumista ja on kuulumista lisäävä tekijä, haastateltavien henkilökohtaisissa suhteissaan etnistä/kulttuurista taustaa merkittävämmäksi paikantuukin sosiaalisten siteiden ainutlaatuinen luonne eli siteen erityinen perusta (Simmel 2005; Ketokivi 2010).

Kolmanteen tutkimuskysymykseeni viitaten myös yllirajainen suhdetyö on edesauttanut haastateltavieni kiinnittymistä Suomeen. Tulkitsen, että hyvin toimivat transnationaaliset siteet (mm. Faist 2000) ja tietoisuus Ruotsissa olevista ihmissuhteista auttaa Suomeen sopeutumisessa: uuden edessä on tärkeää tiedostaa omat juuret, se mistä on lähtöisin. Toisaalta koetaan, että läheiset Ruotsissa ovat *kaukana*. Kaipuu kohdistuuakin ennen kaikkea päivittäisen elämän jakamiseen ja läheisten näkemiseen arjessa. Oletukseni mukaisesti ruotsalaisista maahanmuuttajista ei muodostu valtaväestön tai suomenruotsalaisen vähemmistön sisälle selkeää ”vähemmistöyhteisöä” kansallista identiteettiä ylläpitävine persoonakohtaisine siteineen (Calhoun 1999). Aineistossani tulee kuitenkin ilmi, että kansallisuus korostuu, on tärkeää ja toimii yhdistävänä tekijänä, kun asuu ulkomailta. Haastateltavani myöntävätkin ruotsalaisen ”vertaistuen” merkityksen sosiaalisena voimavarana. Mahdollisuus tavata toisia maanmiehiä ja tietoisuus heidän olemassaolostaan tuo tietynlaista turvallisuuden tunnetta. Järjestäytyneen ruotsinruotsalaisen yhteisön olemassaolo nähdään *myönteisenä lisänä*, mutta suurin osa ei koe erityistä *tarvetta* sille tai sen puitteissa uusinnettaville traditioille ja kansalliselle kuulumiselle. Tämä kertoo

ruotsalaisten juurtumisesta Suomeen muita sosiaalisia väyliä pitkin. Vaikka kuviteltu yhteisö tai kansallinen kategoria (Anderson 1991; Calhoun 1999) ei ole ruotsalaisten siteiden muodostamisessa itsearvoisen merkitsevää, on ruotsalaisuus yhtenä henkilökohtaisena identiteettinä ja asemointina tärkeää.

Haastateltavani kokivat pärjäävänsä arjessaan kielellisesti hyvin, kommunikoiden pääasiassa englannilla ja ruotsilla. Tätä selittää se, että elämänpiiriä hallitsee ruotsinkielisyys ennen kaikkea ystävien, työn – ja parilla haastateltavalla – suomenruotsalaisen puolison kautta. Täysin suomenkielistä sosiaalista piiriä ei ole kellään. Kielenkäyttö määräytyy sosiaalisten areenojen ja seuran mukaan ja edellyttää ajoittain kameleonttimaista muuntumista. Suomen kaksikielisyys helpottaa ruotsalaisten elämää, mm. kulttuuri- ja harrastusmahdollisuuksien, kuin mediankin kautta. Kielen virallisesta asemasta huolimatta haastateltavat kokivat, etteivät suomenkieliset useinkaan osaa tai halua käyttää ruotsia eli kaksikielinen Suomi ei todellisuudessa läheskään aina toimi. Tämä olikin yksi oletuksistani. Vaikka suurin osa haastateltavista osaa suomea edes auttavasti, niin että selviytyy arjen kommunikointitilanteista, kielen osaamisen tärkeys korostui: Suomeen sopeutumisen suhteen kieli on suurin ongelma, *yhä yhtä toivotonta*. Suomen kielen osaaminen olisikin tulkintani mukaan suurin väylä kuulua suhteessa ympäröiviin ihmisiin, asioihin, paikkoihin ja merkityksiin (Emirbayer 1997) ja liikkua vaivattomasti arjen areenojen välillä. Suomen kieli on ajoittain symbolinen raja, *muuri*, joka saa olon tuntumaan ulkopuoliseksi sosiaalisessa yhteydessä (Lamont & Molnár 2002).

Tutkimukseni osoittaa, että maantieteellisestä läheisyydestä (ja matkustamisen helppoudesta) sekä yhteiskunnallisen rakenteen (jopa ilmaston) samanlaisuudesta – ja sen tuomasta turvasta – huolimatta, uusi asuinmaa käytäntöineen on aina *toisenlainen*. Suomen kulttuurinen homogeenisuus Ruotsiin verrattuna nousi useassa haastattelussa esiin. Suomen koetaan olevan yhteiskunnan monimuotoistumisen ja maahanmuuttopolitiikan suhteen länsinaapuria jäljessä, mikä on heijastunut (kielteisestikin) haastateltavieni arkeen ja vaikuttanut heidän kokemuksiinsa päästä osallisiksi Suomessa. Korkeankin statuksen maahanmuuttajana (Koskela 2014) on tietyllä tapaa muukalainen (Simmel 2005). Yllättävää olikin esiin noussut maiden välinen kulttuurinen jännite, joka koetaan vahvana edelleen. Puolin ja toisin olemassa oleva henkinen etäisyys ilmenee niin ruotsalaisten tietämättömyytenä Suomesta kuin suomalaisten *pikkuvelikompleksinakin*.

Ruotsalaisen muukalaisen ja suomalaisen paikallisen välillä vallitsevasta jännitteisestä läheisyyden ja etäisyyden yhdistelmästä muodostuukin rajanteiden paikkoja; läheinen asettuu etäälle (Simmel 2005). Näen, että osana pohjoismaista yhteyttä oleva läheisyys synnyttää paradoksaalisesti tarpeen etäisyydenottoon ja oman ryhmän näkemiseen toista myönteisemmin (Tajfel & Turner 1985; Harrison 2003; Liebkind *et al.* 2006). Ruotsalaisuus on aineistoni perusteella siten etnisesti merkitsevää Suomessa. Ruotsalaisilla on kaipuu tulla nähdyksi omana itsenään, persoonanaan, ei ensisijaisesti kansallisen kuulumisensa kautta kategorisoituina. Se, kokeeko ruotsalainen kuuluvansa siteidensä kautta eri yhteisöihin ja lopulta tuntevansa olevansa kotonaan Suomessa, riippuu siten myös ulkopuolelta annettusta ”luvasta kuulua” (Ketokivi & Vieno 2014) eli paikallisilta saadusta hyväksynnästä (Yuval-Davis 2006; Anthias 2006). Toisaalta ulkopuolisuus tuo myös mukanaan vapautta. Kun on kerran astunut rajan yli ja saanut muukalaisen objektiivisen katseen (Simmel 2005), näkee lähellekin tarkemmin. Tämä ilmenee niin omien juurien tiedostamisena kuin uusien kansallisten piirteiden tunnistamisena itsessä.

Haastateltavieni elämää luonnehtii transnationaalisissa sosiaalisissa tiloissa (Faist 2000; Wahlbeck 2013b) eläminen sekä sen mukanaan tuoma tietynlainen kosmopoliittisuus (Grillo 2007; Calhoun 2008;) ja identiteettien hybridisyys (Hall 2003; Bagnoli 2007). Identiteetin eri aspektit eivät sulje kuitenkaan toisiaan pois. Tulkitsenkin, että jos tuttu kiinnekohta ja turva Ruotsissa, ja näin ollen vaihtoehtoinen identifikaatio Suomeen suuntautumisen rinnalla säilyy, Suomeen sopeutuminen ”uutena kotimaana” ei välttämättä näyttäytyä uhkana ja vastustusta herättävänä *joko-tai* -pakkona, vaan syntyy halu liittyä molempiin maihin. Yleisesti ottaen Suomeen muuton koettiin rikastaneen elämää; kaksi maata on enemmän kuin yksi ja identiteetti voi olla suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden suhteen *sekä-että*. Globaalia liikkuvuuden viitekehystä vastenkin paikoilla on suuri merkitys osana omaa identiteettiä ja elämänhistoriaa. Koti näyttäytyy monimerkityksellisenä yli rajojen, mutta tunne siitä on kietoutunut ennen kaikkia lähimpiin sosiaalisiin suhteisiin.

Lukkarinen Kvist (2007, 52) esittää maahanmuuton olevan muutos, jolla on vaikutuksia niin yhteiskuntaan kuin yksittäisiin ihmisiinkin. Kiehtovaa onkin juuri se ajatus, kuinka maahanmuutto kytkee yleisen ja yksityisen; kuinka ylikansalliset muuttovirrät ja mikrotason prosessit kietoutuvat keskenään vuorovaikuttavaksi moniulotteiseksi kokonaisuudeksi. Ruotsalaisten, joilla ei ole aiempaa sukulaisuussidettä Suomeen, kiinnittymistä

suomalaiseen yhteiskuntaan ei ole aiemmin tutkittu relationaalisesta näkökulmasta. Tutkimukseni tarjoaa siten uuden tulokulman niin sosiologiseen maahanmuuttotutkimukseen kuin relationaaliseen sosiologiaankin. Jatkotutkimuksena ruotsalaisten sosiaalisen verkoston kartoitusta voisi vielä syventää. Figurationaalisella menetelmällä voisi saavuttaa syvällistä ymmärrystä siitä, millaisten väylin myös muut maahanmuuttajat kytkeytyvät Suomeen. Toivon tutkimukseni kontribuoivan siihen, kuinka yksilöt rakentavat identiteettiään ja asettuvat uuteen maahan muutettuaan yhteiskunnallisilta oloiltaan samankaltaisestakin (länsi)maasta toiseen. Näin ollen toivon tutkimukseni valaisevan prosessia, kuinka ruotsalaiset käsittävät ja kokevat kuulumisensa Suomessa, ja kuinka heille tärkeät siteet ovat järjestyneet yli maantieteellisten ja kulttuuristen rajojen.

Tutkimukseni liittyy myös käytännön kielipoliittisiin ja – ennen kaikkia ajankohtaisiin – yhteiskunnallisiin haasteisiin. Kertomukset ruotsalaisten maahanmuuttajien Suomessa kohtaamasta kielellisestä todellisuudesta sekä heidän mahdollisuudestaan tai halustaan käyttää ruotsinkielisistä palveluita Suomessa, ovat kansallisen kielipolitiikan kannalta merkittäviä näkökohtia pohdittaessa ruotsin kielen asemaa toisena kansalliskielenä ja ruotsinkielisten palveluiden ylläpidon tarvetta Suomessa. Tutkimus tästä aihepiiristä on ajankohtainen myös laajemmassa yhteiskunnallisessa viitekehyksessä, koska liikkuvuus; kansallisarajojen ylittäminen ja sen mukanaan tuoma monikerroksisten ja transnationaalisten identiteettien muodostuminen – paikallisidentiteettien ja -kuulumisten rinnalle – lisääntyy jatkuvasti ja on yhä tavallisempaa globalisaatiokehityksen myötä. Tämän vuoksi tätä kehitystä kuvaavalle, selittävälle ja ymmärtävälle tutkimukselle on yhä kasvava tarve. Suomeen kohdistuva maahanmuutto ja Suomen muuttuminen maasta, josta emigroidutaan maaksi, joka myös vastaanottaa maahanmuuttajia, on seurausta tämän kehityksen mukanaan tuomista näkymättömmistä kansallisvaltioiden rajoista, kasvavista paikallisista ongelmista sekä mobiileista työmarkkinoista. Koska monikulttuurisen yhteiskunnan mahdollisuudet ja haasteet koskettavat suomalaista yhteiskuntaa tulevaisuudessa yhä enemmän, tarvitsemme ilmiöstä lisää tietoa kehittääksemme taitoa ja valmiuksia tilanteen käsittelemiseksi ja yksittäisten muuttajien kohtaamiseksi.

Lähteet

- Almer, Josefin & Larsdotter, Ylva 2011: Förord. Teoksessa: Larsdotter, Y. & Almer, J. (toim.) *Enkel biljett? Från Sverige till Finland med kärlek, längtan och vemod*. Helsinki: Söderströms, 7–9.
- Almer, Josefin 2011: Allt har sin tid och Helsingfors har sin. Teoksessa: Larsdotter, Y. & Almer, J. (toim.) *Enkel biljett? Från Sverige till Finland med kärlek, längtan och vemod*. Helsinki: Söderströms, 61–67.
- Anderson, Benedict 1991: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Lontoo: Verso, 1983.
- Anthias, Floya 2006: Belongings in a Globalising and Unequal World: rethinking translocations. Teoksessa: Yuval, D. *et al. Situating Contemporary Politics of Belonging*, Lontoo: Sage, 17–31.
- Bagnoli, Anna 2007: Between outcast and outsider: constructing the identity of the foreigner. *European Societies* 9(I), 23–44.
- Barth, Fredrik 1969: Ethnic Groups and Boundaries: The social organization of group difference. Lontoo: Allen&Unwin.
- Bauböck, Rainer 1998: The crossing and blurring of boundaries in international migration challenges for social and political theory. Teoksessa: Bauböck, R. & Rundell, J. (toim.) *Blurred Boundaries: Migration, Ethnicity, Citizenship* Brookfield, CT: Ashgate, 17–52.
- Bay, Ann-Helén; Strömblad, Per; Bengtsson, Bo 2010: An Introduction to Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia, Teoksessa: Bengtsson, B.; Strömblad, P.; Bay, A-H. (toim.) *Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 1–18.
- Brubaker, Rogers 2002: Ethnicity without Groups. *European Journal of Sociology* 43(2), 163–189.
- Brubaker, Rogers. 2005: The ”diaspora” diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28(I), 1–19.
- Calhoun, Craig 1999: Nationalism, Political Community and the Representation of Society: Or, Why Feeling at Home is not a Substitute for Public Space. In: *European Journal of Social Theory*, Lontoo: Sage, 217–231.
- Calhoun, Craig 2003: The Variability of Belonging: A Reply to Rogers Brubaker. Teoksessa: *Ethnicities*. Social Science Research Council. New York: Sage, 558–568.
- Calhoun, Craig 2008: Cosmopolitanism in the modern social imaginary. *Daedalus*, 137(3) Platinum Periodicals, 105–114.
- Cassirer, Peter 1979: Stil, stilistik, stilanalys. Tukholma: AWE/Geber.

Castles, Stephen 2000: Ethnicity and Globalization : from migrant worker to transnational citizen, Lontoo: Sage.

Castrén, Anna-Maija & Ketokivi, Kaisa 2013: A Figural approach to study personal relationships. University of Helsinki, 1-31.

Eastmond, Marita & Åkesson, Lisa 2007: Introduktion. Teoksessa: Eastmond, M. & Åkesson, L. (toim.) *Globala familjer: Transnationell migration och släktskap*. Riika: Livonia Print, 7-43.

Eastmond, Marita 2007: Familjens välfärdsprojekt: Att återskapa hem och vardagsliv på flera platser. Teoksessa: Eastmond, M., Åkesson, L. (toim.) *Globala familjer Transnationell migration och släktskap*. Riika: Livonia Print, 45–70.

Elias, Norbert 1978: What is sociology? London: Hutchinson, 1970.

Emirbayer, Mustafa 1997: Manifesto for Relational Sociology. *American Journal of Sociology* 103 (2), 281-317.

Emirbayer, Mustafa & Goodwin, Jeff 1994. Network Analysis Culture, and the Problem of Agency. *American Journal of Sociology* 99(6), 1411–1454.

Eriksen, Thomas H. 1996: Historia, myt och identitet. Tukholma: Bonnier Alba Essä.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino, 1998.

Faist, Thomas 2000: The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces. Oxford: Oxford University Press.

Fortelius, Sabina 2014: Mobilised Resources or Unrecognised Assets? A Case Study of Swedish Citizens' Paths to Employment in Helsinki. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos.

Grillo, Ralph, D. 2007: Betwixt and Between: Trajectories and Projects of Transmigration. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33 (2), 199–217.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. 2003: The active Interviewing. Teoksessa: Gubrium, J. & Holstein, J. (toim.) *Postmodern Interviewing*. Thousand Oaks: Sage, 67–80.

Gustafson, Per 2007: Ett transnationellt perspektiv på migration. Teoksessa: Olsson, E; Lundqvist, C; Rabo, A; Sawyer, L; Wahlbeck, Ö; Åkesson, L; Svallfors, M. (toim.) *Transnationella rum. Diaspora, migration och gränsöverskridande relationer*. Umeå: Boréa Bokförlag, 15–42.

Hall, Stuart 2002: Kulturell identitet och diaspora. Teoksessa: Eriksson, C.; Eriksson Baaz, M.; Thörn. H. (toim.) *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.

Hall, Stuart 2003: The Question of cultural identity. Teoksessa: Held, D. & McGrew, T. (toim.) *Modernity and its futures*. Oxford: Polity.

Harrison, Simon 2003: Cultural Difference as Denied Resemblance: Reconsidering Nationalism and Ethnicity. *Society for Comparative Study of Society and History*, 343–361.

Hedlund, Ewa 2011: Utvandrare nu: från migrant till global svensk. Karlskrona: Printfabriken.

Helander, Mika 2007: Annorlunda sverigefinnar och seg etnicitet. Teoksessa: Wahlbeck, Ö. (toim.) *Ny migration och etnicitet i Norden*. Meddelanden från ekonomiskstatsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Turku: Sosiologia, 58–84.

Hiltunen, Leena 2009: Validiteetti ja reliabiliteetti. Graduryhmä 18.2.2009. Jyväskylän yliopisto. [Haettu 16.12.2013]
<http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf>

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Huttunen, Laura 2010: Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa: Ruusuvuori J. *et al.* (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.

Iskala, Katarina 2012: ”Medborgarskap och nationell tillhörighet i en global tid”. En kvalitativ undersökning om inflyttade svensks val av dubbelt svenskt-finskt medborgarskap. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos.

Jenkins Richard 1996: Social Identity. Lontoo: Routledge.

Junila, Marianne; Sandlund, Tom; Westin, Charles 2006: Epilog. Teoksessa: Junila, M. & Westin, C. (toim.) *Svenskt i Finland – finskt i Sverige. 2, Mellan majoriteter och minoriteter: om migration, makt och mening*. Helsinki: SLS, 471–488.

Karlsson, Fred. 2006: Yleinen kielitiede. 3. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Kepsu, Kaisa 2006: Finlandssvenska flyttningsmönster och språkgränser. Teoksessa: Junila, M. & Westin, C. (toim.) *Svenskt i Finland – finskt i Sverige. 2, Mellan majoriteter och minoriteter: om migration, makt och mening*. Helsinki: SLS, 124–148.

Ketokivi, Kaisa 2009: Sharing the same fate. The social bond between the self and fellow sufferers in the context of peer support. *European Societies* 11(3), 391–410.

Ketokivi, Kaisa 2010: The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships. A Sociological Analysis. Sosiaalitieteiden laitos, Sosiologian tutkimusraportteja No. 263 (2010). Helsingin yliopisto.

Ketokivi, Kaisa 2012: The Intimate Couple, Family and the Relational Organization of Close Relationships. *Sociology* 46(3), 47–489.

Ketokivi, Kaisa & Vieno, Atte 2014: Belonging-work: Making Bonds and Crossing Boundaries in Everyday Life. Submitted: *American Sociological Association, Annual Meeting* 2014, in San Fransisco, August.

Kielilaki 6.6.2003/423: 5 §: Kielellinen jaotus.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>>. [Haettu 8.11.2014.]

Korkiasaari, Jouni 2001: Suomalaiset Ruotsissa II maailmansodan jälkeen. Ruotsin suomalaisperäisen väestön ominaispiirteet eri vuosikymmeninä. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Koskela, Kaisu 2014: Boundaries of Belonging: Highly-skilled Migrants and the Migrant Hierarchy in Finland. *Journal of Finnish Studies* 17(1-2); special issue on highly skilled migration and Finland. Habti, D. & Koikkalainen, S. (toim.) (Sam Houston State University), 19–41.

Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lamont, Michèle & Molnár, Virág 2002: The Study of Boundaries in the Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, Vol. 28, 167–195.

Lawler, Stephanie 2002: Narrative in Social Research. Teoksessa: May, T. (toim.) *Qualitative Research in Action*. Lontoo: Sage, 242–259.

Layder, Derek 1993: New Strategies in Social Research. An Introduction and Guide. Cambridge: Polity Press.

Liebkind, Karmela 2001: Acculturation. Teoksessa: Brown, R. & Gaertner, S. L. (toim.) *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes*. Oxford: Blackwell, 386–407.

Liebkind, Karmela; Nyström, Sonja; Honkanummi, Eeva; Lange, Anders 2006: Svenskt och finskt som minoritet och majoritet. Teoksessa: Junila, M. & Westin, C. (toim.) *Svenskt i Finland – finskt i Sverige. 2, Mellan majoriteter och minoriteter: om migration, makt och mening*. Helsinki: SLS, 359–379.

Lilius, Johanna 2008: Koti keskellä kaupunkia : Keskusta lapsiperheen asuinalueena, esimerkkeinä Tukholma ja Helsinki. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Matematis-luonnontieteellinen tiedekunta. Maantieteen laitos.

Lukkarinen Kvist, Mirjaliisa 2007: En grav som ingen sköter är en sorglig syn. Teoksessa: Wahlbeck, Ö. (toim.) *Ny migration och etnicitet i Norden*. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Turku: Sosiologia, 37–57.

Marsden, Peter V. 2011. Survey Methods for Network Data. Teoksessa: Scott, J. & Carington, Peter J. (toim.) *Sage Handbook of Social Network Analysis*. Lontoo/New Delhi: Sage, 370–388.

Marshall, T. H. 1964: *Citizenship and Social Class: And Other Essays*. Cambridge University Press, 1950.

McRae, Kenneth D. 1999: Conflict and compromise in multilingual societies. Vol. 3, Finland. Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters: Wilfrid Laurier University Press, cop.

Myrberg, Gunnar 2010: "Who is an Immigrant?" Teoksessa: Bengtsson, B.; Strömblad, P.; Bay, A-H. (toim.) *Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 47–74.

Putnam, Robert D. 2000: *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Rastas, Anna 2005: Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 78–102.

Risse, Thomas 2003: *An Emerging European Identity? What We Know, And How To Make Sense Of It*. (Free University of Berlin) Lecture delivered at the University of Helsinki, April 25, 2003.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005: *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Sarvimäki, Anneli; Palo-Bengtsson, Liisa; Kulla, Gunilla; Heikkilä, Kristiina; Ekman, Sirkka-Liisa 2006: *Så blev livet*. Teoksessa: Junila, M. & Westin, C. (toim.) *Svenskt i Finland – finskt i Sverige. 2, Mellan majoriteter och minoriteter: om migration, makt och mening*. Helsinki: SLS, 442–470.

Savage, Michael; Bagnall, Gaynor; Longhurst, Brian 2005: *Globalization and Belonging*. Lontoo: Sage Publications.

Simmel, Georg 1950: *The sociology of Georg Simmel*. Wolff, K. (toim.) New York: The Free Press.

Simmel, Georg. 2005: Muukalainen. Teoksessa: *Suurkaupunki ja moderni elämä: Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Helsinki: Gaudeamus, 1908, 76–84.

Somers, Margaret 1994: The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach. *Theory and Society* 23(5), 605–649.

Sundback, Susan & Nyqvist, Fredrica (toim.) 2010: *Det finlandssvenska sociala kapitalet*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsinki: SLS.

Tajfel, Henri & Turner John C. 1985: The social identity theory of intergroup behavior. Teoksessa: Worchel, S. & Austin, WG. (toim.) *Psychology of Intergroup Relations*, Chicago: Nelson-Hall, 7–24.

Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna 2005: *Johdanto*. Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.

Tilastokeskus, Väestötilastot. 2014a: *Ulkomaisten kansalaiset*. Päivitetty: 21.3.2014. Helsinki. <https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html> [Haettu 19.10.2014.]

Tilastokeskus, Väestötilastot. 2014b: *Suomen kansalaisuuden saaneet ulkomaalaiset*. Päivitetty: 11.6.2013. Helsinki. <https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html> [Haettu 19.10.2014.]

Tilastokeskus, Tilastokirjaston tietopalvelu. 2014c: *Kansalaisuus: Ruotsin kansalaiset, pääkaupunkiseutu, 1990–2013*. Julkaisematonta väestötietoa, luovutettu pyynnöstä. [17.10.2014.]

Tilastokeskus, Väestötilastot. 2014d: Suomi lukuina 2014. *Väestö kielen mukaan*. Helsinki: Edita Publishing.

Verkuyten, Maykel 2005: *The Social Psychology of Ethnic Identity*. New York: Psychology Press.

Vertovec, Steven 2001: Transnationalism and identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27, 573–582.

Vertovec, Steven 2007: Migrant transnationalism and Modes of Transformation. Teoksessa: Portes, A. & DeWind, J. (toim.) *Rethinking Migration. New Theoretical and Empirical Perspectives*. New York: Berghahn Books, 149–180.

Wahlbeck, Östen 2011: Svenskar i Finland – perspektiv från migrationsforskningen. Teoksessa: Larsdotter, Y. & Almer, J. (toim.) *Enkel biljett? Från Sverige till Finland med kärlek, längtan och vemod*. Helsinki: Söderströms, 11–23.

Wahlbeck, Östen 2013a: ”Svenska invandrare i Finland – etniska relationer i mötet mellan svenskt och finskt” (projekt vid SLS 2011–2012). SLUTRAPPORT, 23.1.2013. (päivitetty 24.2.2013).

Wahlbeck, Östen 2013b: The Finnish and Swedish Migration Dynamics and Transnational Social Spaces. *Mobilities*, Lontoo: Routledge. Taylor & Francis Online, 1–19.

Weber, Max 1968: *Economy and Society: An outline of interpretive sociology*. New York: Bedmeister, 1922.

Yuval-Davis, Nira 2006: Belonging and the politics of belonging, *Patterns of Prejudice*, 40(3), 197–214.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Presentation av mig själv och studiens syfte/bekräftande av anonymiteten

Personuppgifter

Kan du berätta lite om dig själv: ålder, födelseort, medborgarskap, modersmål, utbildning, jobb, livssituation, familjemedlemmar, bostadsort (var/hur/med vem bor du?)

Bakgrund

Berätta om ditt liv i Sverige: Var bodde du, med vem? Vad gjorde du då?

Inflyttningen

När och varför flyttade du till Finland? Var meningen att flytta tillfälligt eller permanent?

Hurdant förhållande hade du till Finland innan du flyttade hit/Har det förändrats?

Hade du tidigare tänkt på alternativet att flytta till Finland?

Relationer i Finland

Du kan gärna nämna namn eller använda pseudonymer, allt kommer att behandlas anonymt

Kan du berätta om din vardag

Kan du berätta om viktiga personer i ditt livs olika sfärer (t.ex. familj, jobb, vänner)

Hur ofta träffas ni? Hur håller ni kontakt och hur ofta? Var bor de?

Med vilka personer umgås du mest i din vardag? Vad gör ni tillsammans?

Hur/var/när har kontakterna uppstått? Hur ofta träffas ni/kontaktar varandra?

Upprätthåller du kontakter till Sverige? Med vem, vilka/hur ofta? Hur känns det?

Har du finlandssvenska bekanta?

Har du kontakter med andra sverigesvenskar här i Finland?

Får jag efter intervjun skicka dig en liten blankett om dina relationer som du kan fylla i? Det hjälper mig att kartlägga hur ens sociala nätverk hjälper en att anpassa sig till ett nytt samhälle.

Språkbruk

Vilket språk använder du mest? Hur varierar språken enligt olika kontexter/personer?

Svårigheter med språkbruket/språkliga missförstånd i vissa situationer? Kan du finska?

Följer du finlandssvenska medier? (tv, radio, tidningar) Utnyttjar du andra svenskspråkiga tjänster/Besöker du finlandssvenska organisationer i Finland?

Hur påverkar Finlands tvåspråkighet ditt dagliga liv? Hur förhåller du dig till det svenska i

Finland?

Erfarenheter med anpassningen

Hur känns det att bo i Finland?

Finns det något som har överraskat dig i Finland?

Har du upplevt någonting som jobbigt i det dagliga livet i Finland?

Finns det t.ex. skillnader mellan det finländska och svenska sättet att bete sig/kommunicera, privat/officiellt? Ge exempel

Hur förhåller sig finländare till dig? Vad tror du eller vad har du hört/sett i fråga om hur finländare i allmänhet förhåller sig till svenskar eller till Sverige?

Kan du beskriva hurdana finländare är eller verkar vara enligt din mening?

Om tillhörighet och identitet

Finns det situationer eller relationer där du upplever dig som speciellt svensk?

Firar du svenska traditioner i Finland?

Finns det situationer då du känner att du inte vill framhäva din svenskhet/upplever att din svenskhet inte är så önskvärd?

Har du känt dig som utomstående i någon situation/gemenskap/plats? Kan du beskriva situationen

Vad gör du gärna?

Vilka saker/aktiviteter/roller/relationer definierar dig *mest* som människa?

Hurdana saker, upplever du, är *långt ifrån* dig och vad du är?

Vad känns t.ex. främmande i den finska/svenska kulturen? (vanor, sätt att bete sig/kommunicera)

Vad, vilka saker (t.ex. ett socialt sammanhang) gör att du *trivs* i Finland (eller i Sverige)?

Finns det något finskt i dig?

Längtar du till Sverige eller någonting i Sverige?

Var eller när känner du att du är hemma? Kan du beskriva någon konkret situation, vad händer då? Vilka personer är närvarande? Var befinner du dig då?

Finns det någonting som du ännu vill berätta?

Hur kändes intervjun?

Liite 2. Suhdelomake¹⁶

Namn	Ålder	Bostadsort	Utbildning/Profession	Längden av bekantskap	Etnicitet (svensk, finsk, finlandssvensk..)

Kommunikationsspråk som ni använder med varandra	Var har ni bekantat er med varandra? Hur/Med hjälp av vem har kontakten uppstått?	Hur ofta kontaktar ni varandra och vilka tekniska medel (mobil, Skype, e-post, Facebook, WhatsApp..) används i kommunikationen?

När har ni senast träffats och i vilken situation/kontext?	Upplevelsen av emotionell närhet (1 svagast - 7 starkast)

¹⁶ Lomake on tässä katkaistu pystysuorasti kolmeen osaan.

Liite 3. Henkilöprofiilit

Stefan: 47-vuotias naimisissa oleva perheenisä, jolla on asiantuntijatyö. Asuu Etelä-Suomessa. Muutti Suomeen noin 20 vuotta sitten tavattuaan Ruotsissa suomalaisen puolisonsa ja saatuaan Suomesta töitä.

Joanna: 34-vuotias korkeakoulutettu sinkku, asuu Helsingissä. Muutti Suomeen alle viisi vuotta sitten työn vuoksi. Asunut lapsuudessa useita vuosia ulkomailla perheensä kanssa, adoptoitu.

Kerstin: 53-vuotias naimisissa oleva korkeakoulutettu, jolla on aikuiset lapset. Tapasi Ruotsissa suomalaisen miehensä. Asunut Suomessa kahteen otteeseen yhteensä yli 20 vuotta. Asuu Etelä-Suomessa.

Lasse: 21-vuotias kaksikielinen opiskelija, jolla on Suomen ja Ruotsin kaksoiskansalaisuus. Kasvanut Ruotsissa, mutta paljon yhteyksiä suomalaisuuteen. Asui Suomessa yläkouluikäisenä alle viisi vuotta, asui myöhemmin toistamiseen Suomessa, ei seurustele.

Malin: 41-vuotias naimisissa oleva perheenäiti, korkeakoulutettu. Asuu Helsingissä. Muutti Suomeen alle kymmenen vuotta sitten tavattuaan suomalaisen miehensä Ruotsissa ja saatuaan työpaikan Helsingistä.

Johan: 33-vuotias Helsingissä asuva korkeakoulutettu, seurustelee. Muutti Suomeen alle viisi vuotta sitten suomalaisen tyttöystävänsä vuoksi. Kaksoiskansalaisuus, kaksikielinen, toinen vanhemmista ruotsalainen. Kasvanut Ruotsissa.

Karl: 45-vuotias perheenisä, joka reissaa työnsä vuoksi paljon. Tapasi vaimonsa Suomessa, mutta muuttivat ensin Ruotsiin. Asunut Suomessa alle viisi vuotta. Asuu Etelä-Suomessa.

Emma: 27-vuotias opiskelija, joka tuli Suomeen opiskeluiden vuoksi. Asunut Suomessa alle viisi vuotta. Sinkku, asuu Helsingissä.

Bo: 66-vuotias naimisissa oleva korkeakoulutettu, asuu Helsingissä. Tapasi puolisonsa Ruotsissa. Muutti Suomeen noin 15 vuotta sitten.

Eva: 38-vuotias asiantuntijatyössä oleva perheenäiti, naimisissa. Asuu Etelä-Suomessa. Asunut Suomessa alle 15 vuotta tavattuaan suomalaisen miehensä ulkomailla.